

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
DEĞİŞKENLERİYLE MİMARİ TASARIM
SINIRLARI AKSARAY KENT MERKEZİ
ÖRNEĞİ**

Kemal Furkan ULUSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bina Bilgisi Anabilim Dalı

Haziran-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GEÇMİŞTEN GELECEĞE DEĞİŞKENLERİYLE MİMARİ TASARIM SINIRLARI AKSARAY KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ

Kemal Furkan ULUSOY

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Murat ORAL

2021, 153 Sayfa

Jüri

Danışman: Doç. Dr. Murat ORAL

Kentler canlı mekanizmalarının fitratı gereği ortak barınma, çalışma, yerleşme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığının göstergesidir. Nirengi noktası olarak kabul edilen kent meydanları geçmiş çağlarda da olduğu gibi oluşumun başlangıcıdır. Örneğin Aksaray Kent Merkezi, M.Ö. 1700 yıllarında şehir devletleri kuran Hitit Egemenliğinin etkisiyle şehir kavramıyla tanışmış ve bir süre Roma İmparatorluğu'nun idaresinde kalmıştır. Kent meydanı ve çevresinin, Roma İmparatorluğu'ndan günümüz Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanan tarihsel süreçte Hükümet Konağı'nın bulunduğu odak noktasından başlayarak inşa edildiği bilinmektedir. Mekânsal konfigürasyon, zaman içinde kent meydanı, kent merkezi, kent odağı ve kent kimliğinin kapsamlarını oluşturur. Mimarlık mekana ruh katan, varlıkları ortaya koyan bir disiplindir. Turgut Cansever'in de dediği gibi 'yapılar hayat düzenimizin çevresini oluştururken, hayat tarzımızı da şekillendirir.'. Mimarlık disiplini hayat tarzımızı şekillendirirken sınırlayıcı etmenlerden bağımsız değildir. Mimari tasarım zaman ve mekan bağıntısı kapsamında sınırlarıyla kente kimlik kazandırır. Vitruvius'a göre dayanıklılık, fonksiyonellik ve estetik mimarlık kuramında temel gereksinimler olarak kabul edilmiştir. Temel gereksinimlerin yanı sıra tasarıma etki eden kültürel, sosyolojik, teknolojik, politik, iktisadi gibi tasarımı sınırlayıcı birçok etken bulunmaktadır. Tasarım sınırları ile birlikte hayat düzenimizi şekillendiren mimarlık disiplini, insan ölçeğinde, güneş ve mahremiyet odağında ortaya çıkmaktadır.

Tez çalışmasında, çalışmanın amacı ve önemi, kapsamı, problem tespiti, kent merkezi kapsamında mekânsal dizin ve kolektif belleğin irdelenmesi yöntemleri ele alınmıştır. Geçmişten geleceğe değişkenleriyle zaman ve mekan bağıntısına değinilmiştir. Aksaray Kent Merkezi'ne etkisi olan dönemler üzerinde durulmuştur; Modern Dönem, Ulusal Mimarlık Akımları, 20. Yüzyıl Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi. Canlı bir mekanizma olan kentler mimari tasarım sınırlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Tasarım sınırlarını oluşturan kültürel, ekonomik, teknolojik gibi etkenlere ek olarak tasarım sınırlarını değiştiren ve şekillendiren kentsel hafıza, bellek, mimari kimlik gibi kavramlardan bahsedilmiştir. Kentsel tasarım stratejileri kentsel kimlik, kent örtüsü, kent dokusu kapsamında irdelenmiştir. Kentsel bağlamda tasarlanan, dönüştürülen, ulusal ve uluslararası düzeyde kent merkezleri, kent meydanları örnek olarak incelenmiştir. Kısaca Aksaray kent tarihi ile birlikte ele alınan Aksaray Kent Merkezi, kamusal yapılar ve mekanların tarihçesi ele alınmıştır. Aksaray Kent Merkezi'nde kentsel strateji ve yöntemleri ile aksaklıklar tespit edilmiş ve mekânsal dizin yöntemi ile kentte aksayan, işleyen odakların analizi yapılmıştır. Kolektif bellek kapsamında toplumun bakış açısı, anket yöntemiyle ölçülmüş ve değerlendirilmiştir. Tespitler ile birlikte zaman ve mekan bağıntısı göz önünde

bulundurularak, mimari tasarım sınırları ile geçmişten geleceğe kent merkezinin tasarım stratejileri kapsamında kimlik, kolektif bellek, yerin ruhu bağlamında nasıl tesis edilmesi gerektiği ele alınmıştır.

Çalışma sonunda kolektif bellek anket yöntemiyle ölçülerek değerlendirilmiştir. Büyüyen demografik yapı bağlamında mekânsal dizin analizi ile yoğunluk problemi ele alınmıştır. Küreselleşme etkisi altında kalan Aksaray Kent Merkezi dünya kenti olgusu kapsamında değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aksaray Kent Merkez, Kamusal Mekanlar ve Yapılar, Kent Kimliği, Kentsel Tasarım Stratejileri, Mimari Tasarım Sınırları, Zaman-Mekan Bağıntısı

ABSTRACT

MS THESIS

ARCHITECTURAL DESIGN BOUNDARIES WITH VARIABLES FROM PAST TO FUTURE, INSTANCE OF AKSARAY CITY CENTER

Kemal Furkan ULUSOY

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor Assoc. Prof. Dr. Murat ORAL

2021, 153 Pages

Cities are an indication that the needs of living mechanisms such as common housing, work, settlement and entertainment are met. The city squares, which are accepted as a triangulation point, are the beginning of the formation as in the past ages. For example, Aksaray City Center it was introduced to the concept of the city with the influence of the Hittite Sovereignty, which established city-states in B.C 1700, and remained under the administration of the Roman Empire for a while. It is known that the city square and its surroundings were constructed starting from the focal point where the Government House is located in the historical process from the Roman Empire to today's Republic Period. The spatial configuration creates the scopes of city square, city center, city focus and urban identity over time. Architecture is a discipline that adds spirit to the space and reveals the assets. As Turgut Cansever said, 'While buildings form the environment of our life order, they also shape our lifestyle.'. The discipline of architecture is not independent of limiting factors while shaping our lifestyle. Architectural design gives an identity to the city with its borders within the scope of time and space relation. According to Vitruvius durability, functionality and aesthetics are accepted as basic requirements in architectural theory. Along with the basic requirements, there are many factors limiting the design such as cultural, sociological, technological, political and economic. The discipline of architecture, which shapes our life order with the boundaries of design, emerges at the human scale, in the focus of sun and privacy.

In thesis work, the aim and importance of the study, its scope, problem determination, spatial index and collective memory analysis methods within the scope of the city center are discussed. The relationship of time and space with variables from the past to the future has been mentioned. The periods that had an impact on Aksaray City Center were emphasized; Modern Period, National Architectural Movements, 20th Century Architecture, Early Republican Period and Republican Period. Cities, which are a living mechanism, are considered together with the boundaries of architectural design. In addition to the cultural, economic and technological factors that form the design boundaries, concepts such as urban memory, memory and architectural identity that change and shape the design boundaries are mentioned. Urban design strategies are examined within the scope of urban identity, urban cover and urban texture. Urban centers and city squares designed and transformed in the urban context, at national and international level, are examined as examples. The history of Aksaray City Center, public buildings and spaces, which is briefly discussed together with Aksaray city history, is discussed. In Aksaray City Center, problems with urban strategies and methods have been identified, and the analysis of dysfunctional and functioning foci in the city has been made with the spatial index method. Within the scope of collective memory, the perspective of the society was measured and evaluated by the questionnaire method. Considering the relation of time and space, together with the determinations, the boundaries of architectural design and how the city center from the past to the future should be

established within the scope of design strategies in the context of identity, collective memory, and the spirit of the place are discussed.

At the end of the study, collective memory was measured and evaluated with the questionnaire method. In the context of the growing demographic structure, the density problem has been discussed with spatial index analysis. Aksaray City Center, which is under the influence of globalization, is evaluated within the scope of the world city phenomenon.

Keywords: Aksaray City Center, Public Spaces and Buildings, Urban Identity, Urban Design Strategies, Architectural Design Boundaries, Time-Space Relation

TEZ KABUL VE ONAYI

Kemal Furkan ULUSOY tarafından hazırlanan “Geçmişten Geleceğe Değişkenleriyle Mimari Tasarım Sınırları, Aksaray Kent Merkezi Örneği” adlı tez çalışması 14/07/2021 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Zafer KUYRUKÇU

.....

Danışman

Doç. Dr. Murat ORAL

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ergün HATIR

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan Kesen
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

İmza
Kemal Furkan ULUSOY
Tarih: 17.06.2021

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tez çalışmama başladığımdan beri akşam sabah demeden bana her konuda katkılarını sunan danışmanım Doç. Dr. Murat ORAL' a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte hep yanımda olan, moral veren, katkılarını esirgemeyen sevgili eşim Mimar Aybüke Yağmur Hoş Ulusoy' a sonsuz teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen, adım atmam için elinden geleni yapan değerli aileme de çok teşekkür ederim.

Kemal Furkan ULUSOY
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı.....	3
1.2. Tezin Önemi	5
1.3. Problem Tespiti.....	7
1.4. Materyal ve yöntem	8
1.5. Kaynak Araştırması	10
2. ZAMAN-MEKAN BAĞINTISI.....	11
2.1. Zaman ve Mekan Bağlamında Mimarlık Olgusu	12
2.2. Mekan Olgusu.....	13
2.2.2. Kamusal Mekanlar	15
2.2.3. Mekansal Kopukluk.....	17
2.3. Kent Mimarisini Etkisi Altına Alan Dönemler.....	18
2.3.1. Modern Dönem	19
2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı	23
3. MİMARİ TASARIM SINIRLARI	27
3.1. Kültürel Etki, Kültürel Süreklilik, Bellek	29
3.2. Coğrafya Etkisi, Topoğrafya, Çevresel Analiz	30
3.3. Demografik Yapı, Teknoloji Etkisi	31
3.4. Sosyo-Kültürel ve Geleneksel Etki.....	33
3.5. Tarihi ve Kentsel Doku, Tarihi Çevre, Koruma	34
3.6. Tasarım Sınırlarını Etkileyen Güncel Örnekler	36
3.6.1. Pandemi Etkisi	36
3.6.2. Dikey Mimariye Geçiş.....	37
4. KENTSEL TASARIM STRATEJİLERİ VE KENTSEL TASARIM ÖRNEKLERİ	39
4.1. Kentsel Tasarım Stratejileri	43
4.1.1. Tasarım Strateji İlkeleri	44

4.1.1. Tasarım Strateji Yöntemleri.....	48
4.2. Kentsel Tasarım Örnekleri.....	69
4.2.1. Antalya Konyaaltı Sahili Kentsel Tasarım Projesi	69
4.2.2. Balıkesir Uluslararası Yörük ve Türkmen Şöleni Organizasyon Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Avan Projesi.....	73
4.2.3. Ödül, Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Yarışması	76
4.2.3. Divriği Cumhuriyet Meydanı.....	77
5. AKSARAY KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ.....	79
5.1. Aksaray Hakkında Genel Bilgiler.....	79
5.1.1. Coğrafi Özellikleri	79
5.1.1. Meteorolojik Bilgiler	79
5.1.2. Nüfus Bilgileri	80
5.1.2. Aksaray İli Tarihçesi.....	81
5.1.3. 15 Temmuz Milli İrade Meydanı.....	83
5.1.4. Aksaray Kapalı Çarşı	84
5.1.5. Aksaray Ulu Cami	86
5.1.6. Hacı Bektaş Cami (Kurşunlu Cami)	87
5.1.7. Aksaray Belediye Binası.....	89
5.1.7. Hükümet Konağı.....	89
5.1.8. İl Halk Kütüphanesi	91
5.1.9. Kent Merkezi Ulaşım Aksları	92
5.2. Kentsel Bağlamda Sınırlar ve Stratejiler	96
5.2.1. Erişilebilirlik	97
5.2.2. Odak Noktaları.....	100
5.2.3. Eski İzler ve Ara Bağlantılar	102
5.2.4. Odaklar Arası Bağlantı ve Fonksiyonel Alanlar.....	103
5.2.5. Mahalle Bağlantıları, Sokak Kesitleri ve Otopark.....	106
5.3. Kent Merkezinin Mekansal Dizin Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi.....	108
5.4. Kent Merkezi Kapsamında Anket Çalışması.....	113
5.4.1. Değerlendirme Sonuçları	114
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	123
KAYNAKLAR	129
EKLER	134
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Kapalı Mekan, Şelale Evi 2. Kat Yatak Odası, F.D.K. Ching Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen, 2011; 171	13
Şekil 2 Açık Mekan, Superkilen by Bjarke Ingels Group, Topotek, and Superflex, Copenhagen, Denmark , Url 1	14
Şekil 3 Yarı Açık Mekan, Kigali Genocide Memorial Amphitheatre, Url 2.....	14
Şekil 4 Açık Kamusal Mekan, İstanbul Şişhane Park, Url 3	15
Şekil 5 Kapalı ve Yarı Açık Kamusal Mekan, ZIP2516, Hollanda, Url 4.....	16
Şekil 6 Toplumlarda Zaman Türlerinin Kavramsal Değişimi (Erdoğan, Yıldız, 2018; 4)	20
Şekil 7 Dekonstrüktivist Yaklaşım, Modernizm, Haydar Aliyev Kültür Merkezi, Azerbaycan, Url 5	20
Şekil 8 Pürist Yaklaşım, Modernizm, Villa Savoye, Fransa, Url 6	20
Şekil 9 Küreselleşme Etkisiyle Ortaya Çıkan Dünya Kenti Olgusu, La Sagrada Familia, İspanya, Url 7.....	22
Şekil 10 Tarihi Dokusuyla Dünya Kenti Olmaya Aday İstanbul Dokusu, Url 8.....	22
Şekil 11 I. Ulusal Mimarlık Akımı, Türkiye İş Bankası, Giulio Mongeri, Url 9	23
Şekil 12 Sivas Valilik Binası-Hükümet Konağı, (Aktemur, Arslan, 2010; 32).....	23
Şekil 13 II. Ulusal Mimarlık Akımı, Anıtkabir, Ankara, Url 10	24
Şekil 14 İstanbul Büyükşehir Belediye Sarayı, Nevzat Erol, Yarışma Birinciliği, 1953, Url 11	25
Şekil 15 1970 Türkiye'de Sivil Mimari, İstanbul Şişli, Url 12	26
Şekil 16 Kırdan Kente Göç Sonrası Gecekondulaşma, Ankara.....	26
Şekil 17 Tasarım Alanı Boyutları (Akgül, Sunum, 2017; 4)	40
Şekil 18 Topoğrafik Durum, Eğitim Koşulları (Akgül, Sunum, 2017; 6)	40
Şekil 19 İklimsel Veriler (Akgül, Sunum, 2017; 11).....	41
Şekil 20 Deprem Yönetmeliğini Belirleyen Türkiye Deprem Tehlike Haritası (www.deprem.afad.gov.tr).....	42
Şekil 21 Yapı Karakterini Oluşturan Doğal Veriler, Şelale Evi, F.L. Wright, Url 13....	42
Şekil 22 Mimarlıkta Değerler Boyutu (İrani, Türkay, Topaloğlu, Kuşçu, 2017)	45
Şekil 23 Alan Yönetimi, Deneyimleme (İrani, Türkay, Topaloğlu, Kuşçu, 2017)	47
Şekil 24 Ticari ve Kamusal Odaklar Arasında Etkileşim (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 26)	49
Şekil 25 Kentsel, Ticari Odaklar ve Mahalle Bağlantısı (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 28).....	50
Şekil 26 Kent Merkezlerinde Diğer Bir İşlev Toplanma Alanları ve Afet Koridorları (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 40).....	50
Şekil 27 Odaklar Arası Etkileşimi Arttıran Cazibe Alanları Tasarımı (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 34).....	51
Şekil 28 Tarihi İzler Bağlamında Aks Sürekliliği, Eski İzlere Bağımlı Form ve Fonksiyon İşlevi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 50).....	52
Şekil 29 Kent Merkezlerinde Farklı Fonksiyonlar Arasındaki Hiyerarşi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 68)	52
Şekil 30 Doğal ve Kültürel Mirasın Aks Tasarımına Etkisi(Göksu, Akalp ve diğ.; 78)	53
Şekil 31 Açık Alanların Aksların Sürekliliğine Etkisi; Yeşil Aks (Göksu, Akalp ve diğ.; 53)	54
Şekil 32 Kamusal ve Yarı Kamusal Alan Çeşitliliği, Bütünleştirilmesi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 70).....	54

Şekil 33 Her Kesimi Kapsayan Ticari ve Kamusal Fonksiyonlar Arasında Denge (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 94).....	55
Şekil 34 Geçmişin ve Doğal Çevrenin İzinde Fonksiyon ve Formlar ile Oluşan Kimlik (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 86).....	56
Şekil 35 Geleneksel ve Yeni Ekonomik Canlandırmalar İçin Kümelenme ve Kümeler Arası Etkileşim Kurgusu (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 110).....	56
Şekil 36 Sistematiik ve Hiyerarşik Kümelenmeler, Kentsel Odak ve Mahalle Odakları Arasında Bağlantı ve Hiyerarşik Kümelenme (Göksu, Akalp ve diğ., 112)	57
Şekil 37 Rüzgar Koridorları ve Topoğrafya, İklim Verileri Gibi Doğal İzler (Göksu, Akalp ve diğ.; 74,76)	58
Şekil 38 Belirlenen TAKS ve Hmax'a Bağlı Olarak Kütle Oturum Stratejileri (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 120)	59
Şekil 39 Açık Alan, Tarihsel ve Doğal, Mevcut Doku Sürekliliği (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 128).....	60
Şekil 40 İnsan Ölçeğinde Doğal Topoğrafyaya Uyumlu Kütleler ve Mekanlar (Göksu, Akalp ve diğ.; 134)	61
Şekil 41 Fonksiyon Çeşitliliği (Göksu, Akalp ve diğ.; 144).....	61
Şekil 42 Yaya, Araç ve Bisiklet Yolları İlişkisi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 156).....	62
Şekil 43 Yapı ve Sokak İlişkileri, İklim Karşı Koruyucu Önlem (Göksu, Akalp ve diğ.; 167)	63
Şekil 44 Yapılar, Açık Alanlar, Sanat Eserleri, Kullanım Tipolojileri ile Mevcut Tarihi, Doğal ve Morfolojik Kimliği Güçlendirmek (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 177)	64
Şekil 45 Yaya Odaklı Kentler, Geniş ve Konforlu Kaldırım Kurguları (Göksu, Akalp ve diğ.; 180).....	65
Şekil 46 Esnek Tasarım (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 187)	66
Şekil 47 Yenilenebilir Enerji, Sürdürülebilir Peyzaj ve Mekan Tasarımı (Göksu, Akalp ve diğ.; 195)	67
Şekil 48 Kent Kimliğine Etkin Görsel Kimlik, Cephe Karakterleri (Göksu, Akalp ve diğ.; 199).....	68
Şekil 49 Antalya Konyaaltı Sahili Proje Alanı, Url 14 (www.mimarizm.com)	69
Şekil 50 Rekreasyon ve Aktivite Alanları Url 15 (www.mimarizm.com)	70
Şekil 51 Müze Meydanı Url 16 (www.mimarizm.com).....	70
Şekil 52 Beachpark Url 17 (www.mimarizm.com)	71
Şekil 53 Olbia Meydanı Url 19 (www.mimarizm.com)	72
Şekil 54 Akdeniz Bulvarı Url 18 (www.mimarizm.com).....	72
Şekil 55 Yörük ve Türkmen Şöleni Organizasyon Alanı (Macit, 2017)	73
Şekil 56 Tasarım Alanı, Vaziyet Görüntüsü (Macit, 2017).....	73
Şekil 57 Yörük ve Türkmen Şöleni Organizasyon Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Avan Projesi, Vaziyet Planı (Macit, 2017)	74
Şekil 58 Amfi ve Çevresi, Url 20 (www.mimarizm.com).....	74
Şekil 59 Kentsel Tasarım Alanı Perspektif, Url 21 (www.mimarizm.com).....	75
Şekil 60 Ayvatlar Köyü, Tasarım Alanı Topoğrafyası, Url 22 (www.mimarizm.com). 75	
Şekil 61 Odak Noktaları ve Ulaşım Haritası, Url 24 (www.arkiv.com.tr)	76
Şekil 62 Çekirge Meydanı Tasarım Yarışması, Vaziyet Planı, Url 23 (www.arkiv.com.tr).....	76
Şekil 63 Tasarım Görselleştirmesi, Url 25 (www.arkiv.com.tr).....	76
Şekil 64 Tasarım Görselleştirmesi 2, Armutlu Çeşmesi ve Tarihi Duvara Bakış, Url 26 (www.arkiv.com.tr).....	76
Şekil 65 Odak Alanlar, Mevcut Ulaşım Rotaları ve Duraklar, Url 27 (www.arkiv.com.tr).....	77

Şekil 66 Önerilen Ulaşım Rotası ve Mekansal Programlar, Url 28 (www.arkiv.com.tr)	77
Şekil 67 Divriği Cumhuriyet Meydanı, Vaziyet Planı, Url 29 (www.mimarizm.com)	78
Şekil 68 Divriği Cumhuriyet Meydanı, Gece Görünümü, Url 30 (www.mimarizm.com)	78
Şekil 69 Aksaray İl, İlçe Sınırları ve Komşuları (Akbulut, Önder, 2010)	79
Şekil 70 Aşıklı Höyük, Url 31	81
Şekil 71 Kalenin Sınırları (Nevzat Topal, 2006, s.129; Gürel Ağır, 2019; 87)	83
Şekil 72 15 Temmuz Milli İrade Meydanı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	84
Şekil 73 Kapalı Çarşı Bankalar Caddesi Girişi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	85
Şekil 74 Aksaray Kapalı Çarşı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	85
Şekil 75 Kent Meydanı ile Kapalı Çarşı Bağlantısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	86
Şekil 76 Aksaray Ulu Cami İçi, Url 32	86
Şekil 77 Aksaray Ulu Cami, Url 33	86
Şekil 78 Ulu Cami Meydanı ve Çevresi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	87
Şekil 79 Ulu Cami Meydanına Bağlanan Bankalar Caddesi Aksı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	87
Şekil 80 Hacı Bektaş (Kurşunlu) Cami, Url 34	88
Şekil 81 Kent Meydanı, Bankalar Caddesi, Ankara Caddesi, Kurşunlu Cami Kesişimi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	88
Şekil 82 Belediye Binası, Bankalar Caddesi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	89
Şekil 83 Hükümet Konağı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	89
Şekil 84 Hükümet Konağı, Bodrum Kat (Gökalp Proje ve Müşavirlik Arşivinden)	90
Şekil 85 Hükümet Konağı, Zemin Kat (Gökalp Proje ve Müşavirlik Arşivinden)	90
Şekil 86 Adliye ve Jandarma Binası-Hükümet Konağı-Maliye Binası (İl Kültür ve Turizm Arşivi)	90
Şekil 87 Aksaray İl Halk Kütüphanesi (aksaray.kutuphane.gov.tr/)	91
Şekil 88 İl Halk Kütüphanesi Zemin Kat Planı (Özer, Saban, 2018: 142)	91
Şekil 89 Ulaşım Aksları Haritası	92
Şekil 90 Bankalar Caddesi, Kent Meydanı Bağlantısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	93
Şekil 91 Bankalar Caddesi, Ulu Cami Meydanı Bağlantısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	93
Şekil 92 Ankara Caddesi, Kurşunlu Cami ile Kent Meydanı Bağlantısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)	94
Şekil 93 Vehbibey Caddesi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	94
Şekil 94 Turizm Caddesi, Kapalı Çarşı ile Kent Meydanı Kesişimi (Ulusoy Arşivinden, 2021)	95
Şekil 95 Stratejik Geçiş Noktası, Bediüzzaman Caddesi ile Kalealtı Caddesi Dönüşü (Ulusoy Arşivinden, 2021)	95
Şekil 96 Çalışma Alanı, Aksaray Kent Merkezi	96
Şekil 97 Stratejik Geçiş Noktaları	97
Şekil 98 Doğal ve Yapay Olarak Oluşan Mekanların Belirlediği Aks Formu	98
Şekil 99 Toplayıcı ve Dağıtıcı Bağlantı Yetersizliği, Geçiş Noktası	98
Şekil 100 Kamusal-Ticari Bağlantı Aksları	99
Şekil 101 Kamusal-Ticari-Dini Odaklar	100
Şekil 102 Kümelenme Stratejisi	101
Şekil 103 Su ve Peyzaj Ögeleri ile Fonksiyon Çeşitliliğin Arttırılması Stratejisi	102
Şekil 104 Aksı Belirleyen Mor Renkli Tarihsel İzler, Kuvvetlendirilmesi Gereken Yeşil Renkli Ara Bağlantılar	103
Şekil 105 Odakları Birleştiren Ana Aks, Bankalar Caddesi	104
Şekil 106 Koyu Yeşil Renkte Olan Birleştirici Açık Alan Sirkülasyon Noktaları	104

Şekil 107 Mor Renkli Ana Odak Noktaları ve Arasındaki Bağlantı, Turuncu Renkli Cazibe Alanları ile Bağlantı Kurgusu	105
Şekil 108 Yarı Açık Alan Tasarımı ile Bütünleşme ve İklim Karşı Önlem	106
Şekil 109 Ulaşım Ağına Destek Sokak Kesitleri	107
Şekil 110 Mahalle Bağlantıları	107
Şekil 111 Ulu Cami Meydanı ve Belediye Binası Arası, Bağlantı Aksını Engelleyen Otopark Düzenlemesi	108
Şekil 112 Kent Merkezinde Bulunan Mevcut Otopark Alanları	108
Şekil 113 Kent Merkezi Bağlılık Değeri (Connectivity) Analizi	109
Şekil 114 Bütünleşme Değeri (Integration)	110
Şekil 115 Çevre Analizi (Perimeter)	111
Şekil 116 Kontrol Edilebilirlik-Hakimiyet Analizi (Controllability)	111
Şekil 117 Kompaktlık (Compactness)	111
Şekil 118 Kent Meydanı ve Ulu Cami Meydanı Arasındaki Bütünleşme Analizi	112
Şekil 119 Yaş Durumu Grafiği	114
Şekil 120 Cinsiyet Durumu Grafiği	114
Şekil 121 Eğitim Durumu Grafiği	115
Şekil 122 Memleket Grafiği	115
Şekil 123 Kent Merkezine Ulaşım Şekilleri	116
Şekil 124 Kent Merkezine Ulaşım Zorluğu	116
Şekil 125 Kent Merkezi En Yoğun Kullanım Saatleri	117
Şekil 126 Kent Merkezinde Geçirilen Süre	117
Şekil 127 Kent Merkezinde Daha Çok Vakit Geçirilen Mekan	118
Şekil 128 Aksaray Kentinde En Sık Kullanılan Mekan	118
Şekil 129 Engellilere Uygun Düzenlemeler	119
Şekil 130 Açık ve Yeşil Alan Kullanımı	119
Şekil 131 Kültürel Miras ve Değerler	120
Şekil 132 Kent Merkezinde Olması İstenilen Alanlar	120
Şekil 133 Sıfatlar Üzerinden Kent Merkezi Değerlendirmesi-2	121
Şekil 134 Sıfatlar Üzerinden Kent Merkezi Değerlendirmesi-1	121
Şekil 135 Sosyal ve Kültürel Alanların Yeterliliği	122
Şekil 136 Kent Merkezinin Bazı Faktörler Üzerinden Değerlendirilmesi	122

ÇİZELGELER DİZİNİ

Tablo 1 Aksaray İli Aylara Göre Azami Sıcaklıklar Ortalamaları	79
Tablo 2 Aksaray İli Ortalama Sıcaklıkları	80
Tablo 3 Aksaray İli Yağış Miktarı	80
Tablo 4 Yıllara Göre Aksaray İli, Merkez Nüfusu (www.nufusu.com)	81

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

TAKS: Taban Alanı Kat Sayısı

Hmax: Maksimum Yükseklik

1. GİRİŞ

Canlı mekanizmalarının fitratı gereği yaşamını sürdürebilmesi için hayat düzeni değişir ve şekillenir. Düzenin yapı taşlarından biri olan kentler içerisinde insan odağında barınma, yerleşme, çalışma, eğlenme gibi ihtiyaçları karşılar. İçerisinde birçok medeniyet ve kültür barındıran kentler zamanla değişmektedir. Değişime etken olan zaman ve mekan kavramlarına ek olarak kültürel, teknolojik, sosyolojik, iktisadi gibi birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler mimarlık disiplini sınırları çerçevesinde kentlerin insan odaklı etkileşimlerle tesis edilmesinde rol oynar.

Mimarlık disiplini gerçekleştirdiği, ortaya çıkardığı faaliyetleri belirli olgular neticesinde şekillendirir. Bu olgular en temel anlamda insanın varoluş gayesine hizmet etmektedir. Mimarlık kuramında etkili olan üç temel gereksinim Vitruvius'a göre; dayanaklılık, fonksiyonellik ve estetik olarak betimlenmiştir (Vitruvius, 1993:11,12).

Kentlerin başlangıç noktaları geçmişten günümüze kent meydanları olmuştur. Büyüyen demografik yapı ile sayıları artan odak noktaları olan kent meydanları temelde geçmişte etrafında şekillenen kent yaşamı mekanizmasından gelmektedir. Şehirlerin nüfus oranlarının yüksek oranda artması kent meydanlarını ana odak olmaktan uzaklaştırmaktadır. Yerel, kültürel değerlerin sanayileşme, modernleşme ve ardından gelen küreselleşme etkisiyle değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Değişkenler mimarlık disiplininin küreselleşme etkiyle birlikte özgün bir kimlikten küresel bir bakış açısına doğru evrildiğini göstermektedir.

İnsanların etkileşim mekanı olarak tanımlanan kent merkezleri içerisinde kent meydanları, camiler, belediye binaları, sivil mimarlık yapıları gibi kamusal mekanlarla bütünü oluşturmaktadır. Kent merkezlerinde bulunan kamusal mekanlar üzerinde toplumun rolü geçmişten geleceğe yadsınamaz ölçüde önem taşımaktadır. Tarihsel boyutlarıyla küreselleşen dünyada kentlerin nirengi noktaları, kenti tanıtan mekanlar haline gelmektedir. Tarihsel perspektifin yanı sıra gelişen ve değişen teknoloji etkileri bulunmaktadır.

Mimarlık disiplininde malzeme değişimi, taşıyıcı değişiklikleri gibi teknolojinin büyümesiyle ortaya çıkan etkiler içerisinde geçmişten günümüze ulaşabilen tarihi mekanlar koruma altına alınmıştır. Aksaray Kent Merkezi'nde bulunan Hükümet Konağı, Ulu Cami, Kurşunlu Cami gibi koruma altına alınmış örnekler bulunmaktadır. Kent meydanlarında oluşacak değişimler koruma alanları göz önünde bulunarak yapılmalıdır. Günümüz teknolojisi ve malzemeleriyle geçmişten günümüze süregelen

yapıların etkileşiminde en temel etkilere olan estetik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreçte koruma alanlarında restorasyon türlerinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Koruma alanları dışında bulunan yapıların Aksaray Kent Merkezi'nde korumaya alınan yapılardan bağımsız bir planlama içerisinde yapıldığı bilinmektedir.

Cumhuriyet Dönemi eserleri ile birlikte sivil mimarlık eserlerinin yoğunlukta bulunduğu Aksaray şehri ve kent merkezi tarihsel perspektif göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. Yapıların ve alanların korunmasını sağlamak çevresi ile birlikte gerçekleşmelidir. Kent merkezinde bulunan Hükümet Konağı ve Kurşunlu Cami'nin bulunduğu kent meydanı ile Ulu Cami'nin bulunduğu meydanı bağlayan Bankalar Caddesi'nin bağlayıcı sirkülasyon olarak zayıf kaldığı görülmektedir. Günümüz küreselleşen dünyasında kentler ulusal ve uluslararası düzeyde bünyesinde binlerce misafir barındırmaktadır. Kentin toplumunun aşına olduğu güzergahlar olan caddelerin günümüz küreselleşen dünyasına ayak uyduracağı tasarımlara dönüşmesi gerekmektedir. Tasarım boyutu mimarlık disiplinin diğer disiplinler ile kuracağı disiplinlerarası ilişki ile güçlendirilmelidir. Tasarımın odağında bulunan ulusal düzeyde toplum kavramı tarihsel süreçle birlikte küreselleşme etkisiyle değişkenlik göstermeye başlamıştır.

Kent merkezlerinin, meydanlarının tarihsel süreçte etkilendiği olaylar bulunmaktadır. Demografik yapının büyümesine ek olarak fizyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, sosyolojik, teknolojik pek çok olayı bünyesinde barındıran merkezler geçmişte kentlerin en gözde mekanı olup günümüzde fonksiyonuna bağlı olarak birden fazla olabilmektedir. Aksaray Kent Merkezi'nin odak noktası olmasının başlıca sebeplerinden birisi kent meydanının Roma İmparatorluğu himayesi altında olduğu zamandan beri günümüze aynı lokasyonun taşınmış olmasıdır. Nüfus yoğunluğunu zaruri olarak bünyesinde barındıran kent dinamikleri valilik, belediye binaları, camiler, kent meydanları gibi kamusal yapılardır. Bu dinamiklere ek olarak çevresini şekillendiren ticari, sosyal, kültürel pek çok mekan etrafında şekillenmektedir.

Canlı mekanizmalarının hayatını şekillendiren kent merkezleri mimarlık ve bağdaşığındaki disiplinler ile kurgulanırken göz önünde bulundurulması gereken faktörler bulunmaktadır. Demografik yapının değişkenlik göstermesiyle yoğunlaşan kent merkezlerinde planlama önem arz etmektedir. Mimarlık disiplini ile birlikte bölgesel planlama için temel ilkeler göz ardı edilmemelidir. Temel ilkelere ek olarak kent merkezleri toplum ile yaşamaktadır. Pek çok mimarın değindiği bir mekanı canlı tutmak için içerisinde canlı barındırmak meselesi göz önüne alınarak toplumun kent

merkezinin yaşamasında ve gelişiminde öneminin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Tarihsel süreçte toplum yerin ruhunu kazandırmaktadır. Mekana anlam katan cansız yapıların kendisi değil toplumun mekanlar üzerine fizyolojik, psikolojik etkileridir. Bu etkiler geçmişten geleceğe toplumun belleğinde yer edinmektedir. Teknoloji, ekonomi gibi değişen faktörler kent mekanizmalarını şekillendirmesi ile birlikte mimarlık disiplini mekana yer duygusunu kazandıran toplumun hafızası, kolektif belleğidir. Bir mekanı en temel anlamda strüktür, malzeme, estetik bakış açısı oluşturur fakat mekana yer duygusunu empoze eden toplumun tarihsel süreçte etkilendiği, oluşturduğu belleği anlamlandırmaktadır. Günümüz dünya kentleri küreselleşme etkisiyle tarihi miraslarıyla dünya kenti olma yarışına girmektedir. Küreselleşen dünyada tarihi olan, tarihi yapıları yoğun olan bir kent, yaşanmışlıkları olan bir kent dünya kenti olmaya adaydır.

Hititler, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet Dönemi gibi birçok döneme, medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray şehri ve Romalılar himayesinden sonra lokasyonun bozulmamış Aksaray Kent Merkezi geçmişte günümüze içerisinde fizyolojik, psikolojik duygular barındırmıştır. Günümüzden geleceğe taşınacak olan kent merkezinde mimari kimlik, kolektif bellek etkisi, yer duygusu zamanla zayıflamıştır. Kent merkezinin kimliğini tekrar kazanabilmesi ve toplumun belleğinde bulunan yer duygusunu kazandırmak için kamusal mekanlar ve çevresiyle birlikte ele alınmalıdır. Demografik yapının değişkenliği, gelişen olaylar neticesinde kolektif bellek ön plana çıkarılmadığıdır. Mekansal dizin yöntemiyle demografik yapının zamanla gösterdiği değişkenliğin etkisi kent merkezinde ölçülmelidir. Kent merkezinde yaşanan sirkülasyon kopuklukları, fonksiyonel eksiklikler, yoğunluğun tasarımsal açıdan çözülmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak bünyesinde binlerce misafir barındırmaya başlamış olan kent merkezlerinin küreselleşme etkisiyle yerelden globale doğru adım atması gerekmektedir.

1.1. Tezin Amacı

Geçmişten geleceğe mimari ele alındığında çeşitli sebeplerden dolayı tasarıma etki eden sınırlamalar olduğu görülmektedir. Buna etken olarak kültürel, siyasi, teknolojik, ekonomik, politik sebepler bulunmaktadır. Bu etkenler arasında kültür, teknoloji, kolektif bellek, demografik yapı kapsamı kentsel bağlamda ön plana çıkmaktadır.

Kültürel süreklilik kavramı ele alındığında, geçmişten geleceğe kapsamında sınırlamalar ile çağ değişimine sebep olan Sanayi Devrimi sonrası kültür ve mimari nüfusun yoğunlaşması, teknolojinin gelişmesi ve seri üretimin de etkisiyle değişkenlik göstermiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte uluslararası etkileşim, globalleşme kapsamı günümüz dünyasını şekillendirmektedir. Küreselleşme etkisi ile birlikte hızla gelişen ve uluslararası düzeyde aktarılan teknolojide tasarım sınırlarının, tasarım boyutlarının kapsamının genişlediği bir dünya oluşmaktadır. Kültür ve teknoloji odağında, ekonomik, iktisadi, politik çeşitli etkenlerle değişen mimarlık disiplini, mekan boyutunun zaman bağıntısında dönüşümü kapsamı incelenmektedir.

Kültürel süreklilik bağlamı, geçmişten geleceğe kavramı sınırlandırıldığında Sanayi Devrimi sonrası kültürün ve bağdaşığında mimarinin seri bir şekilde değişkenlik gösterdiği tespit edilmektedir. Değişim, doğal ve beşeri etkiler dışında algısal, toplum zihni, toplum belleği kapsamlarıyla bütüncül olarak ele alınmalıdır. Dönüşüm, fiziksel ve mental olarak, parçaların birleşmesiyle sürdürülebilmektedir. Kolektif bellek kapsamı, nicel olarak ölçülememesine rağmen toplum algısı, hedef kitlelerin isteği doğrultusunda kentler, yapılar, mekanlar şekillenmekte ve nesilden nesile kentlerin kimliğinin aktarılması amaçlanmıştır.

Aksaray Kent Merkezi Örneği'nde, Hükümet Konağı, Kurşunlu Cami, Ulu Cami örnekleri kapsamında, toplum belleğinde yer edinmiş mimari ve kültürel dokunun, mimari kimliğin yanı sıra yerleşen yapı kütlelerinin, nirengi noktalarında bozulmaya yol açtığı görülmektedir. Sanayileşme ve nüfus yapısının yoğunlaşması ile kentlerin yayılımı söz konusu olmuştur. Kentsel stratejiler, tasarım sınırları, kentlerin nirengi noktalarını kent meydanları ile şehrin birçok noktasında kurgulanmasıyla sonuçlanmaktadır. Buna bağlı olarak kültür ve mimari arasındaki bağıntının bir bütün olduğu kültürün mekanı oluşturması ile mekanların kültürü etkisi altında bırakması ile yeni şehir düzeni anlaşılmakta ve kurgulanmaktadır. Kolektif belleğin geçmişten günümüze aktarılması ile nitel olarak ölçülebilen toplum algısı, isteği değerlendirilip imar edilen mekanlarda, yapılarda sınırlayıcı etken olan yönetmelikler çerçevesinde tasarımlar şekillenmektedir.

Küreselleşme ile birlikte hızla değişen mimari tasarım sınırları kapsamında Aksaray Kent Merkezi örneği tarihsel sürecin etkisi altında, kolektif bellek kapsamında, kültürel mirasların korunması ile yeniden işlevlendirilmesi amaçlanmaktadır. Şehrin nirengi noktalarında küreselleşme ile yaşanan kültürel etkileşimler, mimarlık disiplini kimliksizlikle sonuçlanmaktadır. Kolektif belleğin nitel ölçümü ile Aksaray

Kent Merkezi kapsamında düzenlenme önerileri kurgulanmıştır. M.Ö. 7000'lere dayanan Aksaray Kenti'nin tarihi ile Roma İmparatorluğu idaresi altında ortaya çıkan ve günümüze dek gelen kent merkezi ihtişamını önemli ölçüde kaybetmiştir. Aksaray Kenti'nde kültürpark, kafeler caddesi, yol güzergahlarında yoğunlukta bulunan tesis yapılaşmaları, kent merkezinin sosyo-kültürel yoğunluğunu sekteye uğratmaktadır. Roma İmparatorluğu idaresinden günümüze kadar odağını kaybetmeyen kent merkezi, günümüz politikaları, tasarım sınırları kapsamında dönüşümü ile kamusal ihtiyaç noktası olarak nitelendirilmektedir. Sosyal, kültürel yapının toplumun belleğinde yer edindiği şekilde yeniden işlevi, dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.

Mekansal dizin, kentsel stratejiler ve toplum algısının ölçümü ile birlikte kültürel süreklilikten kopan yapılar bütünü ele alınarak, ölçülebilen değerler yardımıyla (demografik yapı gibi), yoğunluk, fonksiyonel kullanım, estetik bakış açısı, tarihi doku gibi mekanı oluşturan boyutlarda daha etkin kullanımı ile tez sürecindeki tespitlere bağımlı olarak mimari kimliğin ve tasarım sınırlarında ortaya çıkan değişkenlerin yansımalarının kullanıldığı yönetmelikler kapsamında, tasarlanan mekanların yansımalarının yapılacak tespitler düzleminde oluşması amaçlanmıştır.

1.2. Tezin Önemi

Yapılan tespitler üzerine Aksaray Kent Merkezi'nin, toplumun kolektif belleği, günümüz küresel dünyasında ortaya çıkan toplum algısı, geçmişin gelecek nesillere aktarımı ve günümüzle birlikte geleceğin inşası konusunda yeni bir kimlik ile işlev kazanması önemlidir. Geçmişten geleceğe tarihsel süreçte, değişkenlerin ve tasarım sınırlarının ortaya çıkış şekli ve mekânsal bağlamda etkilerinin incelenmesi, gelecek nesillere Roma İmparatorluğu idaresinden beri günümüze taşınan Aksaray Kent Merkezi'nin öz benliği ve kendine ait kimliği ile gelecek nesillere aktarılması önem arz etmektedir. Kültürel, teknolojik, ekonomik, sosyal vb. etkilerinin incelenmesiyle birlikte geçmişten geleceğe mimari tasarım sınırlarının değişkenlik göstermesi ve değişkenlerin sebeplerinin tespiti ile kent merkezinin küresel etkilere rağmen kimlikli şekilde tasarlanması, işlevlendirilmesi ile kent geçmişte olduğu gibi odak noktasından başlanarak yeniden planlanmalıdır. Araştırmada problemin tespiti ve çözümü için gidiş yolu, ortaya çıkan hipotezin hayata geçirilmesi ve canlıların konforlu koşullarda yaşamlarını idame ettirmesi, gerekliliklerden en önemlisidir.

Tespitler ile birlikte Türkiye genelinde mimari kimliksizliğin giderilmesi için planlanan stratejilerin, ölçümlerin, Aksaray Kent Merkezi kapsamında mikro ölçekte nüfus yapısına sahip kentlerde stratejiler geliştirilmesi planlanmalıdır. Sanayileşme, küreselleşme, nüfus yapısının yoğunlaşması gibi tasarım sınırlarını belirleyen etkiler sonucunda planlama yapılması ve mekânsal kurguların coğrafya, iklim koşulları göz önünde bulundurularak Türkiye'nin diğer şehirlerinde de uygulanması tezin önemli amaçlarından biridir. Geçmişten geleceğe ortaya çıkan değişkenler tarihsel süreçte, Sanayi Devrimi başlangıç olacak şekilde ele alınmış ve küreselleşme etkisinin de dünya üzerinde mimari tasarım sınırlarını dünya kenti olgusu kapsamında şekillendirmektedir. Küreselleşme etkisine rağmen kültürel, sosyal yapıların toplum belleği kapsamında, mimari tasarım sınırlarına doğal ve beşeri etkenler ile birlikte öncülük etmesi planlanmaktadır. Mimaride oluşacak sınırlandırmaların dayanakları üzerinde tespitler yapılmıştır. Örnek olarak tez sürecinde, kültürün, teknolojinin, küreselleşmenin etkileri ile birlikte sınırlamalarda oluşan değişkenler incelenmiştir. Bu incelemeler ile birlikte mimari kimliğin, dokunun tarihsel süreçte geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe aktarımı tezin amacı ve önemini kapsamaktadır. Kimliksiz mimari örneğinin, kimliği oluşturan sınırlamaların, kolektif bellek, kültürel süreklilik, demografik yapı, politika gibi etkenler ile birlikte ele alınması mimarinin geleceği açısından tez bağlamında belirlenmiş olan tespitler önem arz etmektedir. Araştırmalar Aksaray Kent Merkezi örneği kapsamında mikro ölçekte şekillendirilmesinin önemi tespit bağlamında hedef belirterek sınırlandırılması gerektiğidir. Konunun sınırlanması ile mimari kimliksizlik, kolektif bellek, kültürel süreklilik, mekânsal dizine bağlı yoğunluk gibi kapsamalar ile yapılan tespitler, mikro ölçekten makro ölçeğin hedef alınması anlamında önemlidir. Mikro ölçekte incelenen kent kapsamı makro ölçeğe oransal olarak yansıtılabilir olması, mimari kimliğin Aksaray Kent Merkezi kapsamından Türkiye geneline yayılımı için bir araç olması önemli hipotezlerden birisidir.

Aksaray Kent Merkezi'nin kolektif belleğinde yer edinen geçmişteki yaşanmışlıklar, olaylar silsilesi, fiziksel ve psikolojik şartların oluşumuyla, öneriler ve sonuç ürünlerinin ortaya konması önemli noktalardandır. Bu ölçeğin oransal olarak büyütülerek bölgesel anlamda iklim şartlarının, ekonomik koşulların, coğrafi farklılıkların da ele alınmasıyla makro ölçeğe taşınması kurgulanmakta ve mevcut mimari disiplinin geleceği şekillendirmesi için günümüz mimari kimliğinin tespiti önem arz etmektedir. Aksaray Kent Merkezi ile başlayacak tespitlerde, değişkenlik gösteren mimari ve tasarım sınırlarının değişkenlerinden olan kültür, demografik yapı, mekânsal

yoğunluk kapsamlarıyla makro ölçekte kentsel dokunun imar edilecek yapılar bütününe şekillenmesinde, bu yapıları şekillendiren yönetmeliklerin içeriklerinin mimari tasarım sınırlarına bağımlı olarak dönüşümünde kullanımı önem arz etmektedir.

1.3. Problem Tespiti

Kültürel süreklilik bağlamında imar edilen kamusal yapı ve mekanlar incelenerek Cumhuriyet Dönemi sonrası mikro ölçekte Aksaray Kent Merkezi'nde geçmiş değerlerin günümüz mimari kimliksizliği ile geleceğe aktarımı bağlamında ortaya çıkan problemler tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu, okunan tezlerde ve makalelerde kolektif bellek, medya algısı, küreselleşme etkisi, teknolojinin hızlı gelişimi, nüfus yoğunluğunda oluşan hızlı artış gibi unsurlar yoluyla mimari kimliğin korunamaması problemi, tasarım sınırlarının okunması ve kentsel tasarım stratejileri doğrultusunda tespit edilmiştir.

Sanayi Devrimi sonrası gelişen modernizm, postmodernizm akımları ve küreselleşme etkisinin, dünya kenti olgusu kapsamında mimaride değişime, dönüşüme yol açtığı, kentsel dönüşüm kapsamında tasarım sınırlarının genişlemesi nedeniyle mimarlık disiplininde mekânsal kopukluklar olduğu tespit edilmiştir.

Dünya ülkelerinin etkileşim kurmasıyla birlikte kültürel değerlerin tasarıma etkilerinin azalması, seri üretim ile hızla gelişen teknolojik gelişimlerin mimarlık disiplini üzerinde etkileriyle, günümüz mimarisinde tasarım karakterlerini, sınırlarını, kimliğini oluşturan unsurların yöresel kapsamdan karma yapısal sisteme sahip küresel kapsama evrildiği bilimsel veriler kapsamında tespit edilmektedir.

Tespit edilen problemler, kent merkezlerindeki kamusal, yarı kamusal, ticari alanlarda oluşan tasarım boşluğu, mekânsal kopukluk, çeşitlenen algısal, ideolojik fikirlerin ve bakış açılarının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır. Sanayi Devrimi'nden sonra Türkiye'de yaşanan kent mimarisini etkisi altına alan dönemler, tarihsel süreçte geçmişten günümüze evrilen değişkenler, genişleyen tasarım sınırlarının ortaya çıkış sebepleri ve süreci araştırılmıştır.

Aksaray Kent Merkezi kapsamında incelenen Ulu Cami, Hükümet Konağı, Aksaray Kapalı Çarşı, Kurşunlu Cami, Aksaray Belediye Binası odak noktaları olarak nitelendirilmektedir. Kent merkezini oluşturan odak noktaları, tasarım sınırları ve tarihsel süreç kapsamında hiyerarşik olarak sıralanmaktadır. Hiyerarşik olarak kent merkezinde odak noktaları arasında oluşan kümelenmeler arası kopukluk, erişim

problemleri tespit edilmektedir. Erişilebilirlik, alan yönetimi, etkileşim, sirkülasyon gibi kentsel tasarım stratejileri, kolektif bellek ölçümü ve mekânsal dizin analizleriyle kent merkezinde bulunan odak noktalarında, artan nüfus etkisinin oluşturduğu tasarım sınırları tespit edilmektedir. Kültürel, coğrafi, teknolojik, sosyokültürel etkiler altında şekillenen tasarım sınırları Aksaray Kent Merkezi kapsamında mikro ölçekte mimari kimlik, sürdürülebilir dokuların etkisini yitirdiği tespit edilmektedir. Karma bir yapı haline dönen toplum mekanizması için tasarımda çeşitliliğin ihtiyacı karşılamadığı, yüklenen fonksiyonların kent merkezini odak noktası kapsamından uzaklaştırarak, kimliksiz kent mimarisine sürüklediği tespit edilmiştir. Kullanım sıklığının yoğunlukta olduğu valilik, belediye binası gibi kamusal mekanların çevresi ile birlikte tasarlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Tasarlanan yeni yapılar, doğal ve kültürel izler bağlamında kent kimliğinin sürdürülebilmesi için kentsel tasarım stratejileri bağlamında yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.

1.4. Materyal ve yöntem

Materyal

Aksaray Kent Merkezi Örneği kapsamında kent merkezini oluşturan odak noktaları, Hükümet Konağı, Ulu Cami, Kapalı Çarşı, Kurşunlu Cami ve Belediye Binası ele alınmaktadır. Kent merkezi kapsamında zaman-mekan bağıntısı ile sanayileşme sonrası kentleri etkisi altına alan dönemler ve mimari tasarım sınırları ele alınmaktadır. Tasarım sınırlarını oluşturan kültürel, coğrafi, demografik, teknolojik, sosyokültürel kapsamlar kolektif bellek çerçevesinde değerlendirilmektedir. Erişilebilirlik, alan yönetimi, etkileşim, sirkülasyon, odak noktaları gibi kentsel tasarım stratejileri bağlamında kent merkezleri, yapı adaları, sokak yapıları, yapı bileşenleri ile bütünleşik bir şekilde tasarlanabilmektedir. Türkiye genelinde tasarlanan kentsel dönüşüm örnekleri, makro ölçekte iklim, topoğrafya gibi koşullar bağlamında Türkiye'deki farklı şehirlere örnek teşkil etmektedir.

Yöntem

Karma yapıya sahip toplum algısı anket yöntemiyle ölçülmüştür. Nüfus değişimi, ekonomik değişimler bilimsel ve yerel kaynaklardan elde edilmiştir.

Kümelenme yöntemi ile ayrılan kent odakları arasındaki sirkülasyonu sağlayan akslar, meydanlar, geçiş noktaları mekânsal dizin yöntemi ile ölçülmüştür. Odak noktaları arasında kurgulanması tespit edilen cazibe alanları, odak noktaları arasındaki bağlantıyı kuvvetlendirmesi için yeşil ve su aksları kentsel tasarım stratejileri bağlamında tespit edilmektedir.

Tasarım stratejileri bağlamında belirlenen yöntemler;

- Ulu Cami ve Kent Meydanı bağlantısını sağlayan Bankalar Caddesi aksı üzerinde etkileşim ağını güçlendirecek cazibe alanları tasarımı, ana odak noktaları olan Hükümet Konağı önü meydan ile Ulu Cami önündeki meydanların çeşitliliğinin kurgulanması
- Meydanlardan birinde su yoğun olacak şekilde diğerinde yeşil alan yoğun olacak şekilde farklı alan çeşitliliği oluşturularak tasarlanması
- Kent merkezine ulaşım ağını destekleyen sokak kesitlerinin kurgulanması
- Birincil yaya aksı üzerinde bulunan kaldırımların bir bölümünde yayaların iklime karşı korunması önemiyle sirkülasyonun sağlanması
- Odakların kamusal, ticari, dini gibi farklı fonksiyonlar ile çeşitliliği arttırması, kent planlamasının hiyerarşik kümelenme kapsamında oluşması
- Ana sirkülasyon üzerinde sürekliliği sağlayacak açık alanların kurgulanması ve kent merkezine sokaklar yardımı ile kurgulanan mahalle bağlantılarının geçişliliğinin arttırılması
- Aksları belirleyen tarihsel izlerin vurgusu, tarihsel süreçte farklı dönemlerde imar edilen yapıların arasında güçlü bağların kurgulanması
- Kent merkezinde erişilebilirliği sağlayan stratejik geçiş noktalarının kurgulanması

Yaya odaklı olarak nirengi noktaları arası bağlantıyı form ve fonksiyon ile sağlayan kentsel tasarım stratejileri, yöntem olarak belirlenmektedir.

Odak noktalarını bağlayan Bankalar Caddesi, Eski Sanayi Caddesi gibi akslara ek sokak yapıları, yapı adaları, yapı bileşenleri, erişilebilir ve ulaşılabilir kent merkezi için stratejik yöntemlere dahil olmaktadır. Tarihsel süreç bağlamında odak noktaları arasında yaşanan bağlantı kopuklukları uygulanabilir kentsel tasarım stratejileri, mekânsal dizin analizi ile tasarım sınırları çerçevesinde çözümlenebilmektedir.

1.5. Kaynak Araştırması

CANSEVER (2013), “İslam’da Şehir ve Mimari” isimli kitabında gelişen ve değişen mimariyi Turgut Cansever’in söylemlerinden çıkarımlarla geçmişten geleceğe kentsel bağlamda mimaride tasarım sınırlarının nasıl şekillendiği, iz bıraktığı ele alınmakta ve bunlara bağlı olarak kent olgusunu oluşturan kavramların nasıl sınırlanacağı, şekilleneceği değerlendirilmektedir. Kentin geçmişten geleceğe gösterdiği değişkenler, toplum algısı aktarılmaktadır.

ÇAKIR (2006), “Günümüz Kent Dinamiklerinin Kentsel Dönüşüme Etkileri” isimli tezinde tarihsel süreçte kentlerin nasıl dönüştüğü gözlemlenmektedir.

DORA (2016), “İstanbul Neresi?” adlı dergi yazısında ‘Geçmişin taşlarını yitirmeyelim. Zira onlar geleceğimizin yapı taşlarıdır.’ sözü ile İstanbul silüetini tanımlayan bu alıntı kapsamında geçmişten geleceğe değişkenlik gösteren mimari tasarımın ele alınış şeklini söylemiştir.

Sezgin (2005), ‘Mimarlığın Geleceği Üzerine Kestirimler’ adlı makalesinde modernizm ve postmodernizmin kentler üzerinde etkileri aktarılmaktadır.

Örselli ve Akbay (2019), “Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler” isimli makalede toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel değişimlerin bir şehre nasıl yansıdığı ele alınmaktadır. Aksaray Kent Merkezi Örneği kapsamında kentin altyapısını oluşturan etkenlerin araştırılması amacıyla makale kaynak olarak edinilmiştir.

Aykal, Baran ve Erbaş (2019), “Mimarideki Geçmişin Geleceğin Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği” isimli makalede tarihsel süreçte kentlerin dönüşümü ele alınmaktadır.

Oğurlu (2014), “Çevre- Kent İmajı – Kent Kimliği- Kent Kültürü Etkileşimlerine Bir Bakış” isimli makalesinde mekân algısı ve yaşanan değişimler, mekânın sosyolojik açıdan incelenmesi bağlamında ortaya konulan farklı yaklaşımlar, mekândaki farklı toplumsal yaklaşımlar, toplumsal mekân, mekân sürekliliği, mekân-kimlik ilişkisi, mekân imgesinin değişimi gibi kavramlar ele alınmaktadır.

Gürel (2019), “Tarihsel Çevrenin Sunduğu İmgeyi Okuyarak Kentsel Kimlik Arayışına Bir Yaklaşım: Aksaray Örneği” isimli tezde doğal ve beşeri unsurların (anıtlar, sokaklar, meydanlar gibi) kent kimliğini ve dokusunu nasıl şekillendirildiği Aksaray Kent Merkezi kapsamında incelenmektedir.

2. ZAMAN-MEKAN BAĞINTISI

Zamanın tarifi konusunda tam bir uzlaşmaya varılamasa da ölçülmesi konusunda anlaşmazlık yoktur. İnsanoğlu, tarih boyunca zamanı ölçmeye çalışmıştır. İlk başta insanlar için sadece yağmurun, karın, soğğun, sıcakğın zamanını bilmek yetiyor; mevsimler barınma, göç veya hasat zamanını söylüyorlardı. Gittikçe daha küçülen zaman birimlerine ihtiyaç duyan insanlık, yılı aylara ve haftalara bölmeye başlamışlardır.¹

TDK'nın tanımına göre mekan; yer, bulunan yer, ev, yurt ve uzay anlamlarına gelmektedir. Yer kavramı ise; bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekan anlamına gelmektedir (sozluk.gov.tr).

Mimarlık disiplinde zaman ölçütünü temsil eden dönemler bulunmaktadır. Dönemleri temsil eden kendilerine ait mekan stilleri bulunmaktadır. Zaman birimlerine bağımlı mekan kavramı geçmişten günümüze belirli olaylar ve canlı cansız mekanizmalar çerçevesinde hayatı şekillendirmektedir.

Zamanla bağıntılı olan mekan kavramını mimarlık disiplini bağlamında açacak olursak üç mekan bulunmaktadır; Açık Mekan, Kapalı Mekan, Yarı Açık Mekan. Mimaride mekan kavramı denilince akla gelen dört tarafı çevrili, üstü kapalı, duvar gibi materyallerle sınırlandırılmış yer olarak algılanmaktadır fakat mekanı bu şekilde sınırlandırmak doğru değildir. Mimaride mekanları sınırlandırmak yerine üç farklı şekilde mekan ayrımı yapılmaktadır. Mekan sınırlandırmalarına ek olarak iç mekan, dış mekan, doğal mekan, yapay mekan olarak tanımlanabilir. Mekanları bu şekilde tanımlamak mekanı algılamak için araçtır.

Hermann Minkowski 1980'lerde açıkça şöyle tanımlıyordu: "mekan ve zaman, ayrı ayrı ele alındıklarında gölgeler gibi yok olmaya mahkumdurlar". (Altan, 2012) Mimari dönemler zaman bağıntısıyla tanımlarken zaman içerisinde yaşanan toplumsal etkilerle dönemlerin mekanı şekillenmektedir. Etkiler neticesinde kentsel, toplumsal kimlik meydana gelmektedir. Günümüze kadar ulaşmış tarihi miraslara bakıldığında dönemim mekan algısı, toplumun etkisi, kentsel hafıza çıkarımı yapılabilmektedir. Zaman ve mekan ikilisi kapsamında mimarlığın temel kavramları olan strüktür,

¹ 'Zaman' Encyclopaedia Britannica Inc.

malzeme, estetik anlayış değişkenlik göstermektedir. Değişim mekanlar üzerinde dönüşüm etkisi oluşturmaktadır.

Dönüşümlerin tarihsel süreçte mekânsal değişimlere bağımlı olarak isimleri ortaya çıkmaktadır. Mimarlık dünyası sanayileşme etkisiyle zamanda farklı bir boyuta doğru değişime ayak uydurmuştur. Sanayileşmenin ve seri üretimin etkisiyle ortaya çıkan modernizm mimarlık disiplinin dönüşümüne yol açmıştır. Modernizm öncesi dönemler ise medeniyetler kapsamında şekillenmiştir. Mimarlık tarihinde İslamiyet öncesi Roma Dönemi, Yunanlılar Dönemi, İslamiyet sonrası Beylikler Dönemi, Selçuklular Dönemi, Osmanlılar Dönemi gibi dönemler adı geçen medeniyetler kapsamında zaman içerisinde mekanları, mimarlık tarzlarını ortaya koymuştur. Sanayileşme sonrası küreselleşme etkisine kadar ise günümüz dünyası zaman ile şekillenmiş olup geleceğe taşınmaktadır. Küreselleşme etkisiyle uluslararası düzeyde etkileşimin üst düzeyde hissedildiği görülmektedir. Küreselleşme etkisi öncesi medeniyetler kendi geleceklerini oluşturmak ve şekillendirmek için geçmişlerinden ilham almaktadır. R. Dora'nın dediği gibi: 'Geçmişin taşlarını yitirmeyelim, zira onları geleceğin yapı taşlarıdır (Dora, R., 2016).

Değişen ve gelişen mimarlık disiplini modernite olgusu ile beraberinde mimari stiller, akımlar getirmektedir. Ülkelerin küreselleşme ile birbirleri arasında kurduğu etkileşime kadar Modern Dönem, Cumhuriyet Dönemi kapsamında I. Ve II. Ulusal Mimarlık Akımları, 20.Yüzyıl Mimarlığı, gibi dönemler mimarlık disiplini, değişkenleriyle kimlikli bir şekilde 1970'li yıllara kadar taşınabilmiştir.

2.1. Zaman ve Mekan Bağlamında Mimarlık Olgusu

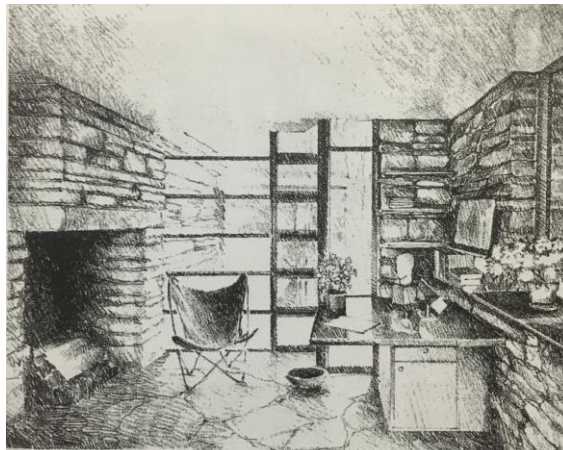
Mimarlık mesleğinde zaman kavramı mekanların gösterdiği değişkenlerle ölçülebilmektedir. Dönemin mekanını tanımlayan mimari mekanlar, ögeler bulunmaktadır. Mimarlıkta Gotik Dönem deyince akla varaklı işlemeler, geniş pencereler akla gelmektedir. Geçmişte değişen medeniyetler kendilerine ait mimari imgeler, simgeler ve kimlikleriyle tanımlanmaktadır. Zaman içerisinde oluşan değişkenler mekanı, mekan kurgusunu tasvir etmektedir. Mimari olgularını oluşturan, ortaya çıkaran dönemin idaresini sağlayan medeniyetler, cumhuriyetler, ülkeler bağlamında değişmektedir. Ortaya çıkan olgulara etken coğrafi şartlar, mevcut malzemeler, ekonomik şartlar gibi etkenler bulunmaktadır. Olgü kelimesi TDK

sözlüğünde, birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebepleri yol açtığı sonuç anlamına gelmektedir.

Mimarlık disiplininde kentleri, şehirleri oluşturan tasarıma direkt etki eden sınırlayıcı öğeler bulunmaktadır. Mekan kurgusu zaman içerisinde dönemsel değişimlerin etkisinde kalmaktadır. Dönemsel etkiler bulunmasına rağmen güneş, insan ölçeği, mahremiyet gibi mekanın oluşumunda sınırlayıcı öğeler bulunmaktadır. Dönemsel geçişlerde geçmişte imar edilen, ortaya çıkarılan eserler geleceği şekillendirmektedir. Geleceği şekillendirmek, geçmişi iyi okumaktan, tanımlamaktan ve geçmişten ilham almaktan geçer. Günümüz küreselleşen dünyasında tarihin izleri gelecek nesillere ilham olmakta kentleri ise dünya kenti olma yolunda bir adım öne taşımaktadır. Birçok medeniyetin kültüründe tarihine, geçmişine saygı ve kültürel miraslarını koruma anlayışı devam etmektedir. Tarihte yapılan savaşlarda vandalizm adı altında tarihin izlerini silmeye çalışan bir politika bulunmaktadır. Geleceği imar etmek için geçmişi korumak mimarlık disiplininde kültürel sürekliliği sağlamak için önem arz etmektedir.

2.2. Mekan Olgusu

İnsanın algısı için mimarlıkta mekan kapsamı sınırlarıyla ele alınmaktadır. Mekanı sınırlayıcı, tanımlayıcı öğe ilk akla gelen üstü kapalı, dört tarafı kapalı bir alan olarak algılanmasının yetersiz kalmasıyla mimarlık disiplini mekan çeşitlerini belirli çerçeveye oturtmuştur. En temel mekan birimleri açık, yarı açık, kapalı mekanlar olmakla birlikte doğal mekan, yapay mekan gibi farklı çerçevelerde ele alındığı görülmüştür.

Şekil 1 Kapalı Mekan, Şelale Evi 2. Kat Yatak Odası, F.D.K. Ching
Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen, 2011; 171

olan mekanlar da toplumun etkisi ile şekillenmektedir. Tarihsel süreçte toplum bu etkileri belleğine kaydetmektedir. Toplum belleğinde yer edinen mekanlar yerin ruhunu oluşturabilmektedir.

Mimarlık mesleğinde mekanları sınıflandırmak için yüklenen işleve bakılmaktadır. En temel anlamda tanımlanan mekan olgusuna ticari mekanlar, sosyal mekanlar, kültürel mekanlar, kamusal mekanlar gibi birçok mekan kavramı fonksiyonuna bağlı olarak şekillenmektedir.

2.2.2. Kamusal Mekanlar

Kentsel mekanlar sosyal, kültürel, ekonomik bağlamda değişen ve işleyen fiziki mekanlardan oluşmaktadır. İnsan hayatının şekillenmesine etki eden mimarlık mesleği belirli tasarım düzeni çerçevesinde gelişmektedir. Farklı statülere sahip insanların bir araya geldiği, ortak meseleler üzerinde durulan, bir taraftan halkı bir taraftan devleti temsil eden kamusal mekanlar içerisinde cami, belediye binası, valilik, kent meydanları gibi açık, kapalı, yarı açık öğeler barındırır. İnsanlar arasında etkileşimin üst düzeye çıktığı, yoğunluk kazandığı mekanlar insan hayatını sürdürebilmesi için gerekli maddeleri, varlıkları içerisinde bulundurmaktadır.

Şekil 4 Açık Kamusal Mekan, İstanbul Şişane Park,
Url 3

Şehirleri oluşturan sadece barınma ihtiyacını gideren konutlar dışında etkileşim ağı olan kamusal mekanlardır. Kamusal mekanlar arasında günümüz dünyasında nirengi noktası olarak valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler, camiler ön plana çıkmaktadır. Şehirlerin mekanizmasını elinde tutan bu kamusal mekanlar nüfus yoğunluğuna bağlı olarak geçmişten günümüze artmakta ve yayılmaktadır. Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi cami yapısını odak noktası olarak belirleyip etrafına kurgulanan şehir kapsamından değişen demografik yapı ile yayılan, çok sayıda nirengi noktasına sahip şehir olgusu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 5 Kapalı ve Yarı Açık Kamusal Mekan, ZIP2516, Hollanda, Url 4

Kamusal mekanlara konutlar dışında parklar, caddeler, sokaklar gibi ortak buluşma alanları dahil edilmektedir. Kamusal mekanlar algısal olarak toplum literatüründe belediyeler, kaymakamlıklar etrafında şekillenen yapılar bütünü olarak görülmesine rağmen toplumun etkileşim sağladığı diğer mekanlarda kamusal mekanlara dahil olmaktadır. Artan nüfus yapısıyla birlikte geçmişte Cuma günleri ulu cami olarak adlandırılan büyük camilerde buluşulmasına rağmen günümüzde mahalli bir etki görülmektedir. Her mahalle kendi içerisinde şehirleşme yolunda ilerlemektedir. Şehirlerde belediyelere, valiliklere destek olarak mahalli mekanizmalar da zamanla artmaktadır. Mahallileşme etkisi geçmişte insanlar arasında bulunan etkileşimden günümüzde temel ihtiyaçlar noktasında nüfus yoğunluğunun hareketini şekillendirmek amaçlı farklı mekânsal boyutta ele alınmaktadır.

Nüfusun artması ve sanayileşme ile gelen seri üretim etkisi kamusal mekanlarda da olumlu ve olumsuz değişkenler ortaya çıkarmıştır. Barınma, dinlenme gibi ihtiyaçların seri üretim etkisiyle ivedilikle giderilmesi mimarlık disiplinin geçmişten

geleceğe sürdürülebilir etkisin de kırılmalara yol açmaktadır. Mimarlık disiplinin kamusal mekanlar kapsamında geçmişten ilham alma sürekliliğine sahip olamamakla birlikte günümüz kimliğini geleceğe taşıyamama sorunsalı ile karşı karşıya kalmaktadır. İçeriğinde sosyal, kültürel, ekonomik birçok hayat düzenini idame ettirecek meseleleri içerisinde barındıran kamusal mekanlar zaman içerisinde, dönemlerin etkisi dışında nüfusa, teknolojiye de bağımlı olduğu görülmektedir. Dönemsel geçişlerde şehirleri idaresi altında tutan medeniyetlerde değişen ve gelişen mimari ögeler gözlemlenmekte iken günümüz dünyasında teknolojik gelişmelerin fonksiyonel anlamda malzemelere etkisiyle yerellikten kopan bir kent mekanizmasına doğru ilerlemekte olan kamusal mekanlar ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

2.2.3. Mekansal Kopukluk

Tarihsel süreç her mahalli andan ve hadiseden etkilenir. Mimarlık geçmişten günümüze çeşitli medeniyetler idaresinde değişkenlik göstermektedir. Zamana bağlı olarak mekanlar mimarlık bağlamında anolojik dönüşümler yaşamıştır. Geçmişten ilham almakla geçmişi taklit etme arasındaki fark mimari kimliksizliğe yol açmaktadır. Bazı medeniyetler aynı dönemde varlıklarını sürdürürken kendilerine ait mimari kimlik ile mekanlarını imar etmekte ve toplum hayatını mimari kimlik kapsamında şekillendirmektedir.

Modern dönemin oluşması geçmişe bağlıdır. Geçmişten geleceğe süregelen mimarlık disiplini içinde yapılan analizler değişimi ve dönüşümü getirmektedir. Geleneksel mimarlık etkisi altında olan kentler sanayileşme ve sanayileşmeye bağlı olarak gelen seri üretim etkisiyle modern mimarlık kavramını ortaya çıkarmıştır. Modernizmi oluşturan başlıca etkenlerden birisi teknoloji olmasına rağmen toplumun kendi dönemine ait mimari kimlik arayışı vardır. Modern mimarlık, geleneksel mimarlık gibi kavramları tarihsel süreçte ortaya koyan kimlik arayışı ile değişim içerisinde olan mimarlık dünyasıdır.

Modern mimarlık dönemi ortaya çıktığında toplum üzerinde gelenekselden modernite olgusuna keskin bir geçiş hissi uyandırmıştır. Geçmişin taşları geleceğin yapı taşlarını şekillendirmediği takdirde yerin ruhunun kaybedildiği, mekânsal kopuklukların çoğaldığı mimarlık dünyası ortaya çıkmaktadır. Kentsel bazda genelden özele dönüşüm tarihsel süreçten bağımsız olmayıp, ilham aldığı gerçekler üzerinden yeni bir mimari kimlik edinimiyle sürdürülebilmektedir. Günümüz dünyasında küreselleşme etkisiyle

mimarlık mirasının korunması politikası ile dünya kenti olgusu kapsamı ele alınmaktadır. Mimarlık mirasının tarihsel süreçten kopması ile mekânsal kopukluklar, mimari kimliksizlik gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu ve benzeri sorunların toplumsal belleğe tezahür etmesi ve küreselleşme sonrası ortaya çıkan mimari kimliksizliğin geleceğe taşınması kaçınılmazdır.

2.3. Kent Mimarisini Etkisi Altına Alan Dönemler

Mimari geçmişten günümüze analiz edildiğinde zaman ve mekan bağlamında her dönem kendini yenilemektedir. Yenilenme modernite olgusu kapsamında bir sonraki dönemi oluşturma çabasıdır. “Modern, tarihsel süreç içerisinde bir sonraki dönemi temsil eden, daha geniş bir zihinsel durumdur.” (Sezgin,2005)

Mimarlık estetik, fonksiyonel, ekonomik şartlar gibi temel bağlamlar kapsamında tarihsel gelişim içerisinde. Geçmiş geleceği şekillendirir. Zaman içerisinde gelişen olaylar neticesinde mekan ölçülebilir nitel bir kavram haline gelmektedir. Mekanlarda oluşan değişikliği dönemsel olarak etkisi altına alan ekonomik, sosyal, teknolojik çeşitli faktörler bulunmaktadır. Örnek olarak; modernizm sonrası teknolojinin ileri düzeyde kullanıldığı High-tech akımı verilebilir. Akım teknolojinin gelişimiyle mekânsal değişime sebep olmaktadır. Malzeme, strüktür teknolojilerinin gelişimi mekanı sağlamlık ve estetik doğrultuda ileri boyutlara taşımaktadır.

Değişimi etkileyen nüfus yoğunluğunun artması, kırdan kente göç, kıtlık, doğal afetler gibi beklenmedik faktörler olabilmektedir. Bu faktörler neticesinde mekan olgusuna dönemsel gelişmeler karakteristik birçok özellik ekleyebilmektedir. Değişim her süreçte yenilenme anlayışı ile sürdürülemeyip, gerektiği takdirde yeniliğe ayak uydurma neticesinde gelişebilmektedir. Beklenmedik faktörlere ek olarak dönüşümden, değişimden bağımsız zaman ve mekan içerisinde her dönem yer edinmiş güneş, rüzgar gibi doğal faktörler de bulunmaktadır.

Geçmiş nesillerin ürettiklerini gelecek nesillere aktaran kentler tarihte birçok medeniyeti barındırmıştır. Mimarlığın tarihini oluşturan, geçmişten geleceğe aktarılan dönemlerin karakteristik özellikleri geleceği tasarlamak için kültürel miras kabul edilip korunmalıdır. Küreselleşen dünyada ön plana çıkan kültürel miras etkisi gelişen şehirlerde kentleri ileriye taşımaktadır. Tarihin derinliklerine inildiğinde günümüz kent mekanizmalarının oluşumunda tarihin bütünüyle ele alınmadığı görülmektedir. Tarihsel

süreç takip edilirken yakın geçmişte kurgulanan mekan olgusu günümüzü şekillendirmektedir. Mimari kimlik dönemsel geçişlerde geçmişten geleceğe aktarılmaktadır. Modern dönemin ortaya koyduğu mimari kimlik etkisi modern ötesi anlamına gelen postmodern dönemde, döneme özgün şekilde yenilenerek aktarılmıştır.

Geçmiş dönemlerden ilham alınarak oluşan yeni dönemlerin karakteristik özellikleri doğal sebeplerden veya savaş gibi sebeplerden dolayı gelecek nesillere aktarılamaması halinde mimarlık mirasının korunması hususunda bu karakteristik özelliklerin mekan olgusu kapsamında yeniden inşa edilmesi gereklidir. Dönemler arası geçişlerde yaşanan kopukluk günümüz mimari kimliksizliğini açıklamaktadır. Cumhuriyet Dönemi sonrası Türkiye genelinde modern mimarlık olgusu küreselleşme etkisi ortaya çıkana dek yeterince ilgi görmemiştir. Cumhuriyet Dönemi mimarisinin karakteristik özellikleri gelecek nesillere yeterli derecede aktarılamamıştır. 1980’li yıllarda Türkiye’de etkilerini göstermeye başlayan küreselleşme ile Türkiye mimarisi yeniden kimlik kazanmıştır. Dönemler arası kopukluk sebebiyle kültürel miras aktarımında yaşanan aksaklıklar, günümüz mimarisini kimlik problemleriyle baş başa bırakmaktadır. Yakın geleceği oluşturmak için Modern Dönem, Erken Cumhuriyet Dönemi, Cumhuriyet dönemi, 1. ve 2. Ulusal Mimarlık Akımları ele alınmalıdır.

2.3.1. Modern Dönem

1760 yılında gerçekleşen Sanayi Devrimiyle birlikte köklü değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Mimari süreç ele alındığında ise sırasıyla Modernizm, Postmodernizm ve Küreselleşme kavramları ortaya çıkmıştır.

Kırsal alandan kentsel alana doğru yönelen yoğun nüfus akımı, buna hazırlıksız olan kentlerin düzensiz ve olumsuz bir şekilde gelişmesine yol açar. Kentlerde oluşan kötü yaşam koşullarına karşı bazı çalışmalar yapılması gerekliliği şehir planlama olgusunun önemini artırır; 1830-1850 yılları arasında “modern şehircilik” doğar (Benevolo, 1971)

20.Yüzyılın ilk yarısında dünyada büyük değişimler, sosyal siyasal ekonomik dönüşümler ve devrimler yaşanmış ikinci yarısında ise, devrimlerin çoğunun yok oluşunu hazırlayan değişimler gelişimler ve paradigmlar oluşarak günümüzü etkisi altına almıştır. Bu yeni süreç postmodernizm olarak kentlerde yansımıştır.

Şekil 6 Toplumlarda Zaman Türlerinin Kavramsal Değişimi (Erdoğan, Yıldız, 2018; 4)

Türkiye için küreselleşme, yeniden yapılanma süreci 1980 sonrasında ifade etmektedir. Bu etkiler özelinde Aksaray Kent Merkezi ele alındığında Cumhuriyet Dönemi eserlerinde postmodernizm ve küreselleşme etkileri görülmektedir. Özellikle kent merkezinde Hükümet Konağı ve Aksaray Belediye Binası arasındaki kıyaslamaya bakılarak tespit edilebilir.

2.3.1.1. Modernizm (1927-1939)

Modernizm, genişleyen pazarın itici gücüyle oluşan sanayi hamleleriyle ve nüfus hareketleriyle yaratılan modernleşme süreci ile kültürel vizyonda ifadesini bulan bir sosyal-kültürel dönüşüm sürecidir. Modernleşme sürecinde kent, kırdan göç eden yığınların modernite deneyimini yaşadıkları mekan olmuştur. Bir anlamda kent, modernizm kültürünün oluştuğu alan olarak incelenmiştir (Aslanoğlu, 2000).

Şekil 7 Dekonstrüktivist Yaklaşım, Modernizm, Heydar Aliyev Kültür Merkezi, Azerbaycan, Url 5

Şekil 8 Pürist Yaklaşım, Modernizm, Villa Savoye, Fransa, Url 6

Modernizmin etkisiyle kimlik değiştirme sürecine giren kentlerde, kent nüfusu artmış, yeni ulaşım ağları sağlanmış ve ülkeler çapında limanlar şehrin endüstri merkezi haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası yeni ekonomiye dayalı olarak kurulmaya

başlanan ilişkilerle, serbest sermaye hareketleri, rekabet ve ekonomideki büyüme kentler için büyük ölçüde yeniden yapılanmanın temellerini oluşturmuştur. Çakır'a göre; Modernizm, şehirlerde sosyal ve fiziksel anlamda pek çok dinamiğin değişmeye başladığı, şehirlerin eski kimliklerinden sıyrılarak yeni, modern şehir formlarını kendilerine örnek aldıkları bir dönemi temsil etmiştir (Barnett, 1982).

2.3.1.2. Postmodernizm (1972)

Postmodernizm modernizmin doğrusal ve rasyonel planlamasının karşısında bir parçalanma ve yeniden eklemlenme süreci olarak ortaya çıkmıştır. Postmodernite, genel geçerlilik iddiası taşıyan meta anlatıların reddedildiği, çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edildiği, farklılıkların vurgulandığı bir durumu ifade etmiştir (Aslanoglu, 2000).

Şekil 8 Postmodernist Tasarım, Martha'nın Bağ Evi, Massachusetts (Leland M. Roth, 1993; 663)

Şekil 9 Demir Tatil Köyü, Türkiye'de Postmodern Tasarım, Bodrum (www.arkiv.com.tr)

Postmodernizmin çıkış noktasını, modernizmin doğuşunun 2.Dünya Savaşının ardından yeniden yapılanan kentlerdeki kapitalist devletlerin, dolayısıyla kentin ve kent insanının buhranı oluşturmuştur.

Modernizm kentsel mekanı toplumsal amaçlar uğruna biçimlendirecek bir şey olarak görürken, postmodernizm toplumsal sorumlulukla bir bağı olmaksızın estetik hedef ve ilkeleri ön planda tutarak mekana bakmıştır. Postmodernistler kentin insanı yoran, sıkıcı, tektip ve planlamaya yönelik yöntemlerini reddetmiştir. Postmodernizmin 1970'lerde başlamış, 1980'li yıllar ise postmodernizmin yalnız akademisyenlere ve profesyonellere değil, toplumun büyük bir kesimine seslenmeye başlamıştır.

2.3.1.3. Küreselleşme (1980)

Küreselleşme, kavram olarak dünyanın sıkışması ve dünyanın tek bir yer olarak algılanması bilincinin artışı olarak tanımlanmıştır. Küreselleşme sürecinde dünya küçülürken bir yandan da parçalanmakta, farklılıkların altı çizilmektedir. Türkiye için küresel yeniden yapılanma süreci 1980 sonrasını ifade etmektedir. Şöyle ki, 1980 sonrasında Türkiye için bir kırılma noktası olduğunu ifade eden Tekeli bu dönemde liberal ekonomi anlayışlarıyla yönlenen politikanın mimarlık ve yapı üretim alanlarında mevcut kural ve değerleri değiştirdiğini vurgulamıştır.

Şekil 9 Küreselleşme Etkisiyle Ortaya Çıkan Dünya Kenti Olgusu, La Sagrada Familia, İspanya, Url 7

Küresel yeniden yapılanma süreci küresel kent kavramını ortaya çıkarmış, küresel düzlemde benzer kentsel görünümeler doğmuştur. Bunlar, New York, Londra, Tokyo, İstanbul, Singapur gibi kentlerde büyük iş merkezleri, büyük alışveriş merkezleri ve benzer yapılaşma ile kentte yansımaları bulunmaktadır.

Şekil 10 Tarihi Dokusuyla Dünya Kenti Olmaya Aday İstanbul Dokusu, Url 8

2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı

2.3.2.1. I. Ulusal Mimarlık Akımı (1908-1930)

II. Meşrutiyetin (1908) ilanından sonra artan milliyetçilik akımı ile beraber mimarlıkta da yeni arayışlara gidilmiştir. Türk Mimarlığı'nın Milli Mimaride yeniden doğuşu sayılabilecek yeni bir dönem başlamıştır. Akımın öncülüğünü Mimar Kemalettin ve Vedat Bey yapmaktadır. Bunlara ilaveten daha ileriki zamanlarda da Arif Hikmet Bey ve İtalyan kökenli Giulio Mongeri de akıma katılmışlardır. Birinci Ulusal Mimarlık adını alan bu yapı tarzları 1970'ler ve sonrasında etkisini sürdürmüştür. Akım aslında Osmanlı mimarisini temel alarak yeni bir tarz oluşturmaya dayanmaktadır.

Birinci Ulusal Mimarlık döneminde yıpranmış, etkisini yitirmiş fakat kimliğini korumaya devam eden Türk Mimarlık yapıtları hayata döndürülerek yeni bir Türk milli üslubu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu akım milli değerleri koruma açısından bir bilinçlenme olarak da değerlendirilebilir. Bu akımla beraber Osmanlı Mimarisindeki kamu yapılarının kubbe, saçak, kemer, minare gibi mimari yeni tarzlara uygulanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar kamu yapılarında sıklıkla göze çarparken konut yapılarını pek fazla etkisi altına almamıştır.

Şekil 11 I. Ulusal Mimarlık Akımı, Türkiye İş Bankası, Giulio Mongeri, Url 9

Şekil 12 Sivas Valilik Binası-Hükümet Konağı, (Aktemur, Arslan, 2010; 32)

I. Ulusal Mimarlık akımının temel amacı ülkedeki yabancı mimarlık etkisini azaltıp milliyetçi etkiyi arttırmaktır. Ülkedeki yabancı eserlerin karakteristik özellikleri yerine milli öz kimlikli mimari karakterlerin ortaya koyulması amaçlanmıştır. I. Ulusal Mimarlık akım eserleri çağa uyum sağlamayan ve teknolojiden uzak olarak değerlendirilse de günümüzde varlığını sürdürmekte ve kültürel miras olarak nitelendirilmektedir. ‘Batıda gelişen ilerici düşünceler Türkiye’ye de ulaşmakta gecikmemiştir. 1930’larda bazı Türk mimarları uluslararası üslup doğrultusunda yaklaşık on yıl süreyle betonarmeye dayalı yeni Batıcılık örnekleri vermişlerdir.’ (esergultekin1.wordpress.com)

2.3.2.2. II. Ulusal Mimarlık Akımı (1939-1950)

‘Dünya mimarlığındaki olumlu gelişmelere ayak uyduran ve yaklaşık on yıl süren bu dönemden (1930-1940) sonra, İtalya’daki faşist, Almanya’daki nasyonal sosyalist ortamın ve totaliter düşüncelerin etkileriyle beslenen bir Milli Mimari akımı başlar. Bu akım, yeni bir ulusal mimarlık yaratmak amacına yönelerek 1939-50 yılları arasında Türk mimarlığını etkisi altında almıştır. Bu akım önceleri Milli Mimari, sonraları İkinci Ulusal Mimarlık adıyla anılmıştır. Sedad H. Eldem ‘in Güzel Sanatlar Akademisi içinde kurup yürüttüğü Milli Mimari Semineri adlı çalışmalarda özellikle geleneksel Türk sivil mimarlığı üzerinde yoğunlaşan çalışmaların bu akımın düşünce temelini oluşturulmasında önemli etkileri olmuştur.’ (https://esergultekin1.wordpress.com/)

Şekil 13 II. Ulusal Mimarlık Akımı, Anıtkabir, Ankara, Url 10

1950’li yıllara kadar devam eden akım, dönemin yeni teknolojisine ve gereksinimlerine çağdaş mimarlık anlayışına ayak uyduramayarak sona ermiştir. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı, 1948’de İstanbul Adalet Sarayı için açılan üçüncü yarışmada S. H. Eldem ile E. Onat’ın ortaklaşa düzenledikleri rasyonel nitelikteki projenin birinci seçilmesiyle başlamış, 1952’deki İstanbul Belediye Sarayı yarışmasıyla son bulmuştur.

2.3.2.3. 1950’lerde Türk Mimarlığı

‘1950’lerde Türk mimarlığı, Batı’da giderek yaygınlaşan Modern Mimarlığın etkisi altında ürünler vermektedir. İkinci Dünya Savaşı sona ermiş, Türkiye siyasal ve kültürel olarak Batı’ya yakınlık duymaya başlamıştır. 1950’li yıllarda, Türk mimarlığının, teknolojik, ekonomik, sosyal, çevresel verilere bakılmaksızın dış yayın ve etkilerle beslendiği bir dönemdir. İlerleyen yıllarda, van der Rohe, F. L. Wright, A. Aalto, Le Corbusier, Niemeyer, H. Scharoun gibi dünyaca ünlü mimarların düşünce ve yapıtları yayınlar yoluyla Türk mimarlarını geniş ölçüde etkilemiştir. Le Corbusier bu akım doğrultusunda birçok eser ortaya koymuştur. Yabancı yayınların yanı sıra gelişen yerli yayınlarla birlikte, dergiler yoluyla, Türkiye’de 1960’tan sonraki düşünsel çeşitliliğe de paralel olarak bir tartışma ortamı ortaya çıkmıştır. Modern Mimarlık görünüm olarak Türkiye’ye gelmiştir fakat teknolojik altyapı 1950’li yıllarda yeterli değildir.’ (<https://esergultekin1.wordpress.com/>)

Şekil 14 İstanbul Büyükşehir Belediye Sarayı, Nevzat Erol, Yarışma Birinciliği, 1953, Url 11

2.3.2.3. 1970'lerden Günümüze Türk Mimarlığı

‘1970’lerden günümüze kadar, modern dönem sonrası ve dış etkilere bağlı çoğulculuk örnekleri yaygınlaşmıştır. Bu dönemde Batı kökenli akımlar doğrultusunda yapılar gerçekleştiren mimarlar görülmektedir. Türkiye’nin ekonomik ve sosyal çalkantıları nedeniyle Çağdaş Türk Mimarlığı, toplumun düzensiz hızlı gelişiminden olumsuz etkilenmiştir.’ (<https://esergultekin1.wordpress.com/>) Türkiye’de geciken endüstriyel devrim, geciken sanayileşme, seri üretim etkisi ve hızlı nüfus artışı, plansız ve yoğun kentleşmeye sebep olmaktadır. Ortaya çıkan konut ihtiyacı, gerekli ekonomik ve yönetsel eksiklikler sebebiyle, yapsat düzeni, kaçak yapılar ve gecekonduyla yeni bir anonim mimarlık oluşturmaktadır.

Şekil 15 1970 Türkiye’de Sivil Mimari, İstanbul Şişli, Url 12

Şekil 16 Kırdan Kente Göç Sonrası Gecekondulaşma, Ankara (Urban, 2011)

3. MİMARİ TASARIM SINIRLARI

Mimari ve planlama içerisinde birçok paradigmlar barındırır. Tasarım belirli kalıplar çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Sonsuz tasarım anlayışı mekan olgusunu plansız bir evrene sürüklemektedir. Tespit edilen problemler neticesinde kent kimliğinin, planlama stratejilerinin oluşumu belirlenen sınırlarda oluşmaktadır. Tasarıma etken sınırların oluşmaması kentleri günümüz şehirlerinin birbirlerine benzemesine yol açmaktadır. Etkileşimler sonucu gelişen yeni kent düzenleri kimlik problemleriyle karşı karşıya kalmaktadır. ‘‘Kentlerin kimliklerini koruyabilmesi ve kimliklerine uygun gelişebilmesi, gelişimin ekolojik, sosyal ve kültürel boyutlarının ihmal edilmemesine bağlıdır.’’(Oğurlu,2014)

Coğrafi farklılıklar, dünya kentleri arasında tasarımsal bağlamda etkin role sahiptir. İklimsel koşullar bulunan coğrafyalarda değişimin yönüne etkindir. Toprak türleri, ağaç çeşitleri gibi coğrafyaya bağımlı faktörler tasarım ve planlamanın sınırlarını oluşturmaktadır. Tasarımı sınırlayıcı etkenler göz önüne alınmadığı takdirde sonsuz tasarım anlayışla mekânsal, strüktürel çeşitli problemleri beraberinde getirmektedir. Strüktürel açıdan çeliğin ekvator ülkelerinde değerlendirilmesi ile kuzey ülkelerinde değerlendirilmesi dayanım açısından farklılıklar göstermektedir. Dünya kentlerinin globale dönük yönelimleri tasarım sınırları kapsamında kısıtlanabilmektedir. Aynı ülke içerisinde bir malzemenin kullanımı çeşitlilik göstermektedir. Türkiye koşullarında kerpiç Karadeniz yöresinde işlevsel iken Akdeniz yöresinde kullanımı halinde coğrafi koşullara bağımlı olarak problem teşkil edebilmektedir. Tasarım, planlama bu sebeple bölgesel, yerel koşullarda ele alınmak zorunda olup sınırlar ile değerler oluşturmak mümkündür.

Geçmişten günümüze doğal ve beşeri yollardan tasarıma etken faktörler değişim içerisinde olmak durumundadır. Oluşan kentlerin kimliğini sürdürebilmesi tasarımı sınırlandıran faktörlerin değerlendirilmesinin zamana özdeş ilerlemesiyle mümkündür. Günümüz kentleri kendilerine ait kavramları, sınırları göz ardı ettikçe birbirlerine benzemekte ve kentsel kimliklerini kaybetmeye başlamaktadır. Geçmişten ilham alınıp günümüz mimarlık dünyası oluşmaktadır. Doğal etkiler neticesinde geçmişte mimarlık dünyasında değerlendirilen malzemeler, strüktürler günümüzde farklılık gösterebilmektedir. Değişim teknolojik şartların gelişmesiyle, nüfus yoğunluğunun

artmasıyla birlikte de boyut değiştirmektedir. Doğal etkilere örnek olarak Güneş'in Dünya atmosferini sanayileşme öncesi etkileme yoğunluğu ile günümüz koşullarında etkileme yoğunluğu beşeri dokunuşların da etkisiyle farklılıklar gösterebilmektedir. Güneş, rüzgar gibi doğal oluşumların etki alanları direkt olarak değiştirilemediği için tasarım sınırları bazı koşullarda elde olmayan sebepler neticesinde gelişir. Doğal oluşumlar toplumsal olarak iktisadi, politik, teknolojik gelişmeleri de şekillendirebilmektedir. Sosyolojik, kültürel, politik, iktisadi, teknolojik birçok faktör tasarım sınırlarını belirli bir kalıba sokmaktadır.

Tasarımı sınırlandıran etkenler neticesinde mimarlık dünyası geçmişten günümüze planlama, tasarım, restorasyon gibi alanlarda gelişmelere, değişimlere bağlı olarak dönüşüm içerisinde. Kentsel kimliğin korunması, geleceğe taşınması yenilikler kapsamında sınırlarıyla mümkündür. Dünya kenti olgusuna erişebilmek için günümüz kentleri kültürel miraslar ve çevresini koruma çabası içerisinde. Tasarım sınırlarını gelişen teknoloji gibi kültür kavramı da önemli ölçüde etkilemektedir. Kültürel sürekliliğin sağlanması, kültürel mirasın geçmişten günümüze doğal ve beşer koşullar neticesinde taşınması için mimarlık disiplini çalışmalar restorasyon bilim dalı kapsamında devam ettirilmektedir. Geçmişten alınan ilhamla, geçmişten günümüze taşınan kültürel değerlerle oluşan günümüz dünyası, kimlik problemleri yaşamaktadır. Etkileşim, ilham alma meselesi tarihsel süreçte varlığını göstermektedir. Beylikler Dönemi, Selçuklular Dönemi, Osmanlılar Dönemi birbirleri ile etkileşim içerisinde mimarlık disiplini ileri taşımıştır. Bu dönemlerin izleri Cumhuriyet Dönemleri'nde kültürel, teknolojik, strüktürel, estetik bağlamlarda görülmektedir. Ulusal Mimarlık Akımları sonrası günümüze gelindiğinde 1950 sonrası Türkiye'sinde küreselleşme etkileriyle dünya ülkeleri arasında benzeşim, etkileşim izleri ortaya çıkmaktadır. Tasarımı sınırlayıcı etkenlerin geri planda kalması ile günümüz dünyasında dünya kentleri kültürel miras olgusu ile kimlik problemini çözmeye çalışmaktadır. Her dönemin kendine ait, geçmişten ilham alan mimari kimliği bulunmasına rağmen küreselleşme sonrası tasarımlar teknolojik etki kadar etkili olan kültürel etkiden kopmaya başlamış ve bu kopmalar mimari kimliksizliğe, mekânsal kopukluklara yol açmaktadır.

Mimari tasarım sınırları zamana ve mekana bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Zamanın getirisi olan geçmişte oluşan sofa kültürü, ailenin bir arada bulunduğu toplanma mekanı kurgusu, yatma biriminin ortak oluşu gibi olgular uluslararası etkileşimin varlığını arttırmasıyla birlikte ailenin her bireyine ayrı oda

verme kültürüne doğru evrilmektedir. Toplumun sosyal ve kültürel yapısındaki değişimler ile aile anlayışı değişim göstermektedir fakat bu ölçülebilir değildir. Ölçülebilir olan kapsam ise nüfus kavramı, aile bireylerinin sayısında oluşan değişkenlerdir. Her çocuğa özel oda fonksiyonunun zamanla, etkileşim neticesinde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu ise tasarım sınırlarında kalıpları değiştiren, dönüştüren sosyal, kültürel ve ekonomiye bağımlı değişkenlerden biridir.

Mimari tasarım sınırlarını şekillendiren bağımlı veya bağımsız değişkenler bulunmaktadır. Doğal ve beşeri olarak ortaya çıkan değişimlerin, kültürel süreklilik veya küreselleşmeden kaynaklı uluslararası etkileşimler gibi değişkenlerin, mimariye, kültüre, tasarıma ve sınırlara etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Kısaca tasarım sınırları, mikro ölçekte kültürle, teknolojiyle, ekonomiyle, politikayla, sosyolojiyle; makro ölçekte zaman ile bağıntılı mekan olgularıyla bağımlı veya bağımsız olarak bağlantılıdır. Tasarım sınırları, yönetmeliklere bağımlı olarak mimarlık disiplininde insan odaklı, kentin kimliğine bağımlı estetik anlayış çerçevesinde, yerin ruhu, kolektif bellek gibi mimari kapsamlar göz önünde bulundurularak belirli kalıba girmektedir.

3.1. Kültürel Etki, Kültürel Süreklilik, Bellek

Tarihsel süreç içerisinde gelişen olaylar neticesinde ortaya çıkan olgular toplumların yapı taşlarını meydana getirmektedir. Yapı taşlarından birisi olan kültür kavramı da bu süreçte dönüşüm içerisindedir. Günümüz dünyasında mimariyi etkisi altına alan küresel etkileşimin bir benzeri toplumlar, medeniyetler arasında farklı kültürel yapıların etkileşimi neticesinde ortaya çıkmaktadır. “Antikçağda insan; anlaşılır olmak, zaman ve mekânda kendini belirgin kılmak, karşısındakine bilgi vermek ve oluşturduğu toplumda yarattığı inanç sistemleri içerisinde inandığı şeyi imgeleştirmek adına geliştirdiği sembollere kimi zaman kutsallık atfetmiştir. Toplumların kültürel özellikleri farklı olsa dahi karşılıklı yapılan değiş-tokuş, ticaret gibi iletişimi geliştiren araçlar sayesinde toplumlar birbirlerinden etkilenmişlerdir.” (Öz, 2018:214) Bu etkileşime rağmen toplumlar ana, öz kültüründen kopuk değildir.

Kültür, işleyen bu süreçte toplumun belleğini oluşturmaktadır. Toplum belleğini oluşturan kültür nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmaktadır. Geçmişten günümüze süreç içerisinde karşılaştığı birçok probleme rağmen sürekliliği amaçlanan aktarılmaya devam etmektedir. Toplumun belleğini oluşturan kültür etkisi, kültürel

süreklilik bağlamında geçmişten günümüze ulaşan olgularla birlikte günümüzde oluşan ve oluşacak olgular birleştirilerek gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

Eroğlu ve Yıldız'a göre; Kişinin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi, kültürün sürekliliği bilincinin edinilebilmesi için, yaşadığı çevre ona tarihsel geçmişin işaretlerini, simgelerini aktarabilmelidir (Tekeli 1989). Günümüz koşullarında dünya kentleri kültürel miraslarını koruyarak ve ön plana çıkartarak estetik bağlamda diğer kentlerle yarışmaktadır. Dünya kenti olgusu yalnızca tarihi varlıkların korunmasıyla oluşmamaktadır. Korumaya ek olarak geleceğin de sürdürülebilir ve kültürel süreklilik bağlamında tasarlanmasıyla mümkün olacaktır. Gelecek nesillere aktarılabilecek bellek, geçmiş ve gelenek bilincinin korunmasıyla, günümüz koşullarında ortaya çıkacak olgularla birlikte anamlanacaktır. Geçmişten geleceğe sürdürülebilir mimari anlayış, kültürel süreklilik aktarımı yaşanacak kopukluklarla mümkün olamayacaktır. Cumhuriyet dönemi sonrası mimarlık disiplini etkisi altına alan küreselleşme etkisiyle kültürlerin yoğun etkileşimi de kopukluğa sebebiyet verebilmektedir. Eroğlu ve Yıldız'a göre; Günümüz insanının en önemli görevi; bugünü ve yarını inşa ederken, geçmiş ve geleneği insanoğlu için vazgeçilmez değerler açısından hatırlamak, bunların özünü çağdaş bir yorum ile günümüz mimarisine aktarılabilmesi olmalıdır (Özer 1989).

Bellek kavramı psikoloji, sosyoloji, tarih, mimarlık gibi birçok alanda araştırılmaktadır. Kolektif anlamda bellek bireylerin toplumu oluşturması ve ortak değerler oluşturmasıyla anlam ortaya çıkmaktadır. Kolektif bellek, birleşen bireylerin oluşturduğu toplumun ortak paydada buluşup oluşturduğu değerleri hatırlama, hafızaya atması neticesinde şekillenir. Ayyıldız ve Ertürk'e göre; Yer, zaman içerisinde biriktirdiklerinin, onun anlamını ve ruhunu oluşturduğunu iddia eden yaklaşımlar, kent ve mimarlıklar üzerinden oluşan kolektif belleğin yanı sıra kendisinin de bir belleği olduğunu açıklamaktadır. Kente ait bu bellek, 'kentsel bellek' kavramsallaştırmasıyla literatürde yerini almaktadır (Coşkun, 2013: 20).

3.2. Coğrafya Etkisi, Topoğrafya, Çevresel Analiz

Heidegger'in dediği gibi "Bir bina yerin ve oturanların özelliklerine göre inşa edilir, bulunduğu fiziksel ve beşeri topoğrafya ile şekillenir" (Ayyıldız, Ertürk, 2017: 74). Kentsel bağlamda mimarlık disiplini kolektif belleğin yanı sıra mevcut çevresel koşullar ele alınarak ortaya ürün koyabilmektedir. Kent döngüsü, insanın temel

yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak cadde, sokak, yeşil alan, yürüyüş yolları, ticari alanlar gibi mekanlar olgusundan oluşmaktadır. İnsan gibi içerisinde hayat barındırmaya devam ettiği sürece yaşayan kentler, mevcut çevresel koşullara bağımlı olarak tasarlanmaktadır. Çevresel koşullar iklime, bitki örtüsüne, topoğrafyaya, jeomorfolojik yapıya bağlı olarak geçmişten geleceğe gelişen olgular neticesinde değişim göstermektedir. Bu gelişmeler tasarım boyutunda kentsel bağlamda sınırlayıcı etkileri ardında getirmektedir.

Mimarlık mesleğinde tasarıma başlamadan önce, tasarımı şekillendirmek için ilk olarak çevresel analiz bağlamında incelemeler yapılmaktadır. Bir arazinin, meydanın ya da herhangi tasarım alanının analizi yapılırken irdelenen bazı çevresel analiz çeşitleri şunlardır; iklim koşulları, trafik ve yaya yoğunluğu, çevre binalar, çevre binaların kat yükseklikleri, yapı fonksiyonları, güneş yönü, rüzgar yönü (hakim rüzgar, olumsuz rüzgar). Topoğrafya, doğal ve beşeri yollardan dönüşüme açıktır. Mevcut çevre, ortaya çıkacak olgular neticesinde geçmişten günümüze farklılıklar gösterebilmektedir. Doğal yollardan birisi olan afetler neticesinde topoğrafyanın değişkenlik göstermesi ile beşeri olarak demografik yapının değişmesiyle konut ihtiyacının artması neticesinde eğimli arazilerin düzleştirilmesi, dağların eteklerinin imara uygun hale getirilmesi topoğrafyanın etkilenmesine örnek olarak verilebilir.

Tasarımlar, ilk olarak arazinin mevcut çevresinin analizinin yapılmasıyla başlamaktadır. Fiziksel koşullar neticesinde tasarımın yapılacağı dönemin şartları göz önünde bulundurularak mevcut arazi şekillenmektedir. İnsan fizyolojisi de mimari tasarım gibi iklimsel koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Coğrafya, bilimsel veriler ışığında kültürel bağlamda belleği etkilemektedir. İklimsel farklılıklar kültürel bağlamda değişime, farklılaşmaya etkindir. İklim koşullarının, yerin yapısının getirmiş olduğu tasarımı sınırlayıcı etkenler mimarlık disiplininde önem arz etmektedir.

3.3. Demografik Yapı, Teknoloji Etkisi

Hızlı nüfus artışı ve seri üretim etkisiyle Sanayi Devrimi sonrası gelişen teknoloji, tasarımı sınırlayıcı malzeme, strüktür gibi mimari öğelerin gücünün genişlemesine yardımcı olmaktadır. Demografik yapıdaki değişim, sağlık, güvenlik, barınma, enerji gibi birçok alanda problemleri de beraberinde getirmektedir. İnsanların yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli çözümler teknolojik gelişmeler ışığında ortaya çıkmaktadır. Artan problemler neticesinde toplum refahının yükselmesi için toplumlar,

yönetimlerden problemlerin çözümleri için hizmet beklemektedir. Hizmet beklentisi ile yönetimlerin, teknolojiyi verimli ve uygun olarak düzenlemesi kaçınılmaz olmuştur. Teknolojik gelişimler nüfusun çoğalmasıyla kaynak arayışına ve mevcut kaynakların verimli kullanılmasına itmektedir.

Örselli ve Akbay'a göre; Bugün kentler oldukça canlı, hareketli, üretken, yenilikçi, çekici olmakla beraber, maruz kaldığı yoğun nüfus akımları nedeniyle karmaşa, kayıt dışılık, trafik, sağlık, atık, enerji, su ve hava kirliliği, çarpık kentleşme, kaynaklara ulaşım, suç çeşit ve miktarlarındaki hızlı yükseliş gibi birçok sorunla yüz yüzedir (Akgül, 2017). Kent yaşamında kaliteyi arttırmak için ortaya konulan misyonlar olmalıdır. Dijitalleşme etkisiyle ortaya çıkacak sorunların çözümü için yönetimlere önemli ölçüde iş düşmektedir. Toplumun dijitalleşmeyle, teknolojik gelişmelerle akıllı kentler kapsamında entegrasyonu belirlenen hedeflerden birisi olmalıdır. Toplumun belleği 21. yüzyılda yoğunlaşan dijitalleşme ve teknolojik veriler ışığında dönüşmektedir. Bu neticede akıllı kentler ortaya çıkmaktadır. Akıllı kent kapsamını tetikleyen ana faktörler nüfusun yoğunlaşması ve ihtiyaçlar doğrultusunda teknolojinin hızlı gelişmesi olmaktadır. Küreselleşme etkisi, iklim değişiklikleri, ekonomik koşulları hızla iyileşen şirketlerin kentleri pazar alanı olarak görmesi gibi problemler, kentsel yaşantıda kapsamlı problemler ortaya çıkmaktadır. Kentlerin akıllı kentler olarak dönüşüme uğraması ile kent belleği de bünyesine yeni ortak düşünceler ve değerler dahil etmektedir. Günümüz mimarisi geleceğe aktarılırken geçmişin izleriyle 21. yüzyılda yaşanan hızlı gelişmeler neticesinde birlikte sağlanacaktır. Geçmiş yüzyıllarda dünya nüfusunun yoğun bir kısmı kırsal yaşam koşullarında yaşamlarını idame ettirirken 21. yüzyıla gelindiğinde kentlerde nüfus yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Örselli ve Akbay'a göre; Kentlerin cazibesi, kaliteli bir yaşam, daha iyi eğitim, sağlık hizmetlerine daha kolay erişim ve daha fazla iş imkânı gibi beklentilerin etkisi ile 20. yüzyılda kentlere göç kontrol edilemez bir hıza ulaşmıştır. Bugün dünya nüfusunun %50'sinden fazlası kentlerde yaşamakta ve bu yüzyılın sonlarına doğru bu oranın %80'den fazla olacağı tahmin edilmektedir (Harrison, Donnelly, 2011). Kentlerde yoğunlaşan nüfusun etkisiyle sosyal yaşam değişmekte, ekonomik, politik etkiler artmaktadır. Dünya üzerinde %50'den fazla orana çıkan kent nüfusu, koşulların uygun ve düzenli hale gelmesi için yönetimleri daha çok çalışmaya yönlendirmektedir. Demografik yapıda oluşan değişkenlik altyapı sorunları, kaynakların yoğun kullanımı ile seri bir şekilde azalması, işsizlik gibi problemleri de beraberinde getirmektedir.

Kentler dönüşürken ortaya çıkacak problemlerin artması, yönetimlerin odak noktalarını bu problemleri çözmeye itecektir.

Kentler olumlu koşullarda dönüştürülemezse mimarlık disiplini arka planda kalacak ve kimlik problemlerini, kolektif bellekten kopuk tasarımları, yalnızca ekonomik koşullar göz önüne alınarak imar edilecek yapıları ardında getirecektir. Kentlerin büyümesi ile bölgesel ve mimari planlama, yönetmelik esasları kapsamında yapılmaktadır. Nüfus yoğunluğu, hızla gelişen teknoloji, mimarlık disipliniinde konsept proje kavramını ortaya çıkarmıştır. Ana fikri güçlü projeler kimlik sorununu çözmeye çalışmaktadır. Teknolojinin hızlı gelişimi, mimarlık dünyasında tasarım sınırlarının genişlemesine yardımcı olmaktadır. Fonksiyonel, strüktürel, malzeme çeşitliliği gibi kapsamlarda teknoloji imar edilecek yapıları, üretilecek mekanların sınırlarını genişletebilmektedir. Mimarlık disiplini, yönetimlerin planlayacağı şartlar doğrultusunda sanayileşmenin getirisi olan seri üretim sonrası hızla gelişen teknolojik değişimler ve gelişimler ile birlikte geleceğin akıllı kentlerini oluşturmayı hedeflemektedir.

3.4. Sosyo-Kültürel ve Geleneksel Etki

Geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe aktarılan değerler, kültürel sürekliliğe, mimari kimliğe yansımaktadır. Bu süreçte oluşan bellek, toplumun yaşam biçimini iklim gibi doğal veriler çerçevesinde ortaya koymaktadır. Geleneksel yapıların geleceğe taşınma süreci, mekanların gelişimine, çevreye, iklime, sosyokültürel yapıya duyarlı olarak devam etmektedir. Geleneksel yapı, evrensel kurgu ile bütünleşerek günümüz mimarisini oluşturmaktadır. Toplumların yaşam tarzları, gelenekleri, düşünce dünyası, belleği oluşturarak mekanları etkilemektedir. Mekanlar da toplumun belleğini şekillendirmektedir. Toplumun belleği ile oluşan mekanların, etkileşim sonucu toplumun belleğine katkı sağlamakta ve şekillendirmektedir. Toplumun geleneksel düşünce biçimi, yaşam tarzı mekanları şekillendirmekte, mekanlar ise zaman içerisinde toplumun belleğine etki etmektedir. “Toplumsal öğelerden oluşan, toplum ve insanların tümünün kapsandığı sosyo-kültürel sistemler, insanların varoluşundan beri mevcuttur. Mimarlık olgusunun ortaya çıkış noktası da, bu sosyo-kültürel sistemlerin, diğer bir deyimle toplumun ekonomik, kültürel ve politik yapısı içindeki sosyal ilişkilerin, fiziki mekana dönüşüm sürecidir.” (Subaşı,2006: 106)

Mekan kapsamı, mimarlık disiplininde kapalı, açık mekan tasarımı kapsamında düşünülen malzeme, aydınlatma, döşeme gibi fiziksel boyutlara ek olarak sosyal, ekonomik, kültürel yapılarla birlikte fiziksel boyuta anlam katan, toplum belleğini oluşturan bu yapılar ile oluşmaktadır. Mimari tasarım, iklim, teknoloji bağlamında gelişen dönemin yapı malzemeleri, topoğrafya gibi mekanı sınırlayan etkiler ele alınarak ortaya çıkmaktadır. Tasarım boyutu, yalnızca çevresel veriler ile sınırlandırıldığı takdirde mekan kapsamı, kimliğinden, ruhundan bağımsız bir olguya dönüşecektir. Tarihsel süreçte yaşamış medeniyetler, kültürel, ekonomik, demografik pek çok şart ele alınarak ortaya değerler koymuştur.

Geçmişten alınan ilham ile medeniyetler, iklim şartlarına, coğrafi koşullara en uygun şekilde, kültürel süreklilik bağlamında tarihsel süreçte mimari kimliğini ortaya koymuştur. Ekonomik koşullar, demografik yapı gibi sosyo-kültürel ilişkiler de dönemin kimliğini, toplumun belleğini oluşturmaktadır. Küreselleşme etkisi ile mimarlık dünyasının dönüşümü, modernize edilmesi sosyo-kültürel algıyı dönüştürmektedir. İnsanın yaşam standartları, gelişen teknoloji, değişen nüfus yoğunluğu çerçevesinde, geçmişten günümüze taşınan geleneksel, kültürel, sosyal yapı ile birlikte ideal konfora erişebilmektedir. Mimarlık kapsamında ideal konfora erişebilmenin yolu küreselleşme etkisi, teknoloji ile gelişen dünyaya sosyo-kültürel yapının bellek çerçevesinde yön vermesinden geçmektedir. Mekan, fiziksel koşullar neticesinde oluşur, sosyal, kültürel yapı eşliğinde anlamlanır, kimlik kazanır.

3.5. Tarihi ve Kentsel Doku, Tarihi Çevre, Koruma

Geçmişteki değerleri, tarihi dokuları ile yüzlerce medeniyete ev sahipliği yapmış olan Türkiye, geleceği şekillendirmekte ve dünya kentleri arasına dünya kenti olgusu kapsamında İstanbul, Bursa, Konya gibi kentleri ile girerek baş aktörlerden biri olmaktadır. Modern toplumları temsil eden ülkeler, geçmişteki değerlerinin, miraslarının korunması ölçütü ile uluslararası platformda tanınır hale gelmektedir. Kültürel değerlerin, mirasların korunması, çevresinin bu değerler çerçevesinde şekillenmesi dünya kentlerinin saygınlığını, tanınırlığını arttırmaktadır. Küreselleşen dünyada ülkelerin etkileşiminin artması kimlik problemlerinin de artmasıyla sonuçlanmaktadır. Benliğini kaybeden ülke, medeniyet, kent, geleceğini şekillendirmekte sınırlı kalmaktadır. Oluşan gelecek, etkileşimler sonucunda belleği, kimliği, özünden kopuk boyutlara taşıyabilmektedir. Geleceğin imar edilmesi,

geleneksel dokunun korunmasıyla mümkün olmaktadır. Geleneksel dokunun korunması, kültürel mirasların tarihi çevresiyle birlikte korunması ülkelerin, medeniyetlerin öz benliklerini geleceğe taşıması ve kentin kimliğinin sürdürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Aykal, Baran ve Erbaş'a göre; Geçmişin izlerini bugüne taşıyan doğal ve kültürel değerlerin oluşturduğu alanlar tarihi çevreler olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler; toplumların geçmişlerine ait mimari, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel vb. verileri, yapıldıkları dönemlerin duygu ve düşünce, eğilim, sosyal yaşam, deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak o topluma ait ekonomik koşulları, sanatsal duyarlılıkları, yaşam tarzlarına ait her türlü bilgiyi bize sunmaktadır (Ahunbay, 2004).

Artan nüfus yoğunluğu, gelişen teknolojik yapı ile birlikte yeni yerleşim yerleri de ortaya çıkmaktadır. Tarihi çevrenin, kültürel mirasın, fiziksel çevre ile bire bir temasının olmadığı yerleşkeler bulunmaktadır. Kent, koruduğu tarihi doku ile öz kimliğini oluşturmaktadır. Oluşan kimlik, tarihi çevre ile temas etmeyen yerleşkeler de mekan tasarımını yönlendirebilmeye yaramaktadır. Fiziksel koşulların ve çevresel analizlerin etkisi, yeni oluşacak yerleşim yerleri üzerinde görülmektedir. Mimari tasarımlar, fiziksel olarak yeterince sınırlandırılmamaktadır. Tasarımı sınırlayan parçalar bulunmaktadır. Fiziksel boyutlar ile tarihi dokunun, korunan kültürel mirasın, geçmişten geleceğe aktarılan mimari kimliğin etkisi, parçaların birleşmesi ile bütünü oluşturmaktadır. ‘‘Mahremiyet, yön, iklim verileri, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramların tasarımda önemli parametreler olduğu örneklerde görülmektedir. Bu kriterler kent kimliğinin korunması adına yeni yerleşim bölgelerinde uygulanmalıdır.’’ (Aykal, Baran, Erbaş, 2019: 119)

Tarihi çevre, tasarlanan imgesel eserleri, değerleri ile kimlik, ruh taşımaktadır. Tarihi çevrenin karakteristik özellikleri, doğal, fiziksel veriler dışında yakın çevresinin gelecekte oluşacak kurgusu için içerisinde kendine özgü tasarım sınırları barındırmaktadır. Tarihi çevrenin ve beraberinde getirdiği kimliğin sürdürülebilirliği, gelecekte ortaya konacak mekanlar dizisine bağlıdır. Tarihi çevre veya kent ile ilişkili tasarlanacak yeni alanların, fiziksel, sosyal, kültürel analizleri, fonksiyon analizleri, çevresel analizleri, trafik ve yaya yoğunluğu analizleri yapılmalı ve mimari bağlamda yeri anlamlandıran ruhu, tarihi çevreye yüklenen anlam tespit edilmelidir.

Aykal, Baran ve Erbaş'a göre; Bir binanın ölçeği tarihi bir alanda üretilecek ise önemli bir unsurdur. Ölçek uzunluk, yükseklik ve kütle ile ilişkili olup, çoğunlukla görecelidir. Bu yüzden tarihi alandaki yeni bir yapı eski yapıları yükseklik, genişlik olarak geçmemelidir ve tarihi binaların yükseklikleri ve genişlikleri yakın olmalıdır

(Parsons, 2010). Dünya kentlerinin mimari kimliğinin sürdürülebilir olması ve geleceğe taşınması, korunan tarihi alanlardaki kültürel değerlere duyduğu saygı ölçütü ile mümkün olmaktadır. Korunan miraslar, geleceğe taşınan kültürel değerler, mimari tasarım bağlamında, ölçek, oransal yaklaşım, eski ve yeni uyumu, zıtlık, uygun renk, doku ve malzemenin kullanımı, yapılar arası mesafe gibi mimari sınırlandırmaları yeni oluşacak mekanlar için beraberinde getirmektedir. Sınırlayıcı öğelerin ön planda olması, öneminin kavranması, mimarlık disiplinde küresel etkiye rağmen geçmişten geleceğe aktarımı devam eden sürdürülebilir bir mimari kimlik kavramı ortaya koymaktadır. Mimari kimliksizlik, değerlerin yok olması neticesinde oluşmaktadır. Yaşanan veya yaşanacak mimari kimliksizlikler sonucunda mimarlık literatüründe boşluklar oluşacaktır ve bu boşluklar ardında taklit kavramını getirecektir. Cumhuriyet dönemi sonrası cami mimarisinde yaşanan kimlik boşluğu mimarlık disiplinde taklit probleminin nasıl yoğunlaştığının kanıtıdır. “Kültürel mirasımız hızla tahrip edilerek kentin kimlik değerleri tükenmektedir. Böylece sıradanlaşarak her yere benzer hale gelmesine de neden olmaktadır.” (Aykal, Baran, Erbaş, 2019: 128)

3.6. Tasarım Sınırlarını Etkileyen Güncel Örnekler

Tasarımı sınırlayıcı etkenler, geçmişte modern dönem kapsamında dikey mimarlık, günümüzde pandemi koşulları etkisi altında görülmektedir. Canlı mekanizması, zaman boyunca değişen ihtiyaçlarını odakta tutarak hayatını şekillendirmektedir. Nüfus yoğunluğu, ekonomik, politik, kültürel pek çok faktörün etkisi altında toplumun da belleği ile bütünleşerek hayatını idame ettiren insanların vazgeçilmezi olan güneş, insan ölçeği kavramlarına ek dönüşen koşullar sosyal yaşantılarından, kültürel yaşantılarına kadar yapısal değişimlerine sebep olmaktadır. Yapısal değişimler, geçmişten günümüze zaman bağıntısında mekan bağlamını dönüştürmekte, insanların ve diğer canlıların ihtiyacı odaklı geleceğe dönüşen koşullar neticesinde aktarılmaktadır.

3.6.1. Pandemi Etkisi

Küreselleşme, Covid salgını ile birlikte etkisini yüksek ölçüde ortaya koymaktadır. Salgın etkisinin getirmiş olduğu sağlık problemleri ile birlikte mekânsal anlamda problemler de ortaya çıkmaktadır. Mekansal anlamda Türkiye genelinde belirli

dönemlerde yaşanan kapanma etkileri ile ihtiyaç odağı değişmektedir. “Virüsün ekonomiler üzerindeki etkisinin, kısa vadeli tahribatla sınırlı kalmayacağı, belirli sektörleri ve ekonomik yaklaşımları daha avantajlı hale getireceği varsayılmaktadır.” (Okur, 2020)

Küreselleşme etkisi ile pandemi koşulları neticesinde tasarımın sınırları genişlemektedir. Ekonomik anlamda bazı sınıflar olumsuz etkilense de mimarlık ve gayrimenkul sektörü hareketlilik kazanmıştır. İhtiyaç odağının Covid etkisi ile değişimi, insanların kapalı alanları yetersiz ve sağlıksız bulmasıyla neticelenmektedir. Ekonomik koşullara bağımlı olarak konut kapsamında bahçeli evlere yönelim, standart konut tipolojilerinde geniş balkonlu evlere yönelimler mimarlık ve gayrimenkul sektörlerinde hızla tasarım sınırlarını, kapsamını genişletme ve dönüştürmektedir. Tasarım sınırlarının hangi koşullar neticesinde genişlediğini, dönüştüğünü görmemizi sağlayan günümüz örneklerinden birisi pandemi koşulları etkisidir.

3.6.2. Dikey Mimariye Geçiş

Modernizm öncülerinden olan ‘Modernizmin Babası’ ve ‘Gökdelenlerin Babası’ olarak bilinen Louis Sullivan ve öğrencisi olan Le Corbusier, modernizme vermiş olduğu katkılarla tanınmaktadır. Bu mimarlar, sanayileşme etkisi ve nüfus yapısının yoğunlaşması ile tasarıma farklı bir boyut kazandırmıştır. Tasarım sınırları bağlamında mahallileşme etkisi ile süregelen yatay mimarinin, nüfus yoğunluğunun artışıyla birlikte sekteye uğradığı düşünülmektedir.

L. Sullivan ve Le Corbusier tasarım koşullarını dönemin getirileri doğrultusunda dönüştürme kararı almışlardır ve sonucunda dikey mimariyi ortaya atmışlardır. Dikey mimarinin değişen demografik yapı neticesinde mimarlık dünyası için olmazsa olmaz olduğunu savunan mimarlar, tasarım sınırlarının değişimine ve dönüşümüne sebep olmuşlardır. Dikey mimari etkisi ile kent vizyonu, m² başına düşen kişi sayısının artması gerekliliği söz konusudur. Kent dokusunun mahallileşme etkisi altında yatay bir şekilde yayılması iş yerlerinin konutlara uzaklığı, peyzaj alanlarını artan nüfus bağlamında azalmaya başlaması gibi problemleri beraberinde getirmektedir. Ortaya çıkan problemler tasarım sınırlarının genişlemesine ve değişmesine sebep olmaktadır. Zaman içerisinde tasarımın sınırları belirlenerek modernizm kurucularından olan iki mimar, gökdelen fikrini ortaya koymaktadır. Zaman ve mekan bağıntısı kapsamında tasarımı sınırlayıcı ekonomik, demografik, iktisadi çeşitli etkenler, mimarlık

disiplininde yeni hipotezleri de beraberinde getirmektedir. Sanayi Devrimi ile değişen aę, mimari tasarım sınırlarını değiştirmiş ve genişletmiştir. Tasarım sınırlarının belirli koşullar neticesinde dönüşümü, mimarlık disiplininde mekana farklı boyutlar kazandırmaktadır.

4. KENTSEL TASARIM STRATEJİLERİ VE KENTSEL TASARIM ÖRNEKLERİ

Mekanların kurgulanacağı, tasarlanacağı alanlar, mevcut veriler elde edilerek doğru tasarım kararları verilmelidir. Tasarım kararına etken fiziksel, coğrafik verilere ek kültürel veriler kapsamında toplum belleği irdelenerek kararlar alınmalıdır. Yer, topoğrafya, iklim verileri ile fiziksel verilerin elde edilmesi, tarihsel, sosyal, toplum belleğinin etkisi ile kültürel veriler, sanayileşme sonrası seri üretim etkisi ile gelişen teknolojik verilerin tespiti yapılabilmektedir.

Mekan kurgusunun oluşumu, fiziksel, çevresel faktörlerin analizi ile ele alınarak başlamaktadır.

Fiziksel ve çevresel faktör örnekleri;

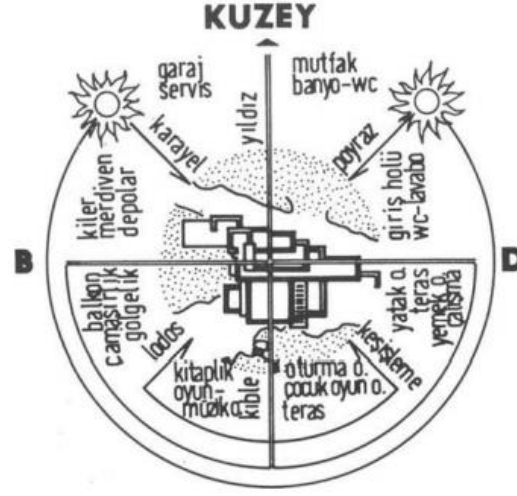
- a) Tasarım Alanı Boyutları, Büyüklük
- b) Topoğrafya Durumu
- c) İklimsel Veriler, Hakim ve Olumsuz Rüzgar Etkileri
- ç) Manzara, Mevcut Konum
- d) Yaya ve Trafik Yoğunluğu, Sirkülasyon Aksları
- e) Altyapı Durumu
- f) İmar Durumu ve Yönetmelikler
- g) Doğal Veriler, Yapı Karakterleri
- ğ) Çevre Binalar, Kat Yükseklikleri
- h) Kültürel Miraslar, Sit Alanları

Kentlerin canlılığını koruması ile mekanların kurgusu, yapıların imarı devam etmektedir. Mevcut çevresel, kültürel, teknolojik veriler bağlamında canlılığı süren, toplum belleğinde geçmişten günümüze yer edinmiş kentler, kentsel tasarım stratejileri ile geleceğe aktarılmakta ve kurgulanmaktadır.

a) Tasarım Alanı Boyutları, Büyüklük:

Belirlenen alanın m² bazında ölçeğinin belirlenmesi ve arsanın şekline göre planlamaya başlanmaktadır. Tasarımın ilk etkenlerden birisi olan arsa verileri, tasarlanacak mekanın kurgusunun, hikayesinin, ana fikrinin ortaya çıkması için mekan boyutunu sınırlandırmaktadır.

ortaya çıkmaktadır. Ilıman iklimli bir bölgede ise, açık ve yarı açık mekanların yoğunlukta olduğu, çatı kurgusunun geniş teraslara dönüştüğü mekanlar ortaya çıkmaktadır.

Şekil 19 İklimsel Veriler (Akgül, Sunum, 2017; 11)

ç) Manzara, Mevcut Konum:

Mevcut koşullar çerçevesinde kent planlanmaktadır. Planlamaya etken, kültürel miras niteliğinde yapılar, sit alanları, doğal ve yapay manzara koşulları bulunmaktadır. Mekan kurgulanırken tarihi bir yapı, cephe ya da doğal bir dağ manzarası odak alınabilmektedir.

d) Yaya ve Trafik Yoğunluğu, Sirkülasyon Aksları

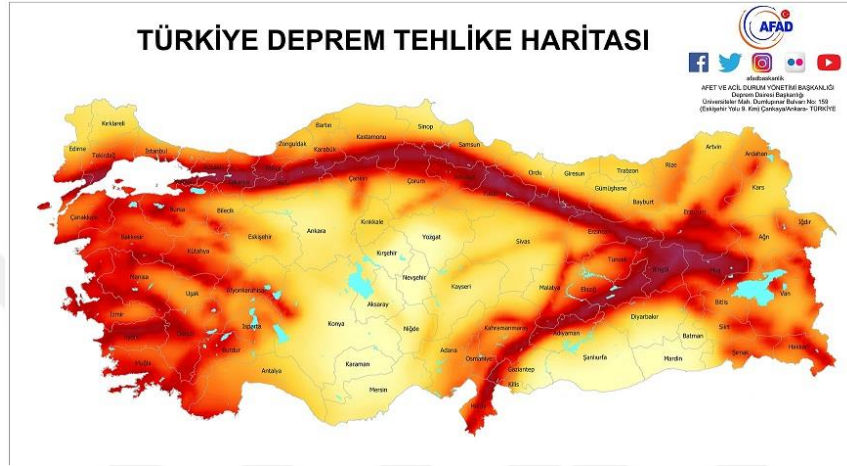
Yaya ve trafik yoğunluğu analizi mekan oluşumunda giriş, çıkış koşullarını, ana giriş ve servis girişi noktaları gibi alanların tasarım sınırlarını oluşturmaktadır. Kentin yaya ve araç bağlamında akış yönü de mekan kurgusu içerisinde planlama gerektirmektedir. Yoğunluğa bağlı olarak gürültü verileri de ortaya çıkmaktadır. Gürültünün azaltılması için kapalı mekanlar kapsamında ısı yalıtımı için kullanılan malzemeler ses yalıtımını da sağlayabilmektedir ve duvarlara oranla geçirgenliği yarı yarıya düşen pencerelerde de gelişen teknoloji ısıcam teknolojisi kullanılmaktadır.

e) Altyapı Durumu:

Tasarlanacak alanın, su, kanalizasyon, elektrik gibi mevcut donanım durumunun incelenmesi, oluşturulacak yapıların mimarlık bağlamında konforu için önemli etkenlerden birisidir. Altyapı koşullar birçok tasarımda ön planda tutulmaması sonucunda sel, elektrik akımında oluşan yetersizlik gibi problemleri beraberinde getirebilmektedir.

f) İmar Durumu ve Yönetmelikler:

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın belirlediği, yapı ve inşaa çalışmalarının sürdürülebilir bir düzen de ilerlemesini sağlayan imar yönetmelikleri ve deprem kuşakları üzerinde olan Türkiye'nin yapıların imarları, mekanların oluşumu için uyması zorunlu olan deprem yönetmeliği bulunmaktadır. Zamana ve koşulların değişimine bağımlı olarak mekan tasarımlarını sınırlayan yönetmelikler, tasarımın sonsuz yapısını sınırlayıcı etkiye sahiptir.

Şekil 20 Deprem Yönetmeliğini Belirleyen Türkiye Deprem Tehlike Haritası
(www.deprem.afad.gov.tr)

g) Doğal Veriler, Yapı Karakterleri:

Çevrede bulunan doğal oluşumlar ve geçmişten günümüze kültürel miras niteliğinde sayılan yapı karakterleri, mevcut alanda kurgulanacak yeni tasarımların niteliğinin oluşması ve kimliğinin geleceğe taşınması için incelenecek verilerdir. Dağ yamacı, orman, göl ya da deniz kıyısı gibi doğal oluşumlar, kent içerisinde yapılacak tasarımlarda ise mevcut bölgenin özellikleri ve yapısal karakterleri incelenmektedir.

Şekil 21 Yapı Karakterini Oluşturan Doğal Veriler, Şelale Evi, F.L. Wright, Ürl 13

ğ) Çevre Binalar, Kat Yükseklikleri:

Planlama koşulları neticesinde belediyelerin, koymuş olduğu esaslar kapsamında kat yükseklikleri belirlenmektedir. Tasarlanacak mekanın çevresel verilerine bağımlı olarak tasarlanacak mekan kurgusu şekillenmektedir. Kültürel miras niteliğinde bir nirengi noktasının çevresi, yerel idarelerin de sınırlandırmaları ile geçmişten günümüze gelen değerlere bağımlı olarak belirlenmektedir.

h) Kültürel Miraslar, Sit Alanları:

Geçmişten günümüze aktarılan ve toplumun belleğinde değer edinen kültürel miraslar, çevresi ile birlikte kurul kararı ile koruma altına alınabilmektedir. Koruma ilkeleri gereği doğal, tarihi, arkeolojik gibi sit alanları oluşmaktadır. Nirengi noktası olan kent merkezlerinde tarihi değere sahip kültürel miras niteliğindeki yapılar, çevresi ile birlikte sit alanı olarak belirlenmektedir.

4.1. Kentsel Tasarım Stratejileri

Canlı mekanizmalarının yaşamlarını sürdürdüğü mevcut kentlerde, kentleşme süreci devam eden ya da dönüşmekte olan kentlerde yaşamsal kalitenin artırılması için stratejiler belirlenerek mekanlar kurgulanmakta ve projeler ortaya konulmaktadır. Geliştirilen stratejiler, kentleşme sürecinde tasarıma yön vermekte ve kolaylıklar sağlanması amaçlanmaktadır.

Nüfus yoğunluğuna bağımlı olarak kentlerde artan yapı yoğunluğu, özel mülkiyet alanlarının artması, kamusal alanların azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Özel mülkiyet alanlarının artması günümüz kentlerinde tasarımsal problemler, 18. Maddenin uygulanması ile ilgili problemleri de beraberinde getirmektedir. Kamusal alanların mimarlık bağlamında konforlu, verimli tasarımı için kent mekanizmasını yavaşlatan engellerle karşılaşmaktadır. Kamusal mekanlarda oluşturulan değerler toplumun ortak kaynaklarıyla ortaya çıkmaktadır. Ortak kaynakların kullanımı için ortak menfaatler esas alınmaktadır. Ortak menfaatleri korumanın yolu oluşturulacak stratejilerle mümkün olmaktadır. Kentlerin, kamusal mekanların tasarım süreci toplumun ortak menfaatler doğrultusunda faydasına olacak şekilde, insanların hayatını idame ettirecek konforda şekillenmesi için kentsel tasarım stratejileri ortaya çıkmaktadır.

Kentsel tasarım stratejilerinin belirlenme koşulları, tasarımı sınırlayıcı ögeler olan coğrafi koşullara, iklime, mekana, kültüre, ölçeğe, yönetmeliklere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Vitruvius'a göre mimarlığın temel ilkeleri olan dayanıklılık,

fonksiyonellik, estetik özelliklere ek olarak ekonomik faktörler de toplumun ortak menfaatlerine bağımlı olarak mimarlık disiplini ve planlama kapsamında kentsel tasarım stratejilerinin ortaya çıkması için belirleyici olacaktır. Kentte oluşturulacak kamusal mekanlar, kaliteli, konforlu, az maliyetle oluşması ve gelişen teknolojik veriler neticesinde seri üretilmesi yöntemlerine odaklanılarak belirlenmelidir.

4.1.1. Tasarım Strateji İlkeleri

4.1.1.1 Erişilebilirlik

İnsanların sokak, cadde, meydan, belediye gibi kamusal alanlara eşit ve adaletli şekilde ulaşabilmesi, erişebilmesi gerekmektedir. Meydanlar ve sokaklar, kamusal alanlar kapsamında en yoğun kullanılan mekanlardır. Kentler tasarlanırken meydanlar ve sokaklar ön planda olmak üzere engelsiz tasarım, erişilebilirlik ilkeleriyle, hareketleri kısıtlı olan bireyler için uygun ve konforlu tasarlanmalıdır. Eşitliği sağlamanın yolu mimarlık disipliniinde adil tasarım şartları ile mümkün olmaktadır. Rampa, merdiven, kent mobilyaları, insanların eşit olarak kullanacağı şekilde düzenlenmelidir. “Eşitlik ilkesine ek olarak erişilebilirlik için; devamlılık, yürünebilirlik, geçirgenlik, bağlantı, yakınlık önemli ilkelerdir.” (Göksu, Akalp, 2019)

4.1.1.2 Çeşitlilik

Yaşam mekanizmasını tarif eden insan vücudu gibi kentler de kullanıcıların farklı niteliklerle bir araya gelmesiyle canlılığını kanıtlamaktadır. İnsan vücudunda bulunan kap ritminin ölçümünün canlılık hakkında verdiği bilgi gibi kentlerin canlılığını, yaya akışı ve yoğunluğu, hareketli sokak ve cadde yapıları, sosyal ve kültürel etkinlikler ortaya koymaktadır. Kentin canlılığını arttırmanın yöntemlerinden birisi de yaşanan çeşitliliktir. Bireylerin çeşitli yaşam koşulları ile kentlerde mekan kurgusunda ortaya konan karma yapı çeşitliliği simgelemektedir. Yediden yetmiş her kesime hitap eden karma mekan kullanımı, kamusal mekanların çeşitlendirilmesi ilkesi, kullanıcı yapısının, kullanıcı aktivitelerinin, ekonomik koşullar kapsamında sürekliliği sağlanmalıdır. Buna bağlı olarak yaşayan kent kurgusu canlılığını ileriye taşıyabilmekte ve devam ettirebilmektedir.

4.1.1.3 Karakter

Kamusal alanlar, işlevsel ve yapısal olarak kişi veya grupların ortak toplumsal karakteristiği ile oluşabildiği gibi çeşitli fiziksel özelliklerle sınırlarını belirlemiş mekan ve yapılardır. Bir bölgenin hakkında en çok bilgiyi veren şey kamusal alanlardır. Kamusal alanlar; sokakları, meydanları, parklar ile bunları çevreleyen binaları kapsar ve kentlerin önemli parçalarını oluşturur (Göksu, Akalp, 2019).

Küreselleşme etkisiyle yapısal olarak hızlı değişim yaşayan kentlerin karakterini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Kamusal alanlarda mekanların karakterini oluşturan, dokusu, tarihi, kültürel değerleri, kolektif bellek, zamanın ve bölgenin şartlarına uygun olarak dikkate alınmaktadır. Kenti oluşturan karakterler, kentin kimliğini oluşturmakla beraber yaşam standartlarını, toplumun ortak değerleri kapsamında geliştirmektedir.

4.1.1.4. Değer

Değerler oluşturmak mimarlık bağlamında kaliteli ve konforlu kamusal alan tasarlanması için önemli adımlardan birisidir. Kamusal mekan tasarımlarında oluşturulan değerler, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda ele alınmaktadır.

Şekil 22 Mimarlıkta Değerler Boyutu (Irani, Türkay, Topaloğlu, Kuşçu, 2017)

Ekonomik bağlamda, gayrimenkul satışlarını etkileyen güneş, manzara gibi faktörler yapıların değerlerini etkilemekte ve satış bedellerinde değişkenliğe sebep olmaktadır. Güney cepheli konut ile kuzey cepheli konut arasında güneş faktöründen kaynaklı oluşan fiyat farklılığı oluşan değer boyutunda değişikliği göstermektedir. Kamusal alanlar kapsamında yaya aksında oluşan yoğunluktan kaynaklı ticari mekanları değerlerinde oluşan ekonomik farklılıklar bulunmaktadır.

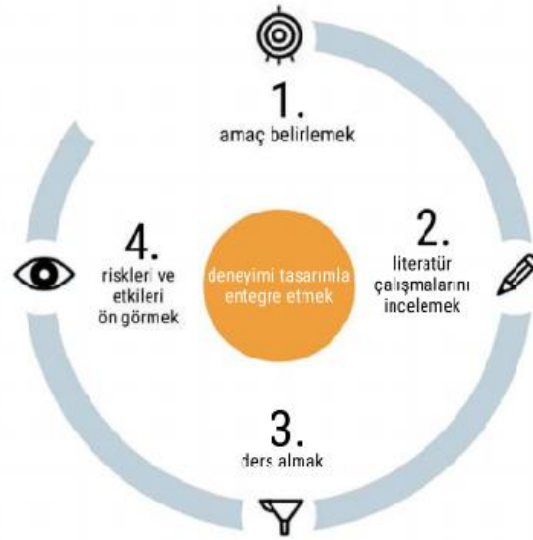
Sosyal bağlamda, günümüz kentlerinde parklarda, caddelerde, sokaklarda çeşitlenen aktivite alanları, günümüz konutlarında tasarlanan havuz, spor salonu, cep sinema gibi alanlar ile ortaya konan değerler bütünü insanların yaşam konforunu arttırmayı, bireylerin stresten uzak yaşamlarını idame ettirmesini amaçlamaktadır.

Çevresel bağlamda, Louis Sullivan ve Le Corbusier'in öncülük ettiği dikey mimari akımı ile amaçlanan yeşil alanların artması, açık ve yarı açık alanların artması çözümleri ile kamusal alanların yoğunluğunun azaldığı kentlerde değerler oluşması, tasarım stratejilerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

4.1.1.5. Alan Yönetimi

Tarihi alanların, kültürel değerlerin, kültürel miras olarak nitelendirilen eserlerin korunması ile kamusal alanların planlanması ve tasarımı kentsel bağlamda başlamaktadır. Karakteristik özelliklere sahip alanlar, yapılar, cephe karakterleri, korunarak gelecek nesillere aktarılmaktadır. Geçmişten günümüze ulaşan değerlerin gelecek nesillere kimlikli bir şekilde taşınması ve aktarılması alan yönetiminin gerekliliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Etkinliğini yitirmiş alanlar ve yapılar, tarihi olmayan mekanlar, alan yönetimi ilkesine tarihi anlamda karakteristik özelliklere sahip mekanlardan sonra planlanmaktadır. Etkisini yitirmiş alanlardan çıkarılan dersler kapsamında yenilenecek alanların tasarımı kurgulanmaktadır. Yeni oluşturulacak alanlarda insanların algılarında olumlu anlamda yaşanacak değişimler, yönetilen alanın ekonomik değerini arttırmaktadır.

Mekan olgusuna çeşitlilik getiren, ekonomik anlamda güçlenmesine sebep olan, yeni yatırım ve gelişimlerin önünü açan yönetim biçimi tasarımın kalitesi ile belirlenmekte, kamusal alanlar için yeni ve sağlıklı çevre oluşturmaya yaramaktadır.

Şekil 23 Alan Yönetimi, Deneyimleme (Irani, Türkay, Topaloğlu, Kuşçu, 2017)

4.1.1.6 Kentsel Kimlik

Kolay algılanabilen, çabuk benimsenen, farklılaşan, nitelikli ve akılda kalıcı yerleşimler, ‘kimlikli kentler’ olarak tanımlanmaktadır. Kentsel kimlik, kentin fiziksel yapısı ile belirlenmektedir. Kent kimliği kavramını tanımlayan Kevin Lynch, beş adet kentsel kimlik ögesinden bahsetmektedir (www.kentselstrateji.com, Odunpazarı Sanayi Çarsısı Fikir Projesi).

Bölge

Kentsel imaj ve kullanım açısından bütünlüğe sahip olan kent parçalarıdır ve yapılaşma türü, malzemesi, tarihi gibi karakter özellikleri ile çevrelerinden farklılaşırlar.

Aks

Bölgeleri birbirine bağlayan koridorlar; kullanıcıların hareket ettiği kara yolları, yürüyüş yolları, vadiler ve kanallardır. Akslar, kentin şekillenmesi ve yönlenmesini sağlamaktadır.

Odak

Toplanma mekanları, meydanlar, kavşaklar gibi içinde bulundukları bölgelerin yoğunluk odakları, merkezleri ve simgeleridir. Genellikle bölgelerin ana merkezleri, aksların kesişim noktaları olduklarından, kent kimliği en fazla etkileyen, birleştirici, bir araya getirici özellik taşıyan alanlardır.

Kenar

Bölgeleri, kent parçalarını, sosyal toplulukları ayıran, geçiş bölgelerine sahip olan doğal ya da yapay sınırlardır. Kenarlar lineer elemanlar olup, iki farklı bölge arasında sınır teşkil ederler. Otobanlar, duvarlar, yerleşim alanları, kıyı şeridi kenar olarak örnek gösterilebilir.

Nirengiler

Kent silüetini etkileyen, referans noktası niteliğindeki, bina, kule, dağ, heykel gibi işaretlerdir.

4.1.1. Tasarım Strateji Yöntemleri

Mevcut imar planı ile tasarlanan kentsel tasarım alanlarında, imar planları kapsamında yeniden işlevlendirilerek, günümüz yaşamsal faaliyetlerinin ortak menfaatler çerçevesinde ilgi çekici hale getirilmesi için yöntemler kurgulanmaktadır. Geliştirilen fonksiyonların ve formların toplum ortak değerleri gözetilerek fayda sağlaması gerekmektedir. Mekan kurguları ulaşılabilir, erişilebilir olacak şekilde tasarım stratejileri geliştirilmektedir.

Kimlikli kentsel dokunun, yarı açık mekan kurgularının arttırılmasının, yaşamsal faaliyetlerin kalitesini arttırması amaçlanmaktadır. Geliştirilen yöntemlerde amaç, temel kurguların bir arada bütüncül tasarlanmasıdır. Bütüncül tasarlamadaki hedefler;

- 1- Ulaşım ve ulaşılabilirliği arttırmak
- 2-Bütünleşme ve sürekliliği sağlamak
- 3-Ekonomik ve yaşamsal canlılığı arttırmak

4.1.2.1 Kent Örtüsü

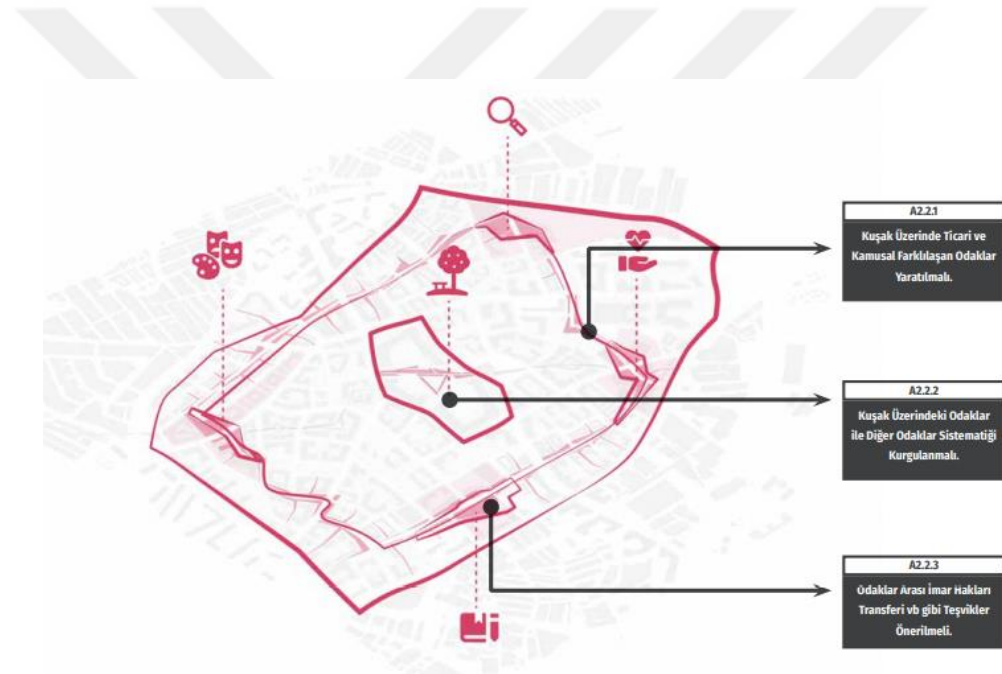
Strateji yöntemleri kurgulanırken kentsel tasarım yaklaşımlarında kent örtüsü bağlamında etkileşim, sirkülasyon, odak noktaları olmak üzere üç ana başlık ön plana çıkmaktadır. Bu üç başlık kentsel doku, erişilebilirlik, çeşitlilik, değer, karakter gibi kavramları kapsamaktadır. Tasarım stratejileri mekânsal bağlamda, ekonomik ve sosyal yaşantıyı birleştirmektedir.

4.1.2.1.1. Etkileşim

Etkileşim bağlamında aşağıdaki üç başlık ortaya çıkmaktadır:

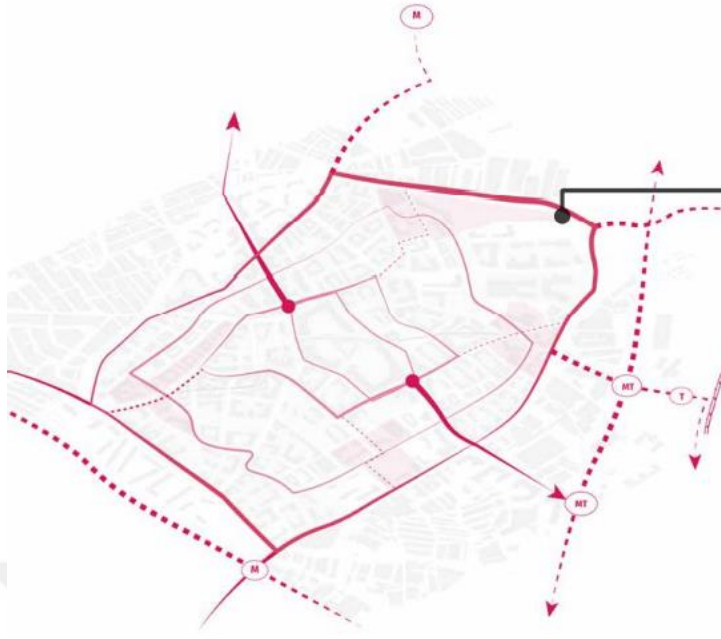
- 1-Bütüncellik
- 2-Yakın Çevre ile Bağlantı
- 3-Kentsel Dayanaklılık

1-Yakın çevre ile kurgulanacak etkileşim, kent dinamiklerinin harekete geçmesini sağlamaktadır. Kamusal mekanlar, aralarında çeşitli etkileşim yöntemleriyle bağlantı kurmaktadır. Tasarımı, kent merkezini, bir bütün haline getiren parçaların birleşerek bütüncellik olgusunun ortaya çıkmasıdır.

Şekil 24 Ticari ve Kamusal Odaklar Arasında Etkileşim (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 26)

2-Kent merkezleri, ticari, kamusal mekanlar gibi farklı odak noktalarından oluşmaktadır. Odak noktalarının birleşmesiyle oluşan kent merkezleri, mahalle odaklarıyla da bağlantı kurmaktadır. Kent merkezlerinde mekan kurgusunun oluşumu, içerisinde bulunan kamusal, ticari odaklarla birlikte mahalle bağlantılarının da etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinin ölçeğine bağlı olarak odaklar arasında erişilebilirliği, ulaşılabilirliği sağlamak için kentsel planlama gerekmektedir. Kent merkezine erişim araçla, yaya olarak veya metro, tramvay gibi ulaşım araçlarıyla ring oluşturacak şekilde tasarlanmaktadır. Ring oluşturma stratejisi ile kenti oluşturan odaklar ve mahalle bağlantısı etkileşimi sağlanabilmektedir.

Şekil 25 Kentsel, Ticari Odaklar ve Mahalle Bağlantısı (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 28)

3-Sosyal gereksinimlerin karşılandığı kent kurgusunda, mevcut yollarım mekanlar arası etkileşim sağlaması için yeniden tasarlanmaktadır. Kurgulanan bağlantılar, oluşturulan cazibe alanları neticesinde sosyal gereksinimlerin karşılanması ile kent dinamikleri, odak noktaları arasında etkileşim ağı oluşmaktadır. Etkileşim sonucu kamusal alanlar arasında akış oluşmaktadır. Kent merkezlerinde etkileşimin artması için oluşturulan cazibe alanları, yaya odaklı planlanmaktadır. Etkileşim ağı oluşturan ve yaya odaklı planlanan cazibe alanları, her yaş grubuna hitap etmekte ve buna bağımlı olarak yeterli büyüklükte kurgulanmaktadır.

Şekil 26 Kent Merkezlerinde Diğer Bir İşlev Toplanma Alanları ve Afet Koridorları (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 40)

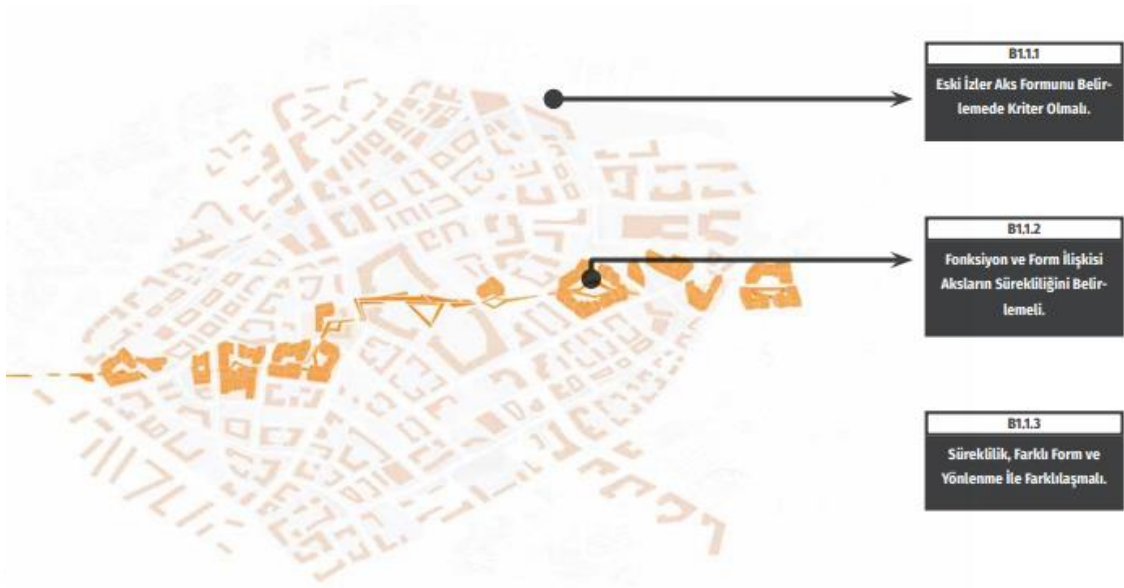
Şekil 27 Odaklar Arası Etkileşimi Arttıran Cazibe Alanları Tasarımı (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 34)

4.1.2.1.1. Sirkülasyon

Sirkülasyon bağlamında aşağıdaki dört başlık ortaya çıkmaktadır:

- 1-Süreklilik, Akış, Fonksiyon ve Form İlişkisi
- 2-İşlevsellik
- 3-Araç ve Yaya Aksları
- 4-Yeşil Aks

1- Aksların süreklilik sağlaması için kurgulanan yeşil aks gibi yeni fonksiyonlar ve oluşturulan fonksiyonlarda farklı form oluşumları, kent dinamiklerinin oluşması ve yeni oluşumların kamusal ve ticari kullanımların etkisinin artmasıyla sonuçlanmaktadır. Farklılık ile kent dinamiklerini öne çıkarmayı amaçlayan form ve fonksiyon ilişkisi, kentlerin karakteristik özellikleriyle ortaya çıkmaktadır ve yeni karakteristik özellikler oluşturmaktadır. Yeni oluşturulacak formlar çevrede bulunan tarihi izlerden etkilenecek tasarlanmaktadır. Mimarlığın temel ilkeleri olan uyum, zıtlık gibi kavramların kullanımı ile kentin dinamiklerinden olan kültürel değerlerin akış içerisinde yönlenmeye katkısı amaçlanmaktadır. Doğal akış sağlanırken kent mekanizmasının işlevi, stratejik olarak planlanmaktadır. Süreklilik, akış şemaları da kent tarihi kapsamında stratejik olarak planlanmalıdır.

Şekil 28 Tarihi İzler Bağlamında Aks Sürekliliği, Eski İzlere Bağımlı Form ve Fonksiyon İşlevi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 50)

2-Kent merkezinin ana omurgasını oluşturan fonksiyonlar, ana ve ara akslar üzerindeki etkileşimi arttırmaktadır. Kentsel strateji kapsamında bölgeler oluşturulmakta ve oluşturulan bölgelere yüklenen fonksiyon fikirleri farklılık göstererek alan yönetimi kurgulanmaktadır. Yüklenecek fonksiyonlar tarihsel süreçte günümüze gelmiş kültürel değerlerin ön plana çıkarılacağı şekilde, kent kimliğinin korunmasını amaçlayarak kurgulanmaktadır. Kentte bulunan mevcut odaklar fonksiyonları bakımından sıralanmaktadır. Odaklar üzerindeki farklı fonksiyon yükleme stratejisi, odaklar üzerinde kurgulanacak temalar fonksiyonel bağlamda sıralamayı ortaya çıkarmaktadır. Fonksiyonel ve formsal bağlamda mekanlar arasında hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Kamusal alanlar ve ticari alanlara yüklenecek fonksiyonlar, aralarında kurulacak bağları bütünleştirici ve çeşitlendirici etkiye sahiptir.

Şekil 29 Kent Merkezlerinde Farklı Fonksiyonlar Arasındaki Hiyerarşi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 68)

3-Eski ve mevcut izler referans alınarak akslar şekillendirilmektedir. Kentsel planlama stratejilerinin planlanacağı alanda, doğal ve kültürel miraslar, yakın çevrede bulunan izler, imge niteliğindeki yapılar akslar üzerinde etkenlerdendir. İzlere göre belirlenen akslar, çevrede bulunan yapı yükseklikleri ile kültür miras niteliğinde olan yapı ve değerler arasında etkileşimi, bağlantıyı şekillendirmektedir. Aks geçişlerine, aralıklarına bağımlı olarak odak noktası olarak belirlenen bölgeler ayrılmaktadır. Odak noktaları arasında oluşan kademelendirme ile ayırım, mevcut ve yeniden planlanan akslar ile ayrılmaktadır.

Şekil 30 Doğal ve Kültürel Mirasın Aks Tasarımına Etkisi(Göksu, Akalp ve diğ.; 78)

4-Kent merkezinin birbirine bağlanması kentsel tasarım stratejilerinin temel kurgusunu oluşturmaktadır. Yeşil rekreasyon alanları, yeşil akslar, kentsel bir köprü oluşturmaktadır. Geleneksel kent dokusundaki sık tasarlanan odaklar birbirine yeşil akslar ve su öğeleriyle sistematik olarak bağlanmaktadır. İklim verileri bağlamında, karma olarak kullanılan akslar ile birbirine bağlanmış, her odaktan bir sonraki odağa geçiş sağlanırken algılanması planlanan bir akış sistemi kurgulanmaktadır. Odaklar arasında geçiş, yüklenen fonksiyon ve form özelliklerine ek olarak yeşil ve su akslarıyla da sağlanabilmektedir.

Şekil 31 Açık Alanların Aksların Sürekliliğine Etkisi; Yeşil Aks (Göksu, Akalp ve diğ.; 53)

4.1.2.1.1. Odak Noktaları

Odak noktaları bağlamında aşağıdaki beş başlık ortaya çıkmaktadır:

1-Kamusal ve Yarı Kamusal Alanlar

2-Erişim

3-Kent Kimliği

4-Kümelenme

5-Doğal ve Kültürel İşlevler

1-Kamusal ve yarı kamusal alanlar sistematik olarak açık alanların omurgasını oluşturmaktadır. Kentsel odakların, kent merkezlerinin canlılığı ve işlevselliği, stratejik olarak kamusal alanların kullanım yoğunluğu ile ilişkilendirilmektedir.

Şekil 32 Kamusal ve Yarı Kamusal Alan Çeşitliliği, Bütünleştirilmesi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 70)

2-Sosyokültürel faaliyetleri içerisinde barındıran kamusal ve yarı kamusal alanlarla birlikte ticari alanlar, cazibe mekanlarını oluşturmaktadır. Kent merkezlerinin bu bağlamda cazibe merkezi özelliğini sağlayabilmesi için kolay erişilebilir, ulaşılabilir olması gerekmektedir. Kamu kurumlarının yoğunlukta olduğu kent merkezleri, cazibe alanlarıyla birlikte karma kullanımı desteklemektedir. Odak noktası haline gelen kamusal mekanlar, erişilebilir ve ulaşılabilir tasarlandığı takdirde kamusal ve yarı kamusal alanlar, ticaret alanları için kullanım fırsatları sunabilmektedir.

Şekil 33 Her Kesimi Kapsayan Ticari ve Kamusal Fonksiyonlar Arasında Denge (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 94)

3- Kent kimliğinin oluşumu için bir süreç gerekir. Tıpkı kentin kendisi gibi kimliğinin de bir zamansallık boyutu vardır. Tekeli, kent kimliğinin oluşumunu tarihsel bir olgu olarak görmekte ve kent kimliğinin zaman içinde farklı katmanların uyumlu ve anlamlı bir bütün oluşturmasıyla gerçekleştiğini belirtmektedir.²

Kent kimliğini oluşturan bileşenler doğal, beşeri ve insan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan unsurlarla değerlendirilebilir. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik unsurları, kentin topoğrafik durumu, iklim koşulları, bitki örtüsü, genel konumu vb. özellikleridir. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik unsurları bireylerin ve toplumun sahip olduğu değerlerdir. Bu değerler kent kimliği ile doğrudan ilişki içindedir. İnsan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan kimlik unsurları ise kentte yapılmış olan her türlü

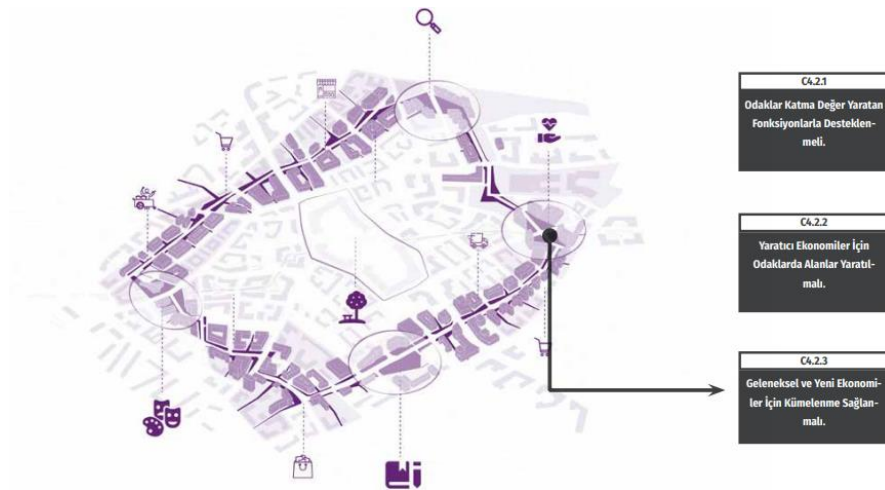
² Tekeli, 1991.

düzenlemenin özellikleridir. Bu düzenlemeler içerisinde kentteki meydanlar, sokaklar, anıtlar vb. her türlü kentsel bileşen yer alabilir.³

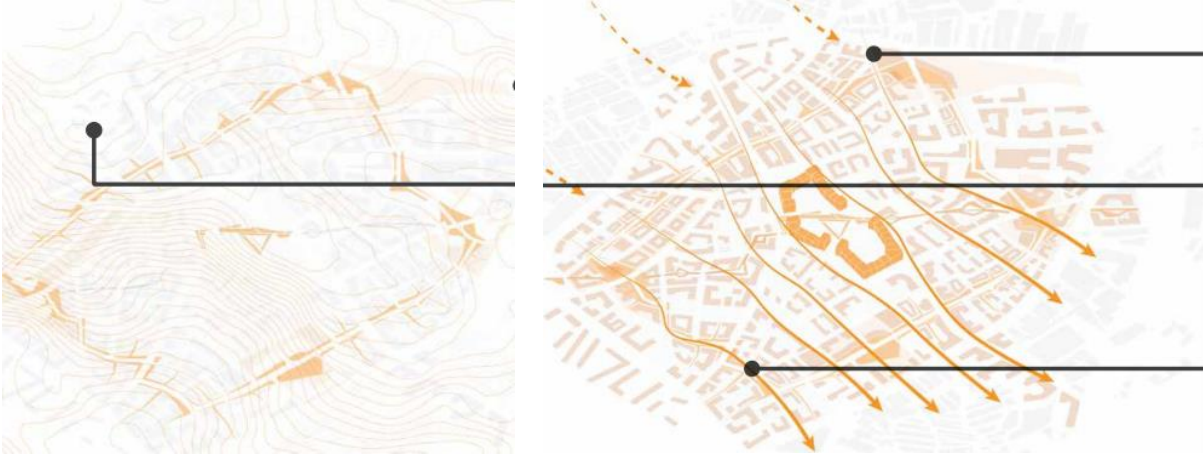
Şekil 34 Geçmişin ve Doğal Çevrenin İzinde Fonksiyon ve Formlar ile Oluşan Kimlik (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 86)

4- Mevcut fonksiyonlar hiyerarşik olarak kümelenmesi, yeni değerlerin oluşumunun ve ekonomik canlanmaların önünü açmaktadır. Kümelenme ile oluşan etkileşimler yeni değerler oluşturma fırsatını da beraberinde getirmektedir. Fonksiyonlara bağlı kümelenme yeni oluşturulacak değerler için stratejik konum ortaya koymaktadır. Mevcut hiyerarşik kümelenmelere yeni kümelenme fonksiyonları da dahil edilerek kent merkezleri, nirengi özelliğini yeniden kazanmaktadır. Odak noktalarında eklenecek yeni değerler kent merkezinin cazibesini yeniden kazandırmaktadır. (Şekil 35)

Şekil 35 Geleneksel ve Yeni Ekonomik Canlandırmalar İçin Kümelenme ve Kümeler Arası Etkileşim Kurgusu (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 110)

³ Hacıhasanoğlu, 1996.

Şekil 37 Rüzgar Koridorları ve Topoğrafya, İklim Verileri Gibi Doğal İzler (Göksu, Akalp ve diğ.; 74,76)

4.1.2.2. Kent Dokusu

“Ölçek, fonksiyon, form gibi özellikler stratejik bağlamda kent dokusu kapsamında, yapı adaları, sokak yapıları ve yapı bileşenleri kapsamında ele alınmaktadır. Kentsel dokunun planlamasında temel anlamda bu üç mekan kurgusu kapsamında stratejiler geliştirilmektedir.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019)

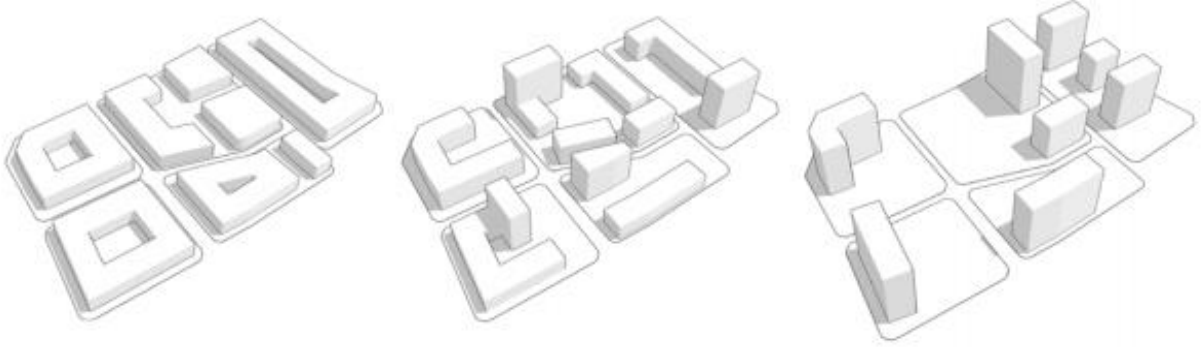
4.1.2.2.1. Yapı Adaları

Yapı adaları bağlamında aşağıdaki dört başlık ortaya çıkmaktadır:

- 1- Kapasite ve Form
- 2- Süreklilik
- 3- Düzen
- 4- Çeşitlilik

1- Kent merkezi dokusuna etken TAKS, h_{max} gibi parametreler bulunmaktadır. Kent strateji kurgusunda alan yoğunluğu, artırılması ve düşürülmesi yöntemleriyle açık alanların kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Belirlenen kent planlama stratejilerinde TAKS ve h_{max} oranları tasarımı sınırlayıcı etkiye sahiptir. Doğal ve tarihsel veriler bağlamında izin veriler oranlar kentin yapı formlarını sınırlandırmaktadır.

Yapıların oturma alanları ve oturma stratejileri yapıların kentle ve sokakla kurdukları ilişkiyi belirler. Yüksek TAKS ve dışarıya dönük oturma stratejileri sokakla ilişki kurulması olumlu yaklaşımlardır⁴.

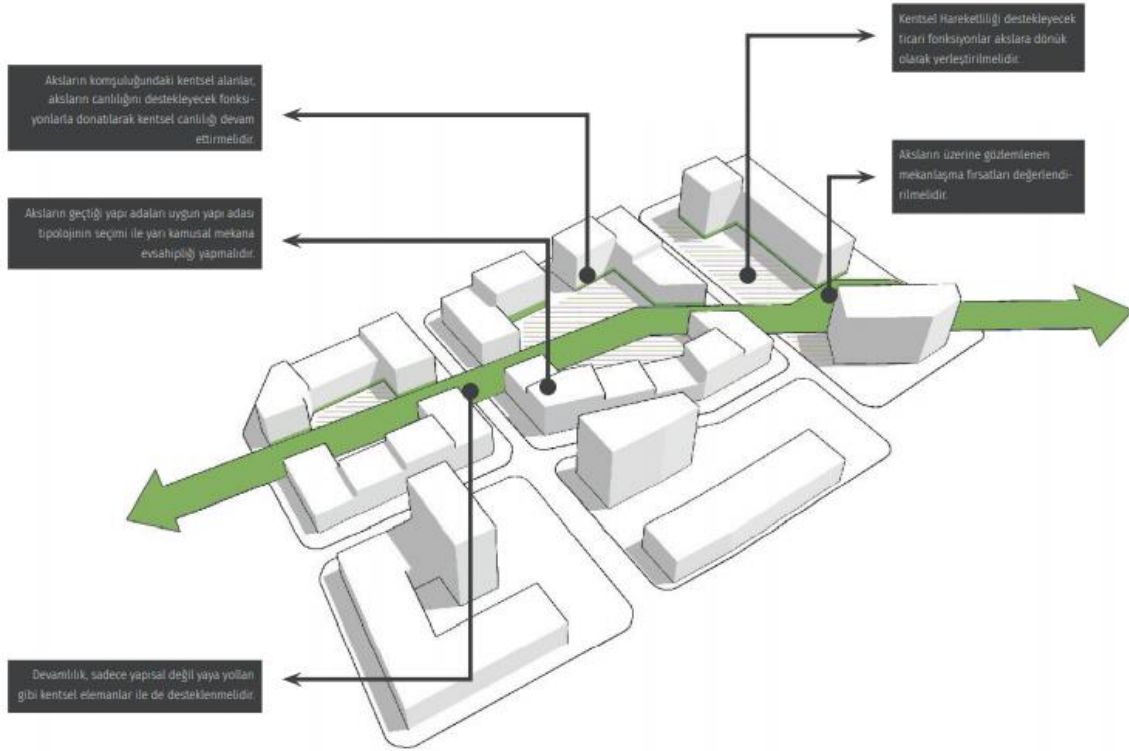

Şekil 38 Belirlenen TAKS ve Hmax'a Bağlı Olarak Kütle Oturma Stratejileri (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 120)

2-“Mekansal, yapısal ve tarihi devamlılığın sağlanarak, yapı adası ölçeğinde kentin sürekliliğinin bozulmaması ve kentsel dokunun bozulmadan devam ettirilmesi sağlanmalıdır. Bu sebeple kentsel kamusal ve yarı kamusal açık alanlar, kütleler ve odakların ne şekilde bütünleşmeleri gerektiği düşünülmelidir. Yapı adaları, bu doğrultuda birbirinden bağımsız olarak değil, gruplar halinde ele alınmalıdır.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 127). Kentsel süreklilik, araç, yaya, bisiklet akslarının bütüncül tasarımı ile sağlanmaktadır. Yeni değerlerin oluşturulması kapsamında, kullanıcıların mevcut akslara eklenecek yaya ve bisiklet aksları yoğunluğu ile kent merkezlerinde kentsel tasarım stratejilerini genişleten tasarım sınırları oluşmaktadır.

Tasarım stratejilerine yön veren tarihsel ve doğal süreklilik etkenleri bulunmaktadır. Tarihi yapılar, kalıntılar, izler barındıran kent merkezi aksları ile topoğrafya, iklim koşulları, su öğelerine bağımlı olarak oluşturulacak yeni değerler kentsel tasarım stratejileri kapsamında sürekliliğe yön vermektedir.

⁴ Ali Faruk Göksu, Sıla Akalp, Sonia İrani, Bilge Kobaş, Mert Cıgızoğlu, Can Sucuoğlu, Cemre Demirci, KENTSEL DÖNÜŞÜME YÖNELİK ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI, MEKANSAL KOD, Şubat 2019

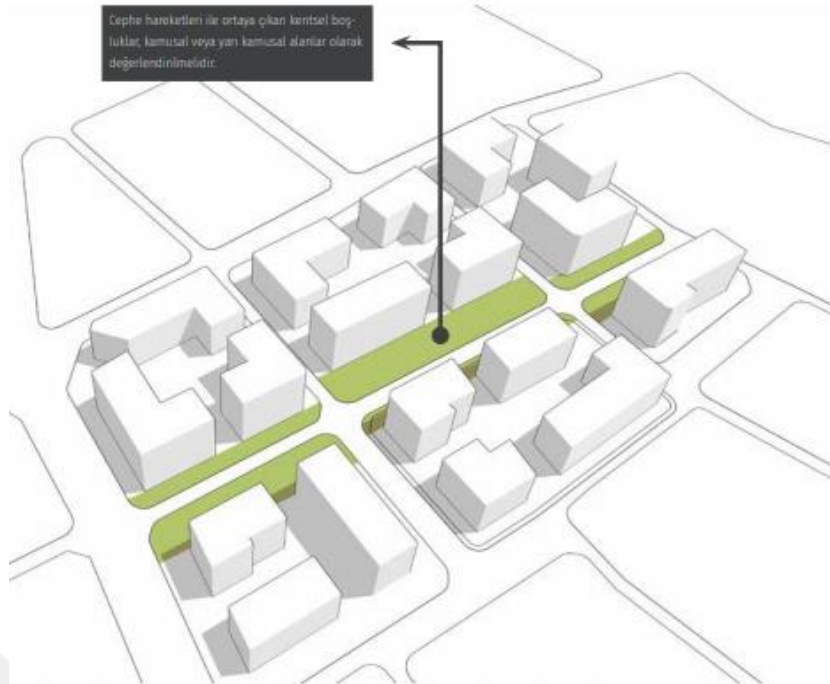

Şekil 39 Açık Alan, Tarihsel ve Doğal, Mevcut Doku Sürekliliği (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 128)

3- “Kentsel dokuyla, yakın çevresiyle ve etraftaki insan aktiviteleriyle uyum içinde olan yapılar ve açık alanlar, bir mahalle karakteri, kimliği ve deneyimi yaratmak için önemlidir. Mekanların insanlar tarafından kolayca algılanabilen ve deneyimlenebilen bir düzeni olması, mekanın kullanımı için olumlu etki yaratır.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 133)

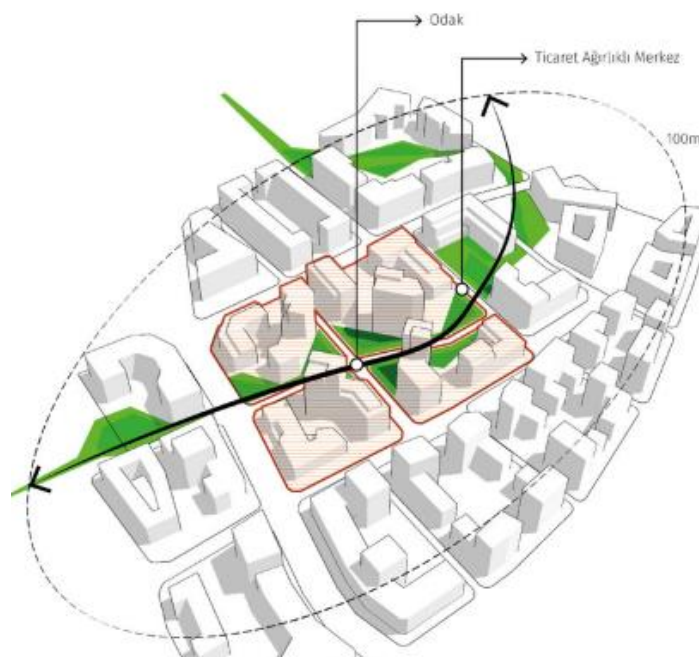
Mekan yükseklikleri, mekanların aralarındaki görüş mesafesi, mekanların güneşten faydalanma oranı gibi faktörler kütleler arasında düzenin oluşturulmasına etkindir. Kentte kurgulanacak yeni değerler tasarımları için belirlenecek stratejilerden birisi, mevcut doku ile uyumu, birlikte bütünsel mekanı oluşturması stratejisidir. Kent merkezlerinde yapılarla birlikte düzen kapsamı, açık alan kurgusuyla bütünü oluşturmaktadır. Kentsel dokunun oluşması için imar haklarının 18.madde⁵ kapsamında açık ve kapalı alanlar arasında dağılıma belediyeler ve valiliklerin yetkisi ile katkı sağlamaktadır.

⁵ **Madde 18** – İmar hududu içinde bulunan binalı veya binasız arsa ve arazileri malikleri veya diğer hak sahiplerinin muvafakatı aranmaksızın, birbirleri ile, yol fazlaları ile, kamu kurumlarına veya belediyelere ait bulunan yerlerle birleştirmeye, bunları yeniden imar planına uygun ada veya parsellere ayırmaya, müstakil, hisseli veya kat mülkiyeti esaslarına göre hak sahiplerine dağıtmaya ve re’sen tescil işlemlerini yaptırmaya belediyeler yetkilidir. sözü edilen yerler belediye ve mücavir alan dışında ise yukarıda belirtilen yetkiler valilikçe kullanılır.

Şekil 40 İnsan Ölçeğinde Doğal Topoğrafyaya Uyumlu Kütleler ve Mekanlar
(Göksu, Akalp ve diğ.; 134)

4- “Kentsel bir mekanda çeşitlilik sağlamanın en önemli sebeplerinden biri, kapsayıcı olmaktır. Kullanım çeşitliliği, kültürel, ekonomik, sosyal çeşitlilik her kesimden insanın yaratılan mekanları kullanabilmesini garanti eder. Form çeşitliliği ise yaratılan mekanların tekdüze olmasının önüne geçer ve kullanıcıların farklı durumlar için farklı tiplerde mekanlara erişebilmesine imkan verir.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 143)

Şekil 41 Fonksiyon Çeşitliliği (Göksu, Akalp ve diğ.; 144)

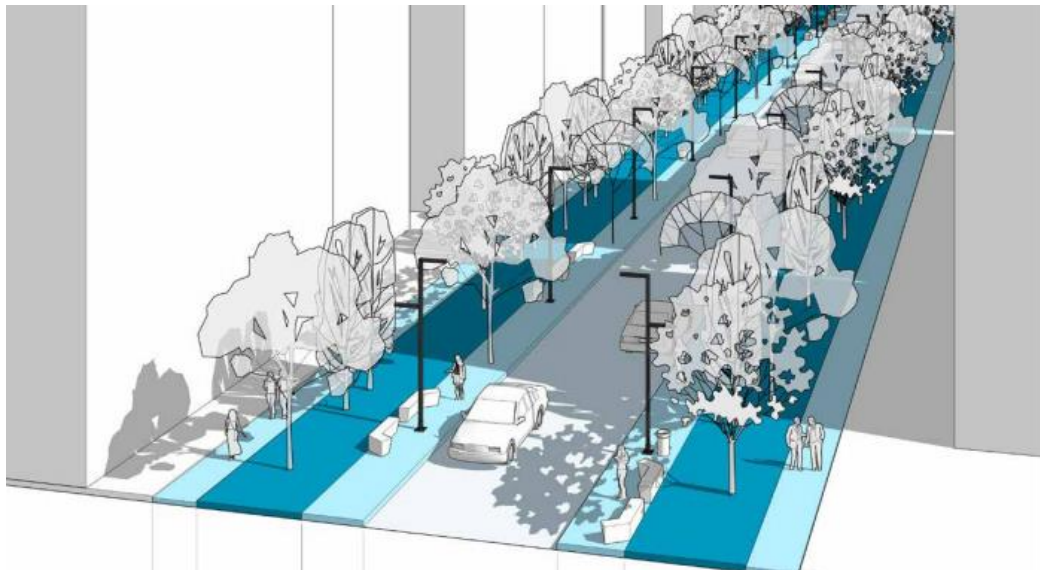
Kentlerde oluşan fonksiyonel monotonluk kullanım çeşitliliğini kısıtlamakta ve kullanıcı yoğunluğunu azaltmaktadır. Kullanıcıların ihtiyacı ve kolektif belleği kapsamında oluşturulacak fonksiyon çeşitliliği, yaşayan kentlerin canlılığını arttırmaktadır. Kentler karma ideoloji ve yaşam tarzlarıyla bir bütünü simgelemektedir. Çeşitli yaşam tarzları, kentsel mekan tipolojilerinin çözümünde birden fazla çözüm önerisi ile mekan kapsamını genişletmektedir. Tek bir çözüm önerisi, monoton ve kimliksiz kent anlayışını da beraberinde getirmektedir. Alan çeşitliliği, kentin odak noktası kapsamını genişleterek birden fazla ihtiyaca cevap verecek kamusal alan aktivitelerini de beraberinde getirmektedir.

4.1.2.2.2. Sokak Yapıları

Sokak yapıları bağlamında aşağıdaki dört başlık ortaya çıkmaktadır:

- 1- Tanımlı Kesitler
- 2- Arayüzler
- 3- Kimlik
- 4- Kaldırım

1- “Sokaklar, kentsel doku içindeki yaya, bisiklet, bireysel araç ve toplu taşıma sirkülasyonlarını düzenler. Sokaklar yalnızca araç yolu olarak değil, kaldırım, kent mobilyaları ve peyzajı ile birlikte bir bütün olarak düşünülmelidir. Farklı kesitlere sahip sokaklar, özelliklerine göre geçit, arkad, araç yolu, cadde, bulvar olarak adlandırılabilir. Bu nedenle özellikle zemin kottaki kent yaşamını doğrudan etkileyen kentsel alanlardır.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 151)

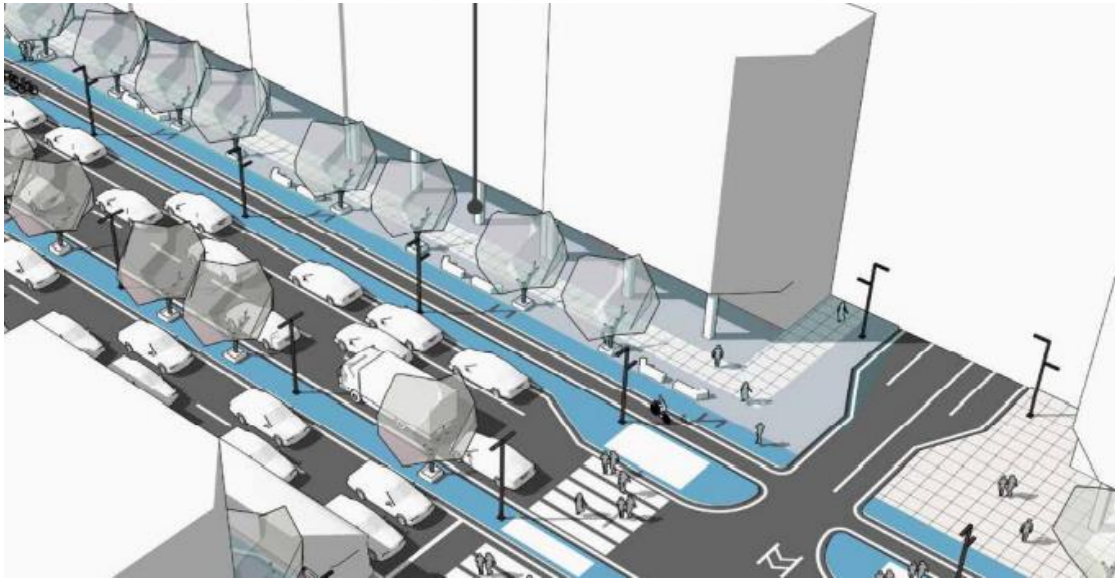

Şekil 42 Yaya, Araç ve Bisiklet Yolları İlişkisi (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 156)

Kent merkezlerinde ulaşım ağını sağlayan sokak yapıları, ulaşım konforu ve sürekliliği kapsamında devinim sağlamaktadır. Değişen kesitler ve fonksiyonlarda sokak yapıları, ulaşım ağlarında çeşitliliğe katkı sağlamaktadır. Araç, yaya, bisiklet ulaşımının kontrollü planlanması için sokak kesitleri, araç yoğunluğunun azaltılması ya da kaldırılması, yaya trafiğinin arttırılması gibi planlama stratejileri için ulaşım çeşitliliği sağlamaktadır.

2-“Yapıların, özellikle zemin kotlardaki kütle ve yüzeyleri, sokak ve yapı ilişkisinin ara yüzünü oluştururlar. Yaya odaklı bir kent tasarlayabilmek için, bu ara yüzlerin geçirgen, davetkar, canlı olması kritiktir.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 163).

Yaya odaklı kentlerde, bireylerin bakış açısı yaklaşık 7 m. ile kısıtlı kalmaktadır. Kamusal veya ticari olarak tasarlanan alanlarda tasarım stratejisi olarak mekanların zemin katının vurgulanması, yaya deneyimlerini olumlu anlamda etkilemektedir. Buna bağlı olarak kentlerde yeni oluşturulacak değerlerin zemin katı, şeffaf ve geçirgen olarak tasarlanmaktadır. Kültürel miras kapsamına alınmayan, geçmişte tasarlanmış mekanlar ise stratejik bağlamda yeniden işlevlendirilebilmektedir.

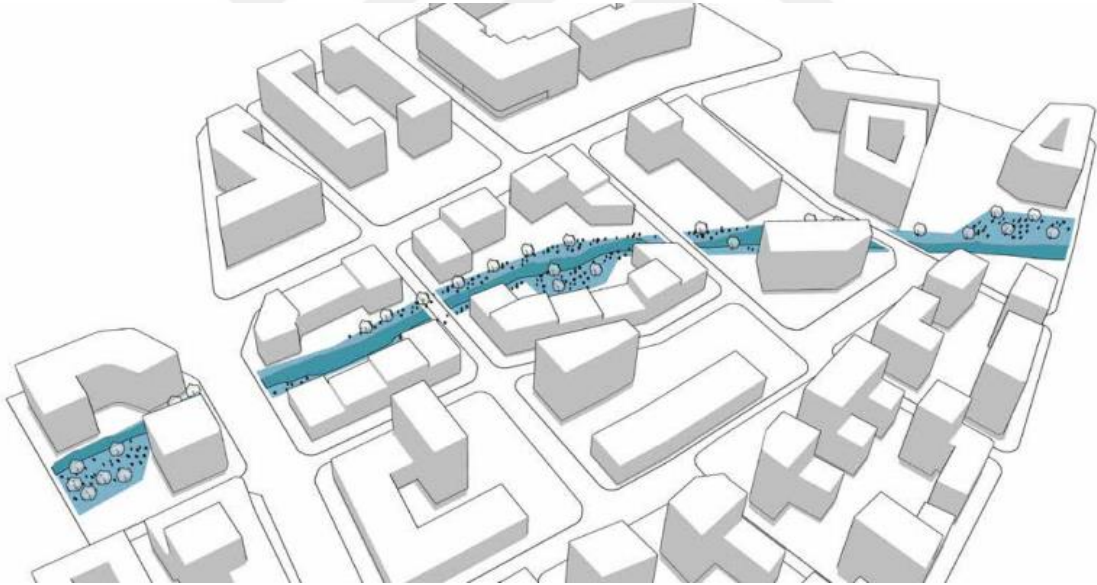

Şekil 43 Yapı ve Sokak İlişkileri, İklim Karşı Korumucu Önlem (Göksu, Akalp ve diğ.; 167)

Kent strateji ara yüzlerinden birisi olan yaya için konfor kapsamı mimari bağlamda korunaklı alan tasarımlarıyla, iklimsel durumlar göz önünde bulundurularak arttırılmaktadır. Birincil yaya yolu, ana aks kurgusu, zemin katta kaldırımın bir bölümünde yayaların iklime karşı korunacağı arkad, sundurma, revak gibi yarı açık

alanlarla kurgusu kent merkezlerinde stratejik olarak değerlendirilmektedir. Kent merkezi tasarımlarında, yaya odaklı tasarım stratejisi düşünülmektedir fakat araçların girmesi durumunda alan kontrolü için otopark kurgusu tek bir cephe üzerinden sağlanmaktadır. Tarihsel izler taşıyan kent merkezlerinde kurgulanan zemin kat stratejileri kapsamında kültürel değerlerin odak olarak kalacağı kent dokusu oluşturulmaktadır.

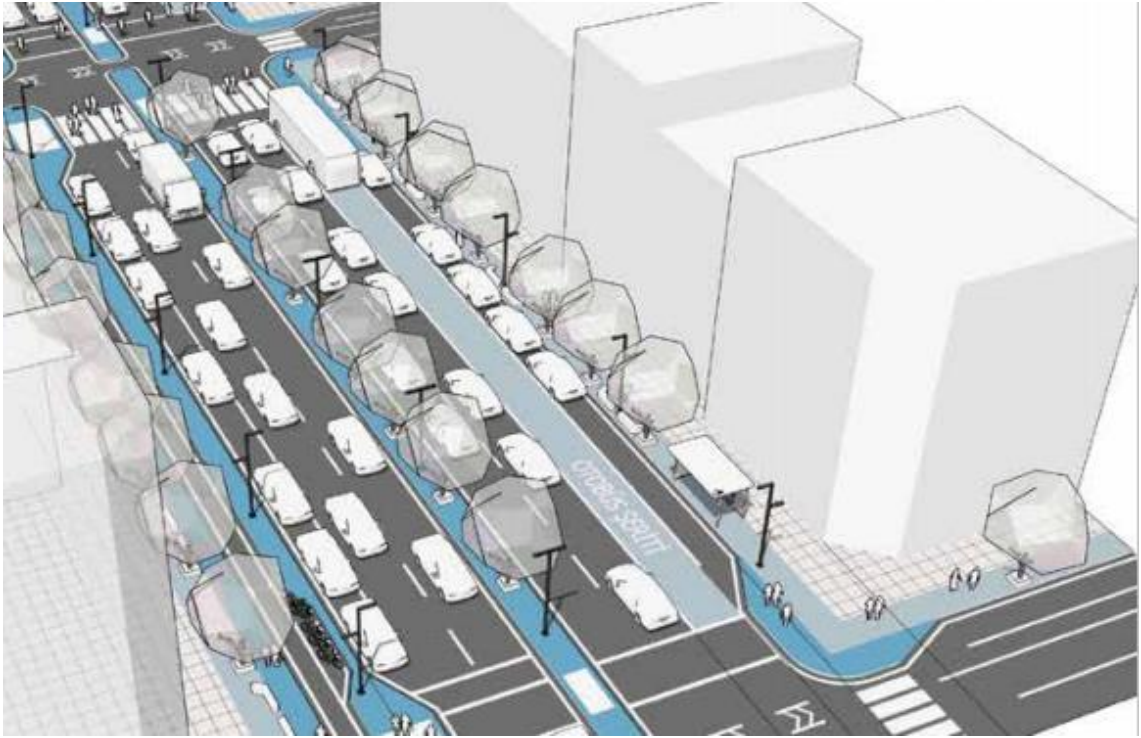
3- ‘‘Mekansal kimlik, kültürün bir parçasıdır. İnsanların kendilerini mekanla duygusal olarak bağlantılı hissedebilmeleri için bu kültürün oluşması önemlidir. Oluşan mekan, mahalle kültürü/kimliği, orada yaşayan insanları bir araya getiren, kendilerini oraya ait hissetmelerini sağlayan, mekanı sahiplenmelerine sebep olan en önemli araçlardan biridir. Bu aidiyetin oluşması ise insanların o mekana daha fazla maddi ve manevi yatırım yapmasına sebep olarak mekanın gelişmesini, iyileşmesini, güzelleşmesini ve korunmasını sağlayacaktır.’’ (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 171).

Şekil 44 Yapılar, Açık Alanlar, Sanat Eserleri, Kullanım Tipolojileri ile Mevcut Tarihi, Doğal ve Morfolojik Kimliği Güçlendirmek (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 177)

Mekanları simgesel hale getiren tarihsel, algısal, sanatsal birçok kimlik boyutu bulunmaktadır. Var olan tarihi, kültürel değerlerin bulunduğu kentte yeni kimlik arayışına girmek yerine mevcut kimliği güçlendirme stratejisi uygulanmaktadır. Algısal olarak toplum belleğinde yer edinen kafeler caddesi, kent meydanı gibi halk dilinde kullanımı spesifik bölgeler bulunmaktadır. Korunan ve yeni ortaya sanat eserleri kentsel bağlamda kimlik oluşturmak ve kentin kimliğini güçlendirmek için kullanılabilir. Yapılarla, açık alanlarla, sanat eserleri ve sanatsal değeri olan öğelerle, topluma bağlı algısal tipolojik kullanımlarla, mevcut tarihi kimliği koruyarak kent kimliğinin güçlendirilmesi stratejileri kurgulanmaktadır.

4-“Kaldırımlar kent hayatının geçtiği, ticaretin sürdüğü, kentin yürünerek yaşanabilmesine olanak sağlayan mekanlardır. Bu bakımdan erişilebilir ve paylaşılan kaldırımlar, sağlıklı bir kentin temel göstergelerinin de başında gelir. Araç yollarının, yaya ve bisiklet yollarının, zemin kotta oluşan diğer kamusal alanların ve arayüzlerin tasarım detayları, hem kullanım kalitesi hem de sürdürülebilirlik açısından önemlidir. İyi tasarlanmayan ve uygulanmayan detaylar, üst ölçekte verilen bütün olumlu kararları işlemez hale getirebilir.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 180)

Şekil 45 Yaya Odaklı Kentler, Geniş ve Konforlu Kaldırım Kurguları (Göksu, Akalp ve diğ.; 180)

4.1.2.2.3. Yapı Bileşenleri

Yapı bileşenleri bağlamında aşağıdaki üç başlık ortaya çıkmaktadır:

1- Esneklik

2- Sürdürülebilirlik

3- Görsel Kimlik

1- ‘‘Ortalama bir yapının kullanım ömrü ahşap ve tuğla yığma yapılar için 120, çelik ve beton yapılar için 60 olarak kabul edilir. Fakat bu süre içinde yapılar değişen ihtiyaç ve yasal yükümlülükleri karşılamak adına sürekli olarak yenilenir, tadilat geçirir veya işlevleri değişir. Bu değişime ayak uydurabilen yapılar kullanılmaya devam ederken, dönüştürülemeyen yapılar atıl hale gelir ve kent içinde kullanılamayan, güvensiz bir alan yaratan, pahalı bir ölü yatırıma dönüşür. Bu durumdan kaçınmak adına, yapıların sonraki on yıllarda gelişecek ihtiyaçlara cevap verecek şekilde esnek tasarlanması önemlidir.’’ (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 185)

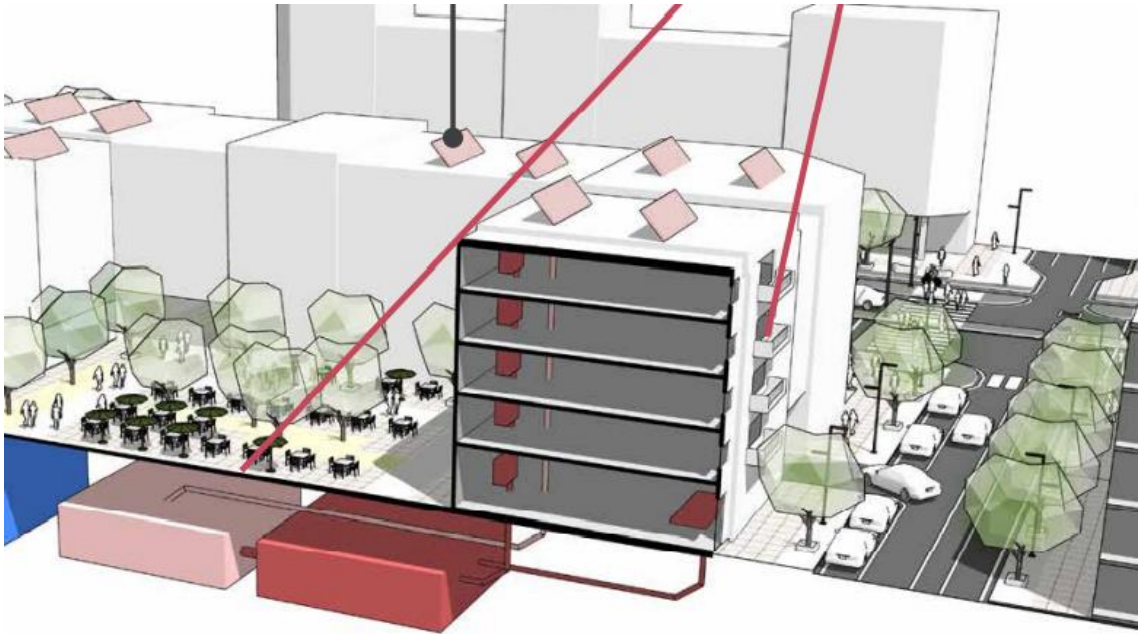

Şekil 46 Esnek Tasarım (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 187)

Yapıların kütleli ölçeği, zaman içerisinde yeniden işlevlendirilmesi, mekânsal dönüşüme uğramasına etkindir. Yapı ölçeğinin büyük olması ekonomik bağlamda dönüşümünü etkileyecektir. 50 yıl öncesinde imar edilen yapılar, günümüze ulaşmamakta ya da fonksiyonel bağlamda yetersiz kalabilmektedir. Kullanıcı isteğini karşılamayan mekanların, işlevlendirilme stratejisi, yapıların yıkılması ve yerine yeni fonksiyonların yüklenmesi ile sonuçlanmaktadır.

Günümüzden geleceğe mimarlık bağlamında iz bırakmak için kullanılacak teknoloji ve malzeme, geleceğe aktarılabilir kentsel bağlamda stratejik planlanmaktadır. Teknolojik ve malzeme bağlamında kentsel ölçekte planlama yüz yıllık yapılmaktadır.

2- ‘‘Yapılı çevre, tüm dünyada enerji tüketiminin ve karbondioksit salınımının yaklaşık yüzde 40’ından sorumludur. Yapıların tasarım aşamalarında temel bazı prensipleri uygulayarak inşaat sürecinde, yaşamları boyunca ve yaşamlarının sonunda, yani tüm hayat döngülerinde daha az enerji ve kaynak tüketen, daha az atık ve atmosfere zararlı gaz üreten, kısaca daha sürdürülebilir bir hale gelmesi çok zor değildir.’’ (Göksu, Akalp ve d.ğ., 2019; 193)

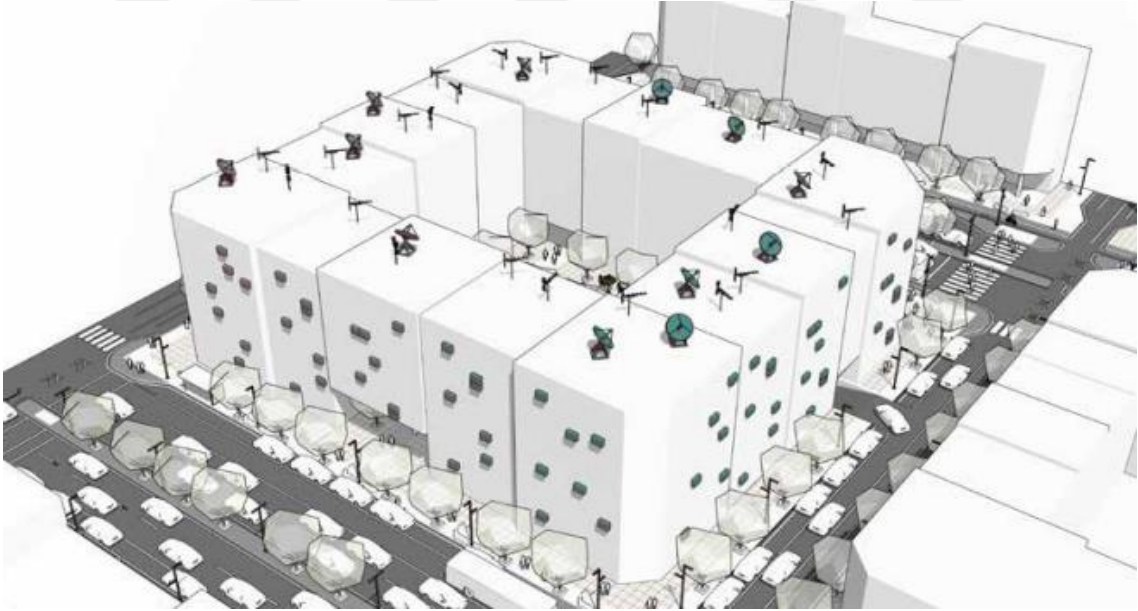
Şekil 47 Yenilenebilir Enerji, Sürdürülebilir Peyzaj ve Mekan Tasarımı (Göksu, Akalp ve diğ.; 195)

Yapılar sıfır enerji stratejisi ile kendi kendine yeten ve ürettiği fazla enerjinin kente aktarılması politikasıyla sürdürülebilir öğelere dönüşmektedir. Kullanımı yoğunlaşan yeşil çatı tipolojileri ile yağmur sularının, gri su olarak kullanımı artmaktadır. Gri su olarak toplanan yağmur suları, peyzaj sulamaları, tuvalet rezervuarları gibi alanlarda kullanılarak sürdürülebilir kent stratejisine katkı sağlamaktadır. Yağmur suları gibi yenilenebilir olan güneş enerjisi de yapı yüzeyleri, çatıları gibi alanlarda toplanarak elektrik enerjisine dönüştürülmekte ya da iklimlendirme için kullanılmaktadır.

Kent merkezlerinde sürdürülebilirlik kapsamı, daha az enerji, daha az su kullanımı ile yaşamını sürdüren bitkiler, mimari öğeler tercih edilerek sağlanmaktadır. İklimsel bağlamda yöreye uyumlu bitki seçimi de sürdürülebilirliği desteklemektedir.

3- Kentsel bağlamda yapıların tümevarımı amaçlanmaktadır. Yapılar bireysel olarak görsel bir kimlik oluştursa da kentim kimliğini genel bir bütün olarak oluşturması kente stratejik yaklaşımlardandır. Fonksiyonel bağlamda bireysel tasarımların kendine özgü karakterlerini oluşturması mümkündür. Kent merkezi kapsamında bir kent kimliği oluşturmanın yöntemi bütünü oluşturan görsel kimlik tasarımlarıyla sağlanmaktadır. Görsel kimliğin oluşmasına engel olan anten, havalandırma gibi ögeler strateji doğrultusunda yapıların kent merkezleriyle etkileşim halinde olmayan cephelerine yerleştirilmektedir.

“Kent kimliğini oluşturmak adına şehrin belirli bölgelerinde görsel bütünlüğü oluşturmak adına tasarım kodları düzenlenmelidir. Bu kodlar yapıların bireysel tasarımlarının farklılaşmasına izin verecektir fakat genel bir bütünlüğün oluşmasını sağlayacaktır. Bu tasarım kodlarında yapıların, saçak ve alın hizaları, korkuluk, doğrama, cam gibi cephe elemanlarının malzemeleri, yapı cephelerinin uyması gereken renk paletleri, ticari cephelerin düzenlerine dair bilgi, tabelaların ne şekilde yerleştirileceği, malzemesi gibi detaylara dair açıklamalar olmalıdır.” (Göksu, Akalp ve diğ., 2019; 198)

Şekil 48 Kent Kimliğine Etken Görsel Kimlik, Cephe Karakterleri (Göksu, Akalp ve diğ.; 199)

4.2. Kentsel Tasarım Örnekleri

4.2.1. Antalya Konyaaltı Sahili Kentsel Tasarım Projesi

Yaklaşık 100 hektarlık alanı kaplayan ve yeniden düzenlenen Antalya Konyaaltı Sahili 2014 yılında yapılan tasarım yarışmasında Özer/Ürger Mimarlık ofisinin tasarladığı fikir uygulanmak üzere seçilmiş ve 2018 yılında uygulanarak kullanıma açılmıştır.

Şekil 49 Antalya Konyaaltı Sahili Proje Alanı, Url 14 (www.mimarizm.com)

Tasarım, Müze Meydan, Beachpark, Olbia Meydanı ve Akdeniz Bulvarı olmak üzere dört farklı karakterdeki alanın birleşiminden oluşmaktadır.

Tasarımcıların proje anlatımı (www.arkitera.com, Özüm İtez, 2018)

- Projenin temel amacı, sahil ve yerleşim dokusunu bölen karayolunun ayrıştırıcı hâkimiyetini azaltmaktır.
- Kıyı şeridinin arkasındaki konut dokusu ile kıyı ilişkisini kuvvetlendirmektir. Yerleşim alanlarındaki sakinlerin kullanımına sunulan rekreatif, kültürel ve sportif aktivite alanları bu amaçla kıyı boyunca projeye eklendi.
- Rekreasyon, spor ve kültür faaliyetlerini içeren çoklu ve karma kullanımlarla kıyı yeniden işlevlendirilirken, her türden kullanıcı için alanı erişilebilir ve algılanabilir kılacak mimari öneriler geliştirildi.
- Alandaki mevcut dikey ve yatay bağlantılar korunurken, yaya ile uyumlu araç trafiğinin yanı sıra nitelikli bir toplu taşıma ve bisiklet ulaşımı için altyapı hazırlandı.

- Kentsel peyzaj elemanları ise farklı işlevde modüller olarak tasarlandı. Oturma ve uzanma imkânı veren kentsel mobilyalar, gölgelikler, aktivite noktaları, su ve bitkisel peyzaj elemanları sert, yarı sert ve yumuşak peyzaj yüzeyleri ile birleştirildi.

Şekil 50 Rekreasyon ve Aktivite Alanları Url 15 (www.mimarizm.com)

- **Müze Meydanı**

Kentsel yenileme projesinde müze bahçesi ile meydanın bütünleşmesi amaçlanmıştır. Ayrıca denizden 40 m yukarıda bulunan seyir terası güçlendirilerek yeniden tasarlanmış ve müze meydanıyla bütünleştirilmiştir.

- Tramvay son durağının da yer aldığı geniş kavşak noktası bütünüyle yeniden düzenlenerek meydanlaştırılmış ve konvansiyonel kent meydanı anlayışından farklı olarak yaya ve aracın, yani iki farklı hareket biçiminin, birbirini engellemeden aynı mekânda var olabildiği "paylaşımlı" bir alana dönüştürülmüştür.

Şekil 51 Müze Meydanı Url 16 (www.mimarizm.com)

- **Beachpark**

Proje alanının önemli ve aktif noktalarından biri olan Beachparkta, otoparka dönüşen sahil yolu ve girişteki otopark alanları kaldırılmış, yeşil alan artırılarak sert zemin oranı düşürülmüştür.

- Sahildeki duvarın kaldırılması ile kumsal ile çayır birbiri içine akan tek bir kamusal alan haline gelmiş ve kıyının engelliler tarafından da kullanılması sağlanmıştır.
- Kaldırılan araç yolunun izinde tasarlanan yaya ve bisiklet yolu sayesinde çayır alanı ile herkes için bir buluşma, spor ve eğlence alanında dönüştürülmüştür. Bu bölgede yeşil oranı yeni eklenen ağaçlarla ve yumuşak peyzaj yüzeyleri ile %30 artırılmıştır.

Şekil 52 Beachpark Url 17 (www.mimarizm.com)

- **Akdeniz Bulvarı**

Akdeniz Bulvarı yoğun trafiğe rağmen kent için önemli bir rekreasyon alanıdır. Proje ile Olbia meydanından Boğa Çayı'na uzanan yol iki şeride düşürüldü ve otopark alanları yeniden düzenlendi. Tasarlanan yol geometrisi ve yüzey malzemesi sayesinde trafik yavaşlatılarak Akdeniz bulvarı yaya odaklı hale getirildi.

- Kıyı boyunca canlı, ulaşılabilir ve zengin bir kent yaşamı için projede farklı ölçekteki odakları içeren bir program zinciri ve bir fonksiyon menüsü tasarlandı. Bu menüdeki işlevler, Akdeniz Bulvarı'na paralel geniş şerit üzerinde uygun noktalara yerleştirildi. Bu tasarım fikri, değişebilecek talep ve ihtiyaçlara göre

menü parçalarının gerekli yerlere eklenebilme ve çıkartılabılme esnekliğini de sağladı.

Şekil 54 Akdeniz Bulvarı Url 18 (www.mimarizm.com)

- Sahil boyunca, 150 metre ara ile büfeler projelendirilmiş ancak öncelikli

Şekil 53 Olbia Meydanı Url 19 (www.mimarizm.com)

hale gelen kıyının kuzeydeki konut bölgesini ileride dönüştüreceği öngörüsüyle, bu büfelerin hizmet kapsamı genişletilmemiştir.

- Bulvar boyunca tasarlanan engelli rampaları sayesinde ise engelli, yaşlı ve çocuk arabalı kentlilerin kıyıya rahatlıkla ulaşması sağlanmıştır.

21.283 m²'lik arazide tasarlanan Balıkesir Uluslararası Yörük ve Türkmen Şöleni Organizasyon Alanı Kentsel Tasarım Projesi, 3.500 kişilik bir amfi tiyatro, 1.677 m² büyüklüğünde bir sahne (gösteri alanı), 194 kişilik bir protokol bölümü ve 240 m² büyüklüğünde asma germe membran sistem üst örtü, amfinin altına yerleştirilmiş toplam 340 m²'lik iki katlı kapalı mekânda sanatçı hazırlık birimleri ve 705 m²'lik bir alanda yemek dağıtım bürosu, mutfak, servis alanları, depolama alanları ve genel tuvaletler, iki adet otopark, yöresel yiyecek ve hediyelik eşya satışı için kullanılabilecek her biri 35 m² olan 5 adet satış biriminden oluşmaktadır(Macit, 2017).

Şekil 57 Yörük ve Türkmen Şöleni Organizasyon Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Avan Projesi, Vaziyet Planı (Macit, 2017)

Tasarım alanının topoğrafik yapısına uygun olarak erişilebilir tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Kurgulanan rampa tasarımı engelsiz tasarım ilkesini desteklemektedir. Yaya sirkülasyonu arazinin tamamını dolaşan yaya aksıyla çözümlenmiştir. Otoparktan amfiye erişilebilir bir yaya aksı tasarlanmıştır. Amfide oturma elemanı ve istinat duvarı olarak yöreye ait olan Ayvatlar taşı kullanılmıştır. Günümüz teknolojisine bağımlı olarak zeminde beton kullanımı görülmektedir.

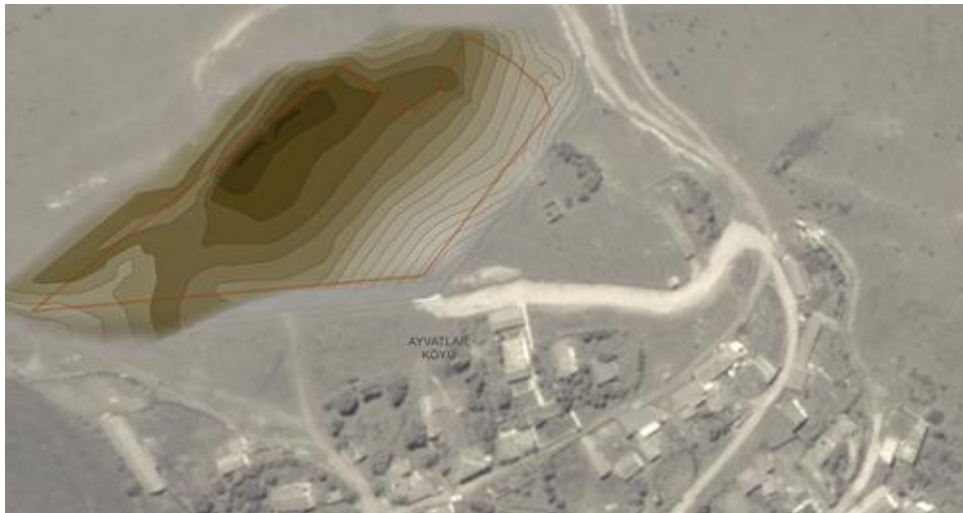

Şekil 58 Amfi ve Çevresi, Url 20 (www.mimarizm.com)

Ayvatlar köyünde yapılan tasarımda, şölen alanının düzenlenmesi için seçilmiş olan arazinin doku, renk, bitki örtüsü ve yönlenme gibi özgün niteliklerinin bir araya gelerek oluşturduğu yeryüzü deseninin, tasarım için temel çıkış noktası olarak yorumlandığı görülür. Karşılıklı konumlanan amfi ve köy dokusu somut varlıklarını kaybetmeksizin heykelsi nitelikler kazanarak yeri simgeleştirir. Projede tasarlanan amfi, gerçekte bir dış mekânın parçası olduğu halde sanki bir iç mekânmış gibi gökyüzü, ufuk çizgisi, basamaklanmış topografya ve Ayvatlar köyünün oluşturduğu çerçevenin varlığıyla sınırlanır. Tasarımda Yörük kültürü imgesini çağrıştıracak temsili yerel ya da bağlamsal ilişkiler kurmaktan kaçınıldığı, dünya üzerinde varoluşun temel özelliklerini yere ve topografyaya yerel malzeme ve teknoloji yoluyla bağlamanın, yerel olanı görünür kılmanın amaçladığı görülür. Ayvatlar köyü, amfinin inşa edildiği yer ve Yörük kültürü birbiriyle bütünleşir, bu yer Yörük kimliğinin ve kültürünün varlığının başladığı, kendisini açtığı, dünyadan geçerken durduğu noktadır (Macit, 2017).

Şekil 59 Kentsel Tasarım Alanı Perspektif, Url 21 (www.mimarizm.com)

Şekil 60 Ayvatlar Köyü, Tasarım Alanı Topoğrafyası, Url 22 (www.mimarizm.com)

4.2.3. Ödül, Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Yarışması

Şekil 62 Çekirge Meydanı Tasarım Yarışması, Vaziyet Planı, Url 23
(www.arkiv.com.tr)

Şekil 61 Odak Noktaları ve Ulaşım Haritası, Url 24
(www.arkiv.com.tr)

Önerilen tasarımın en önemli amacı; meydanı, var olan değerlerini zedeleyen unsurlardan arındırarak, kentliye nefes alacakları, toplanacakları ve gündelik yaşamlarının bir parçası haline getirebilecekleri bir yaşam senaryosu sunmaktır. Tasarım, kendi içinde akıcı ve çevresi ile entegre bir organizasyon sunmaktadır. Kesintisiz dolaşım yolları ve rampalar, birbirine bağlanan meydanlar, yeşil alanlar ve tüm bu önerilen organizasyonun önemli tarihsel yapıları birbirine bağlayan, tarihi, ticari ve turistik bir bütünsel çevre oluşturması, bu projenin ana yapısını oluşturmaktadır (www.arkiv.com.tr).

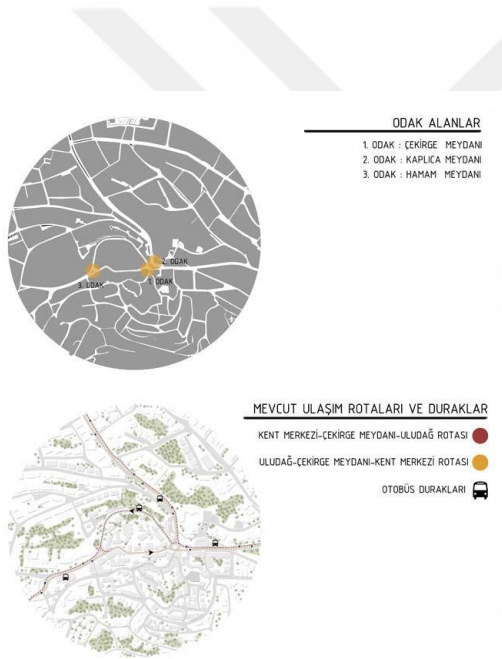
Şekil 63 Tasarım Görselleştirmesi, Url 25
(www.arkiv.com.tr)

Şekil 64 Tasarım Görselleştirmesi 2, Armutlu Çeşmesi ve Tarihi Duvara Bakış, Url 26 (www.arkiv.com.tr)

Çekirge Meydanı kentsel tasarım ilkeleri (Uyanık, Özdemir, 2017; Proje Raporu)

- Trafik yoğunluğunun azaltılarak trafik akışının düzenlenmesi
- Alandaki yaya kullanımının arttırılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması ve yaya erişilebilirliğinin kolaylaştırılması
- Yaya yollarının meydan ve farklı kotlarda sürekliliğinin sağlanması, sokak-meydan bütünlüğünün sağlanması
- Seyir ve toplanma alanlarını çoğaltmak/genişletmek
- Yeşilin sürekliliği ve bütünlüğünü sağlamak
- Önerilen ticari fonksiyonlar ile alanın kullanımının desteklenmesi
- Otopark düzenlemesi ile alanın araç trafiğinden arındırılması

Şekil 65 Odak Alanlar, Mevcut Ulaşım Rotaları ve Duraklar, Url 27 (www.arkiv.com.tr)

Şekil 66 Önerilen Ulaşım Rotası ve Mekansal Programlar, Url 28 (www.arkiv.com.tr)

4.2.3. Divriği Cumhuriyet Meydanı

Divriği Cumhuriyet Meydanı tasarım amaçları

- Kent belleğini korumak
- Alana meydan işlevini yeniden kazandırmak
- Tarihi Arasta Bölgesi'ni yeniden canlandırmak

Tarihi bilgiler, kent belleğinde bu alanın kamusal bir mekân olduğunu göstermektedir. Son yıllarda işlevini kaybeden alan araç parkına dönüşmüştür. Proje tasarımı; çevresel, ekonomik ve toplumsal tasarım ölçütleri göz önünde bulundurulmuş, malzeme seçiminde büyük ölçüde doğal ve yerel malzemeler tercih edilmiştir. Kent merkezinde yetersiz kalan yeşil alanı artırmak amacıyla proje alanının yaklaşık yüzde 50'si park olarak tasarlanmıştır. Projenin hedeflerinden bir başkası, Divriği'nin turizm potansiyelini ön plana çıkarmak, kentlilere bir toplanma ve sosyalleşme alanı yaratırken, turistik anlamda da kentin tanıtımına katkıda bulunmaktır(www.mimarizm.com, Divriği Cumhuriyet Meydanı, 2018).

Şekil 67 Divriği Cumhuriyet Meydanı, Vaziyet Planı, Url 29 (www.mimarizm.com)

Şekil 68 Divriği Cumhuriyet Meydanı, Gece Görünümü, Url 30 (www.mimarizm.com)

5. AKSARAY KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ

5.1. Aksaray Hakkında Genel Bilgiler

5.1.1. Coğrafi Özellikleri

Aksaray ili coğrafi konum itibari ile Orta Anadolu Bölgesindedir. Nevşehir, Niğde, Konya, Ankara ve Kırşehir illerine komşudur.

Şekil 69 Aksaray İl, İlçe Sınırları ve Komşuları (Akbulut, Önder, 2010)

5.1.1. Meteorolojik Bilgiler

Tuz Gölü havzası, çoğunlukla kuzey (yıldız), kuzeybatı (karayel) ve doğudan gelen rüzgarların etkisi altındadır. Aksaray meteoroloji istasyonunun 34 yıllık rasatlarına göre ise, Aksaray çevresinde en çok esen rüzgar yönleri sırasıyla, doğu-kuzeydoğu (6464), kuzey-doğu (4259), doğu (1197), batı-kuzeybatı (2870), kuzey-kuzeydoğu (1754)'dür (<http://www.aksaray.bel.tr>).

Aksaray meteoroloji rasat sonuçlarına göre yıllık ortalama sıcaklık 15 °C'dir. Yıllık sıcaklık dalgalanmaları, havzanın karasal iklimini karakterize eder (<http://www.aksaray.bel.tr>).

Parametre	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Maksimum Sıcaklık												
Ortalaması (°C)	9	12	16	18	25	29	33	35	30	19	19	13

Tablo 1 Aksaray İli Aylara Göre Azami Sıcaklıklar Ortalamaları

Parametre	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-0.2	1.1	8.0	12.8	15.9	22.2	24.3	24.7	19.3	15.0	8.2	3.6

Tablo 2 Aksaray İli Ortalama Sıcaklıkları

İç Anadolu'nun en az yağış alan bir bölümünü oluşturan Tuz Gölü havzasının uzun yıllara göre ortalama yağış yüksekliği 300 mm ile karakterize edilir. Aksaray civarı ise, 40 yıllık rasat ortalamalarına göre 327.6 mm toplam yağış miktarına sahiptir (<http://www.aksaray.bel.tr>).

Yağış dağılımı bakımından Tuz Gölü havzası ve Aksaray Ovası, kendi içlerinde genel olarak homojen olup ancak yüzey şekillerine bağlı olarak yersel bazı farklar gösterir. Örneğin havzanın güneydoğusunda ekstrem bir yükselti teşkil eden Hasandağı'nın çevresinde yükselti arttıkça daha fazla yağış olduğu gözlemlenmiştir (<http://www.aksaray.bel.tr>)

Parametre	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toplam Yağış Ortalaması (mm)	75,5	40,2	43,2	48,4	14,1	59,1	0,3	0,3	10,5	93,4	5,3	72,4

Tablo 3 Aksaray İli Yağış Miktarı

5.1.2. Nüfus Bilgileri

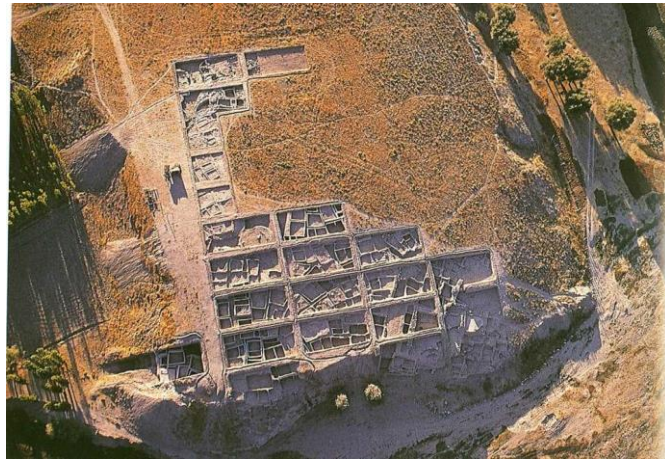
Aksaray yüzölçümü 7.997 km² olup 2021 nüfusu, tahmini verilere göre 426.301'dir. Aksaray ili merkez nüfusu 2007 yılından 2016 yılına kadar her yıl artış gösterirken 2017 yılında düşüş yaşanmıştır. 2017 yılından 2021 yılına dek nüfus artışı devam etmektedir.

Yıl	Merkez Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2020	308.393	153.817	154.576
2019	301.661	149.970	151.691
2018	295.351	146.611	148.740
2017	289.778	144.187	145.591
2016	293.631	146.032	147.599
2015	283.063	141.326	141.737
2014	278.171	138.555	139.616
2013	273.999	136.602	137.397
2012	270.528	134.815	135.713
2011	266.962	132.666	134.296
2010	262.581	130.174	132.407
2009	259.469	129.372	130.097
2008	251.628	124.871	126.757
2007	244.036	119.804	124.232

Tablo 4 Yıllara Göre Aksaray İli, Merkez Nüfusu (www.nufusu.com)

5.1.2. Aksaray İli Tarihçesi

Aksaray ilinin bilinen tarihi Orta Anadolu'da yerleşik hayata geçiş döneminde kurulan ilk köy yerleşim bölgesi olan Aşıklı Höyük ile başlamaktadır. Aksaray, İpek Yolu'nda bulunan ve Kapadokya'yı batıya bağlayan önemli bir konuma sahiptir. 11 bin yıllık geçmişe sahip olan Aksaray ili önemli konumundan da dolayı bu zaman içerisinde Hitit, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi çeşitli imparatorlukların egemenliği altında kalmıştır. Birçok ticari faaliyete merkezlik yapmıştır.

Şekil 70 Aşıklı Höyük, Url 31

Gürel Ağır'a göre; Roma İmparatorluğu idaresi altında da kalmış olan şehir, bu dönemde Roma kolonisi haline gelmiş ve askeri bir üs olarak önem kazanmıştır. Aksaray, Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasından sonra, Doğu Roma 83 (Bizans) sınırları içerisinde kalmıştır. Malazgirt Zaferi'nden sonra Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başlamış, buna bağlı olarak Aksaray, 1077 yılından itibaren Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Selçuklu zamanında ise Anadolu'da ticaret büyük önem kazanması kervan ulaşımının da önem kazanmasına neden olmuştur. Bu ulaşım Aksaray kentini de önemli derece etkilemiştir. Aksaray o zamanlarda önemli bir ticaret merkezi haline gelmiş ve ulaşım güzergâhı üzerine birçok han ve kervansaray yapılmıştır. Ağzıkarahan, (Aksaray - Kayseri) Sultan Hanı, (Konya - Aksaray) ve Obruk Han bu yol güzergâhından günümüze ulaşmış olan üç önemli handır. Özellikle 1229 yılında I. Alâeddin Keykubât tarafından yaptırılmış olan Sultan Hanı, sultan hanlarının en büyüklerindendir (Yenice, 2012).

Kayabaşı ve Aydoğan'a göre; Medeniyetler beşiği Anadolu'nun orta yerinde Kapadokya adı verilen bölgede bulunan, elverişli konumu sebebiyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray, Anadolu tarihinin en eski yerleşim yerleri olarak kabul edilen Acem Höyük ve Aşıklıhöyük'e sahip olması sebebiyle tarihî ve kültürel açıdan büyük önem taşımaktadır. Birçok din için kutsal kabul edilen Aksaray şehri, Roma baskısına maruz kalan ilk Hristiyanların yerleşim ve gizlenme alanı olarak seçtikleri yerlerin başında gelir. Hristiyanlığın üç büyük azizinden biri olan Aziz Gregorius bu bölgede yaşamıştır. Türklerin İslamiyet'le tanışmasından sonra, Türk-İslam medeniyeti için önemli şehirlerden birisi hâline gelen Aksaray; Konya ile birlikte 1077 yılında Anadolu Selçukluları tarafından ele geçirilmiş, II. Kılıçarslan döneminde altın çağını yaşamış, şehre camiler, kervansaraylar, bedestenler yapılmıştır (Oral, 2014: 222). Aksaray Eğri Minare, Sultanhanı Kervansarayı, Aksaray Ulucami ve Aksaray Baş Köprü bu dönemin eserlerindendir.

Kayabaşı ve Aydoğan'a göre; Osmanlı döneminde ise şehir, bazen sancak bazen de kaza görünümünde sıradan bir şehir hâline gelip Selçuklular zamanındaki değerini görememiştir (Gül, 2014: 2). Osmanlı Dönemi'ne ait pek fazla esere rastlanmamaktadır. Konut dışında örnek olarak verilebilecek tek yapı Aksaray Paşa Hamamı'dır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise Aksaray 1920 yılında Konya'dan ayrılarak vilayet olmuş fakat 1933 yılında Niğde'ye bağlanarak tekrar ilçe olmuştur. 1989 yılında Niğde'den ayrılarak o tarihten bu yana vilayetliğini korumaktadır. Bu

“Aksaray 15 Temmuz Milli İrade Meydanı incelemeye alındığında aslında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tören ve toplanma alanı olarak ele alınabilir, ikinci alan ise kamu binalarının arkasında yer alan dinlenme alanı ve dükkanlardan oluşmaktadır. Birinci alan içerisinde Atatürk büstünün yer aldığı tören alanı, oturma bankları, su öğeleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise dükkanlar, oturma yerleri ve kapalı otopark yeri mevcuttur.” (Silahlı Böge, 2019; 203)

Şekil 72 15 Temmuz Milli İrade Meydanı (Ulusoy Arşivinden,2021)

5.1.4. Aksaray Kapalı Çarşı

Kent merkezinin tam ortasında konumlanan kapalı çarşı halkın alışveriş ihtiyacını gidermek için kurgulanmıştır. Geçmişte çarşının bir bölümünde Kılıç Arslan Hanı'nın bulunduğu söylenir. “Hanın bulunduğu alana günümüz mimarisiyle Belediye İş Hanı yapılmıştır. Han çevresi ise Sarraflar Çarşısı ve Kasaplar Çarşısı olarak inşa edilmiş ve bütün olarak da Kapalı Çarşı olarak adlandırılmıştır.” (Gürel Ağır, 2019; 99)

Şekil 74 Aksaray Kapalı Çarşısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)

Şekil 73 Kapalı Çarşısı Bankalar Caddesi Girişi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

“Kılıç Arslan Hanı; İsmi olup da cismi olmayan eserlerden birisi şehrin tam merkezinde yer alan Kılıç Arslan Hanı (Kılıç Arslan Kervansarayı ile karıştırılmasını istemeyen araştırmacılar da “han” demektedir.) idi. Halk arasında Pembe (Pamuk) Han diye meşhur olan bu yapı uzun yıllar Aksaraylıya hizmet etmiştir. Konyalıya göre bu han (kendisi kitabında kervansaray demeyi tercih etmiştir.) Anadolu’daki ilk kervansaray örneklerindendir. 1987 yılında yıktırılan han, şehir içi hanlar örneğindendi. Geçmişte Kapalı Han, Pembe Han olarak bilinirdi. Halk arasında Belediye Hali olarak da adlandırılıyordu. Konyalı’nın inceleme yaptığı zaman handa odalardan oluşturulmuş 36 dükkân vardır. Dışında da uzun cephelerde 10’ar, kısa cephelerde de 8’er dükkân vardır. Yine Konyalı’nın ifadesine göre yapının yanında itibarlı konuklar için dinlenme yeri (tabhane) vardı.” (Gül, 2013; 140)

“Günümüzde tek katlı dükkânlardan oluşmakta olan alan halk tarafından aktif olarak kullanılır ve kent merkezinde olma sebebiyle ulaşımı kolaydır. Farklı bölgelerden giriş çıkışı olan bölge ticari amaca hizmet eden birimleriyle bulunduğu bölgeden mekân ve yoğunluk farklılığı bakımından ayrılarak kendini tanımlar. Kendi içinde düzenlidir. Geçmişte ve günümüzde de kentin hareket yönü çarşı bölgelerine doğru olmuştur. Bankalar Caddesi eksenini üzerinden sanki bir han kapısına girermiş gibi bir izlenim algılanabilir. Fakat bölgenin geçmişini bilen 100 gözlemci için geçerli bir durum olabilir. Bankalar caddesindeki girişten başka ara sokaklardan da bölgeye girişler

mevcuttur. Bankalar Caddesi ve meydana sınırlar oluşturmaktadır. Tarihsel değerini ve o bölgeden bulunan tarihi yapılarını kaybetmiş olan alan, işlev olarak geçmiş dönemlerle benzer özellikler taşıyan bölge, yapım olarak ve geçmişte büyük önem arz eden han mantığına aykırı düşerek yapım malzemesi ve şekli olarak bölgenin tarihsel kimliğine saygı duymamaktadır.” (Gürel Ağır, 2019; 99-100)

Şekil 75 Kent Meydanı ile Kapalı Çarşı Bağlantısı (Ulusoy Arşivinden, 2021)

5.1.5. Aksaray Ulu Cami

Şekil 77 Aksaray Ulu Cami, Url 33

Şekil 76 Aksaray Ulu Cami İçi, Url 32

“Aksaray İli merkezinde bulunan “Ulu Cami” Osmanlı belgelerinde “Karamanoğlu Mehmed Bey Camii” adıyla geçmiş, sonradan “Ulu Cami” olarak adlandırılmıştır. Yapının ilk defa Sultan I. Mesud zamanında (1116-1155) inşa edildiği

ve II. Kılıçarslan döneminde (1155-1192) onarıldığı kabul edilmektedir. Caminin minberi bu ilk yapıdan kalmıştır; üzerinde minberin ve yapının mimarı Hoca Nûştegin el- Cemâlî'nin ismi yazılıdır. Günümüzde Aksaray Müzesi'nde bulunan kitâbeye göre yapı, mimar Fîruz tarafından Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında 811 (1408) yılında yenilenmiştir. Bazı araştırmacılar ise vakfiyelere dayanarak yapının inşasına Karamanoğlu Mehmed Bey zamanında başlandığı ve oğlu II. İbrâhim döneminde 834 (1431) yılında tamamlandığı, minberin de II. İbrâhim tarafından bir Selçuklu yapısından getirildiği ileri sürülmektedir. 1925'te mühendis Sâlih Bey tarafından kapsamlı bir şekilde onarılmış, son olarak 1980'de bakımdan geçirilmiştir. Yapının süsleme açısından en önemli kısmı ahşap minberidir. Selçuklu döneminin özgün örneklerinden biri olan minber künde-kârî tekniğiyle yapılmış, sedef kakma ve kabartma süslemelerle değerlendirilmiştir.''(Yaman, Kurt, 2019; 6) Cami yapılışından bu yana birçok kez restore edilmiştir. Dış cephesinde restorasyonlardan kaynaklanan değişimler bulunsa da cami plan olarak orijinalliğini korumaktadır.

Şekil 79 Ulu Cami Meydanına Bağlanan Bankalar Caddesi Aksı (Ulusoy Arşivinden, 2021)

Şekil 78 Ulu Cami Meydanı ve Çevresi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

5.1.6. Hacı Bektaş Cami (Kurşunlu Cami)

'Hükümet meydanının güneyinde cadde üzerindedir. Sağındaki minaresi külâhıyla beraber muntazam kesme taşla yapılmıştır. Kapısının üstündeki 1958 rakamları yapılış tarihini gösterir. Caminin ahşap kapı kanatlarının üzerine Kûfî hat ile kucaklaşma şeklinde (Allah ve Muhammed), kapının üstüne de (1325 yılı) yazılmıştır. Kapısının kemeriyonu taşındadır. 1964 yılında Caminin Kible tarafına beton bir kısım eklenmiştir. 10 pencereden ışık alır. Mihrabı taştandır. Cami üç boğdam üzerine ağaç

direklidir. Eski mabedin damı altı yığma sütunla duvarlara dayalıdır. Kible tarafına dört beton direk ilave edilmiştir. Mabedin Kible tarafında üç, kuzey tarafında iki dükkânı vardır. Mabedin eski adı (Hacı Bektaş Cami) dır. Mabet daha eskiden tek kubbeli imiş. Kubbe yıkıldığı için dam örtülü yapılmıştır. Camiyi Hacı Bektaş Camini Koruma Derneği idare ediyor. Caminin hiçbir yerinde yapanın, yaptıranın adını ve yapıldığı tarihi bir kitabe yoktur. Buraya kadar olan anlatım 1988 öncesidir. Bu cami 1987 ve 1989 yıllarında yıkılarak dönemin Niğde Valisi Ünal Özgödek öncülüğünde Selçuklu Mimarisine uygun olarak yeniden yapılmıştır. Bu caminin Selçuklu eseri olduğunu zannedenlerde bilgilenirilmiş oldu.’ (erdogankaya.tr.gg.).

Şekil 80 Hacı Bektaş (Kurşunlu) Cami, Url 34

Şekil 81 Kent Meydanı, Bankalar Caddesi, Ankara Caddesi, Kurşunlu Cami Kesişimi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

5.1.7. Aksaray Belediye Binası

1974 yılında yapılmış olan belediye binası çarşı merkezinde, Aksaray Ulu Cami karşısında bulunmaktadır. Mevcut özellikleri yoğunluğu kaldıramadığı için belediye binası yenileme çalışması için proje ortaya çıkarılmıştır. Mevcut belediye binası projesinin kültürel süreklilik bağlamına ve kolektif belleğe hitap etmediği görülmektedir. Kamu yapılarında kültürel, çevresel, sosyal faktörlere dikkat edilmektedir. Aksaray Belediye Binası'nın kentin yoğunluğundan kaynaklı aksaklıklar sebebiyle taşınması kararı alınmıştır.

Şekil 82 Belediye Binası, Bankalar Caddesi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

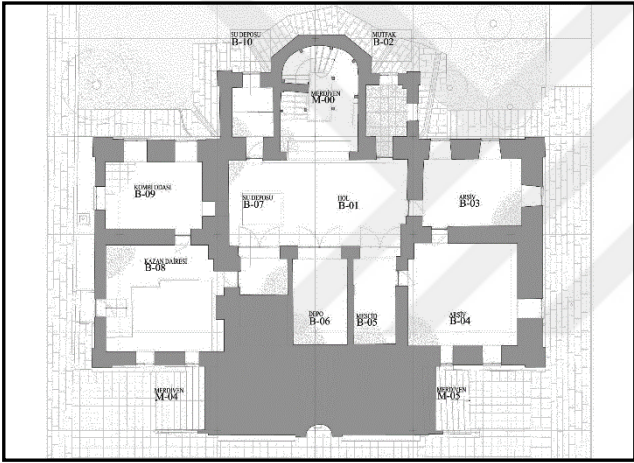
5.1.7. Hükümet Konağı

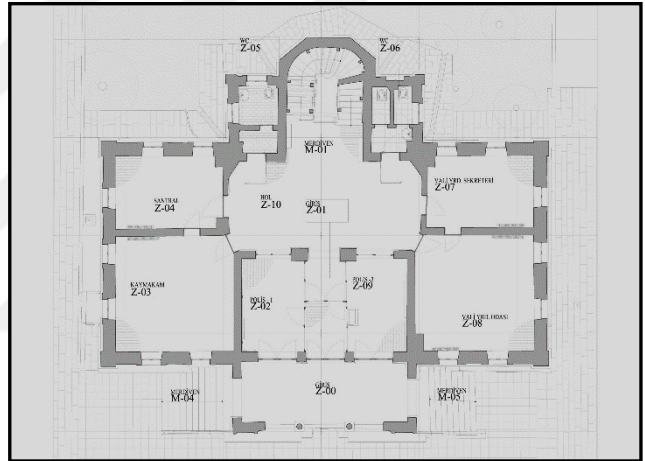
Şekil 83 Hükümet Konağı (Ulusoy Arşivinden, 2021)

Erken Cumhuriyet Dönemi örneği olan Hükümet Konağı ve ek binaları (adliye ve jandarma binası ve maliye binası) 1927 ve 1929 yılları arasında o dönemin valisi Mimar Özer tarafından yaptırılmıştır. Mimarı ermeni asıllı Hrant adında bir mimardır. Yapıldığı tarihte hangi mahalle sınırları içerisinde olduğu bilinmemekle beraber şimdi Minarecik Mahallesi'nde yer almaktadır.

“Mimar Özer’e göre Aksaray Hükümet Konağı ve ek yapıları I. Ulusal Mimari Akımı’nın etkisinde Osmanlı ve Selçuklu mimari süsleme ve cephe elemanlarının kullanıldığı Erken Cumhuriyet Dönemi örneklerindendir.” (Gül, 2020 :20) “İl Kültür Envanteri’ne (2010) göre; bodrum dahil dört katlı olarak gri kesme taştan yapılan bina öne ve arkaya çıkmaları olan dikdörtgen planlıdır. Avrupa neoklasik üslubunu yansıtır. Resmi kurum olarak kullanılmaktadır.” (Güner, 2013; 70)

Şekil 84 Hükümet Konağı, Bodrum Kat (Gökalp Proje ve Müşavirlik Arşivinden)

Şekil 85 Hükümet Konağı, Zemin Kat (Gökalp Proje ve Müşavirlik Arşivinden)

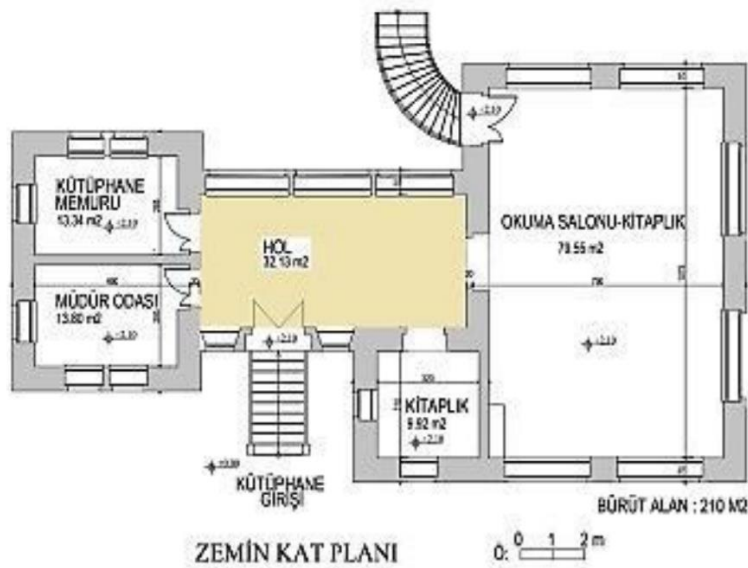
Şekil 86 Adliye ve Jandarma Binası-Hükümet Konağı-Maliye Binası (İl Kültür ve Turizm Arşivi)

5.1.8. İl Halk Kütüphanesi

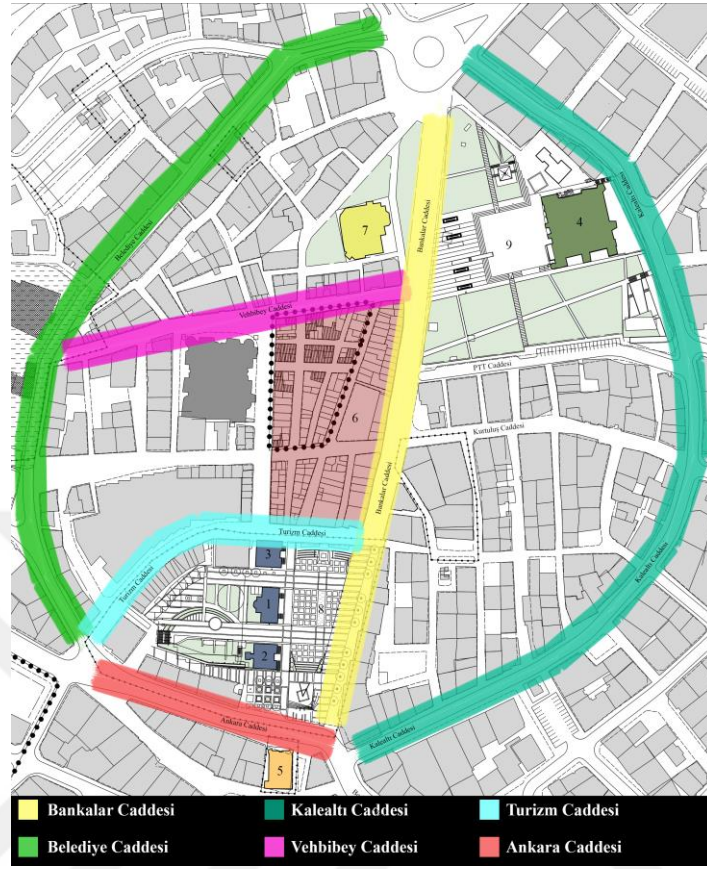
Şekil 87 Aksaray İl Halk Kütüphanesi (aksaray.kutuphane.gov.tr/)

Merkezde Ulu Camii'nin yanında Osmanlı (Türk)Mimari Tarzına uygun muntazam, Hacibektaş taşından yapılmıştır. Binanın yapımına Aksaray Valisi Abdullah Sabri Karter zamanında 1924 yılının Haziranında başlanmış olup, yine Aksaray Valisi Ziya Günar'ın zamanında 1926 yılının Mayıs ayında tamamlanmıştır (1340 -134). Bina Türk ustası Kayserili Şeyh Usta tarafından yapılmış olup, yapımına ve teşrifatına 20.000 (Yirmi bin) lira harcanmıştır. Binanın duvarları çiçek kabartmalarıyla süslenmiştir (<https://aksaray.kutuphane.gov.tr/>).

Şekil 88 İl Halk Kütüphanesi Zemin Kat Planı (Özer, Saban, 2018: 142)

5.1.9. Kent Merkezi Ulaşım Aksları

Şekil 89 Ulaşım Aksları Haritası

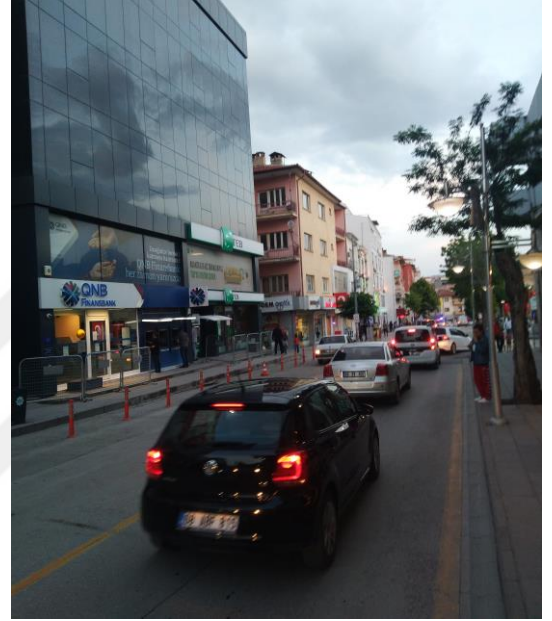
Kır'a göre; İnsanların kullandığı ilk kamusal mekanlardan biri olan meydanlar, tarihsel süreçte üstlendikleri farklı işlevlerle kentsel yaşamın önemli bir parçası haline gelmişlerdir. Meydanlar, kentsel dokuda odak noktalarını tanımlar ve toplanma mekanlarını oluşturmaktadırlar. Bu nedenle, meydanlar kentte sürekli yaşayan nüfusun ve kenti geçici bir süre için ziyaret eden kişilerin birbirleriyle ve paylaştıkları kent ile ilişki kurmasını sağlamaktadır. Kent halkının eşitçe kullanabileceği mekanları oluşturan meydanlar aynı zamanda çeşitli etkinlikler için ortak bir platform olmaktadır (Semerci, 2008).

Gürel Ağır'a göre; Bağlantılar (yollar), kentin tanınabilirliğine bağlı olarak önem derecesi farklılık gösterir. Gözlemci pek çok kişinin imgesinde baskındır. Bu öğeler gözlemcilerin alışkanlık ve olanaklarına bağlı olarak kullandığı alanlardır. Sokaklar, toplu taşıma aksları, caddeler ve kanallar gibi. İnsanlar kenti hareket halindeyken gözlemler ve bu yollar, bağlantılar üzerindeki diğer çevresel öğeleri hareket ederken algılayabilir ve bir bütün olarak değerlendirip ilişkisini kurar (Lynch, 2010).

Aksaray Kent Merkezi şehrin en yoğun olduğu odak noktalarından birisidir. Bu merkezi şehre bağlayan ana hatlar Ankara Caddesi, Kalealtı Caddesi ve Bediüzzaman Caddesidir. Kent merkezini ise kendi içerisinde bağlayan ve aynı zamanda bölen yollar Turizm Caddesi, Vehbibey Caddesi ve Bankalar Caddesidir. Yoğunluğun fazla olduğu bölgelere ulaşımın kolay sağlanması için bağlantıların en uygun şekilde kurgulanması gerekir. Aksaray kent merkezindeki yol kurgusu eski tarihlere dayanmaktadır.

Şekil 91 Bankalar Caddesi, Ulu Cami Meydanı Bağlantısı
(Ulusoy Arşivinden, 2021)

Şekil 90 Bankalar Caddesi, Kent Meydanı Bağlantısı
(Ulusoy Arşivinden, 2021)

Bankalar Caddesi, meydanın tam ortasından geçen yol kent yaşamında omurga görevi görür. Bu yolun Anadolu Selçuklu Dönemi'nde hatta daha öncesinde bile var olduğundan bahsedilir. Bankalar Caddesi ve bundan sonra bahsedeceğimiz caddeler arasında kalan bölge çok önceleri Aksaray Kalesi'nin bulunduğu bölgedir. Bankalar Caddesi Orta Çağ'dan beri mevcut olan kalenin bulunan beş kapısından ikisini birbirine bağlayan kalenin tam ortasından geçen akstır. O zamanlardaki önemini halen korumaktadır (Gürel Ağır, 2019: 90).

“Kent Merkezinin diğer önemli aksı Kalealtı Caddesidir. Adından da anlaşılacağı üzere yukarıda anlatılan fakat şuan mevcutta olmayan kalenin doğu duvarının bitiminden geçen caddedir. Eskiden kale kapılarıyla bağlantılı olan bu yolda korunmuş ve günümüze ulaşmıştır. Kalealtı Caddesi'nden Ulu Cami doğu duvarı, Cumhuriyet Dönemi'nden kalma İl Kütüphanesi ve Ali Baba Tekkesi cadde üzerinde görülen ve caddeyi imgeleyen tarihi yapılarıdır.” (Gürel Ağır, 2019: 92)

Şekil 92 Ankara Caddesi, Kurşunlu Cami ile Kent Meydanı Bağlantısı
(Ulusoy Arşivinden, 2021)

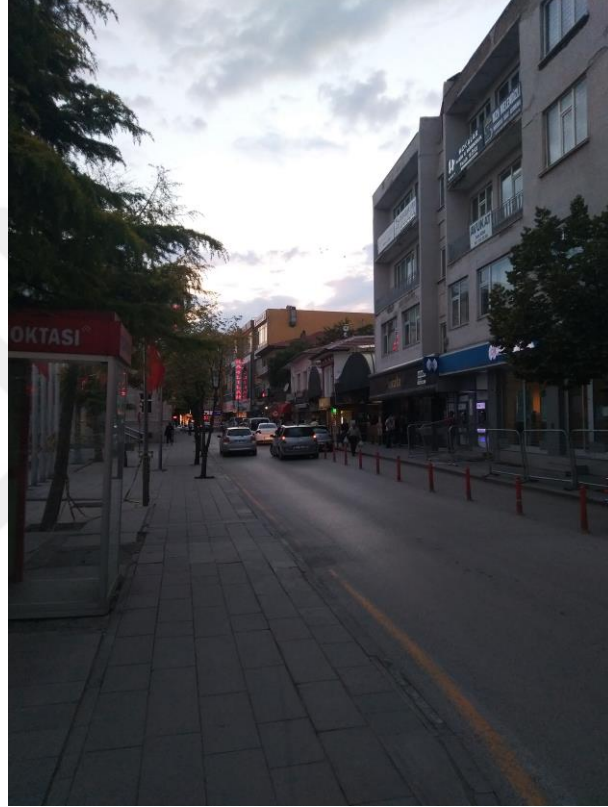
“Ankara Caddesi kentin ana arterlerinden birisidir. Meydana gelindiği noktada Bankalar Caddesi’yle kesişir. Varlığı Aksaray Kalesi’nin ayakta olduğu zamanlara tekabül etmektedir. Ankara Caddesi aksı üzerinden tarihi yapıları algılamak güçtür. Çünkü günümüzdeki çarpık kentleşmeden dolayı tarihi yapılar cadde aksının gerisinde kalmış ve yeni yapılaşmanın arasında kaybolmuştur. Yol güzergâhında bulunan Zafer İlköğretim Okulu ise eskiden Zafer Mektebi olarak bilinen tarihi bir yapıydı fakat yapı yıkılmış ve şu anki mevcut yapı yapılmıştır.” (Gürel Ağır, 2019: 94)

“Belediye Caddesi sur kalıntılarının bulunduğu tek caddedir. Aksaray Kalesi’nin dış duvarlarının çok az bir kısmı görülebilmektedir. Ayrıca eski kalenin Konya kapısı olarak bilinen güzergâhla kesişmektedir. Zinciriye Medresesi’nin doğu duvarı bu caddeye sınır oluşturmaktadır.” (Gürel Ağır, 2019: 95)

Şekil 93 Vehbibey Caddesi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

Vehbibey Caddesi tarihsel değerlerin varlığı, günümüzde korunması ve restorasyonu açısından önemli bir caddedir. Selçuklu Dönemi yapıları, Cumhuriyet Dönemi yapıları, Osmanlı Dönemi yapıları kent kimliğine olumlu katkıları olan bir caddedir. Selçuklu Dönemi yapısı, Zinciriye Medresesi, Debbaęlar Köprüsü, Osmanlı Dönemi yapısı, Ali Paşa Hamamı, Cumhuriyet Dönemi yapıları, Azmi Milli Un Fabrikası, Eski Vali Konağı bu caddenin sınır imgelerindendir ve kent kimliği adına önemli değerlerdir (Gürel Ağır, 2019: 96).

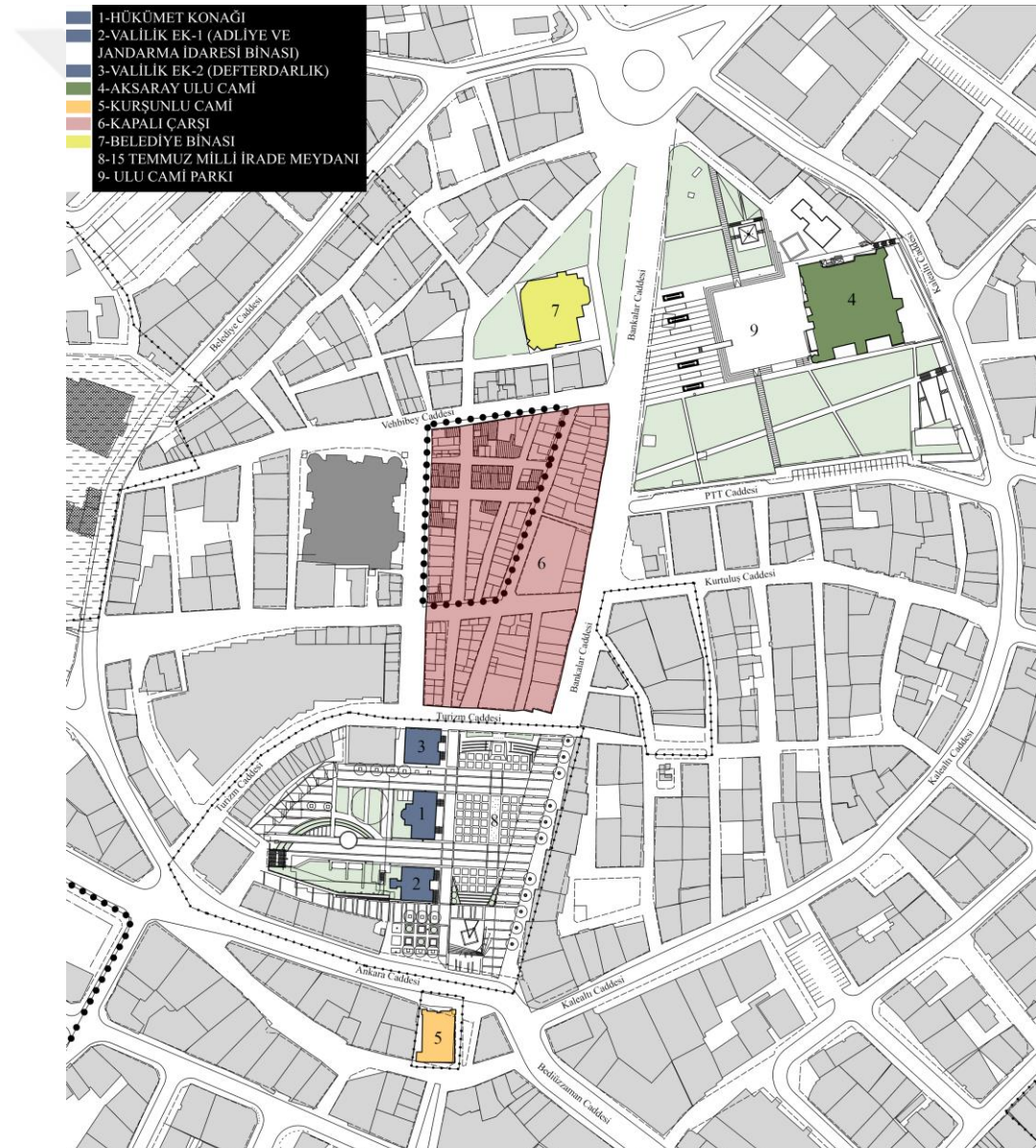
şekil 94 Turizm Caddesi, Kapalı arşı ile Kent Meydanı Kesişimi (Ulusoy Arşivinden, 2021)

şekil 95 Stratejik Geçiş Noktası, Bediüzzaman Caddesi ile Kalealtı Caddesi Dönüşü (Ulusoy Arşivinden, 2021)

5.2. Kentsel Bağlamda Sınırlar ve Stratejiler

Çalışma alanı Aksaray ili, Merkez ilçesinde bulunan Aksaray Çarşısı olarak bilinen Kent Merkezi'dir. Çalışma alanı Kalealtı Caddesi ve Belediye Caddesi akslarının kesişim noktaları ile sınırlanmaktadır. Alanı çevreleyen Aksaray Kalesi izleri bulunmaktadır. Kent Merkezi geçmiş medeniyetlerde kale içi olarak nitelendiren alanda Ulu Cami, Hükümet Konağı, Hacı Bektaş Cami(Kurşunlu Cami), Kapalı Çarşı, Belediye Binası gibi nirengi noktaların bütünleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanı, kamusal ve yarı kamusal alanlar, ticari alanlar ve dini alanların yoğunlukta olduğu odak noktalarından oluşmaktadır.

Şekil 96 Çalışma Alanı, Aksaray Kent Merkezi

Bediüzzaman Caddesi ile Eski Sanayi, Efor Kavşağı'na ulaşımın sağlandığı stratejik dağıtım noktası toplayıcı ve dağıtıcı bağlamda yetersiz kalmaktadır. Kent merkezinin araç, yaya, bisiklet yolları kapsamında alanı çevreleyen Kalealtı Caddesi ve Belediye Caddesi'ne bağlanmak üzere ikiden fazla stratejik geçiş noktası ihtiyacı bulunmaktadır. Valiliğin, belediyenin idaresi altında bulunan kent merkezi araç, yaya, bisiklet akış yönü, üstte bulunan stratejik geçiş noktasından altta bulunan stratejik geçiş noktasına doğru yönlendirilmektedir. Aksaray Kent Merkezi'nin nüfus artışına ek olarak kamu yapılarını barından kent merkezi, kentlinin ihtiyacı bağlamında yoğun kullanımı ile sıkışmaktadır. Araç, yaya, bisiklet akslarının sıkışıklık problemi, kent merkezi içerisinde bulunan dağıtım noktalarının iki bölge kapsamında kesişimi ile ortaya çıkmaktadır. Bankalar Caddesi, Ankara Caddesi, Turizm Caddesi, Kalealtı Caddesi gibi ulaşım akslarının kesişim noktaları mevcut olarak bulunan iki noktayla sınırlı kalmaktadır.

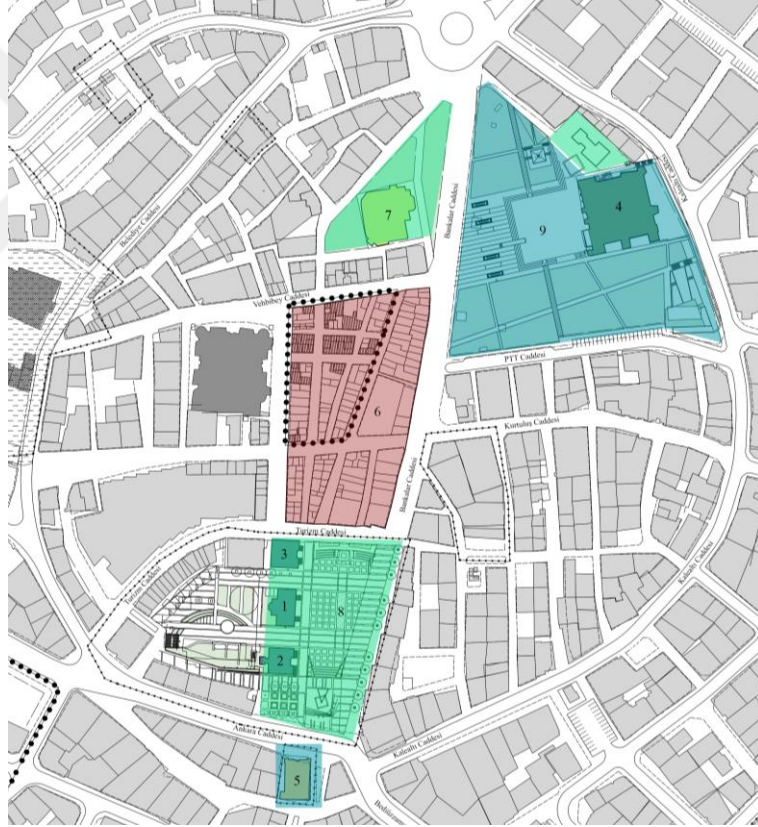
Şekil 98 Doğal ve Yapay Olarak Oluşan Mekanların Belirlediği Aks Formu

Şekil 99 Toplayıcı ve Dağıtıcı Bağlantı Yetersizliği, Geçiş Noktası

5.2.2. Odak Noktaları

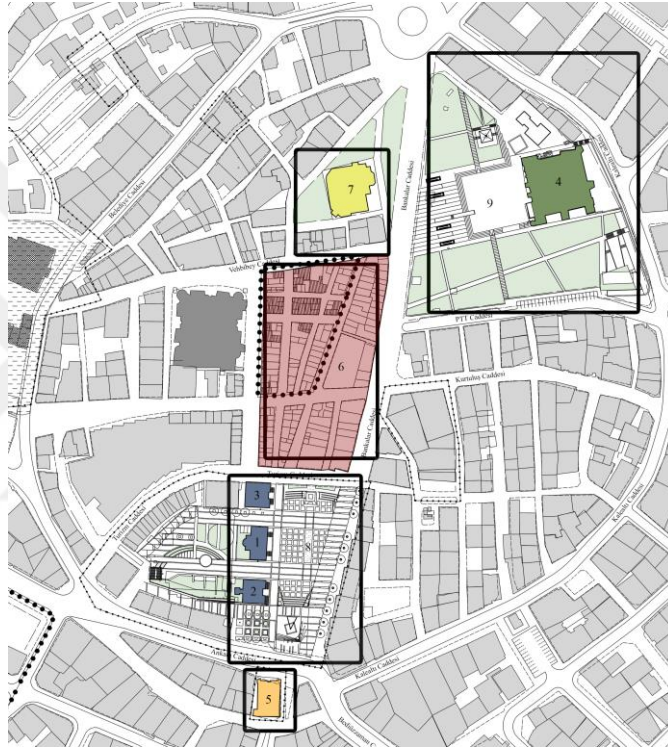
Aksaray Kent Merkezi, kamusal, dini, ticari odak noktaları ile birlikte konut yapılarının yoğunlukta bulunduğu şehrin nirengi noktalarından biridir. Roma İmparatorluğu idaresi altından beri konum olarak günümüzdeki yerinde bulunan kent merkezi, kamusal, ticari ve dini yapılar kapsamında kümelenmektedir. Cumhuriyet Dönem eseri olan Hükümet Konağı, Beylikler Dönemi eseri olan Ulu Cami çevresi ile birlikte başlıca nirengi noktası olma özelliği taşımaktadır. Kent merkezini çevreleyen ticaret mekanlarına Kapalı Çarşı öncülük etmektedir. Kamusal bağlamda kentlinin ihtiyaçlarını karşılayan Belediye Binası ve Hükümet Konağı aksları arasını ve çevresini dolduran odak noktaları ile kent merkezi parçaların bütünü oluşturması sistemiyle geçmişten günümüze şekillenmiştir.

Şekil 101 Kamusal-Ticari-Dini Odaklar

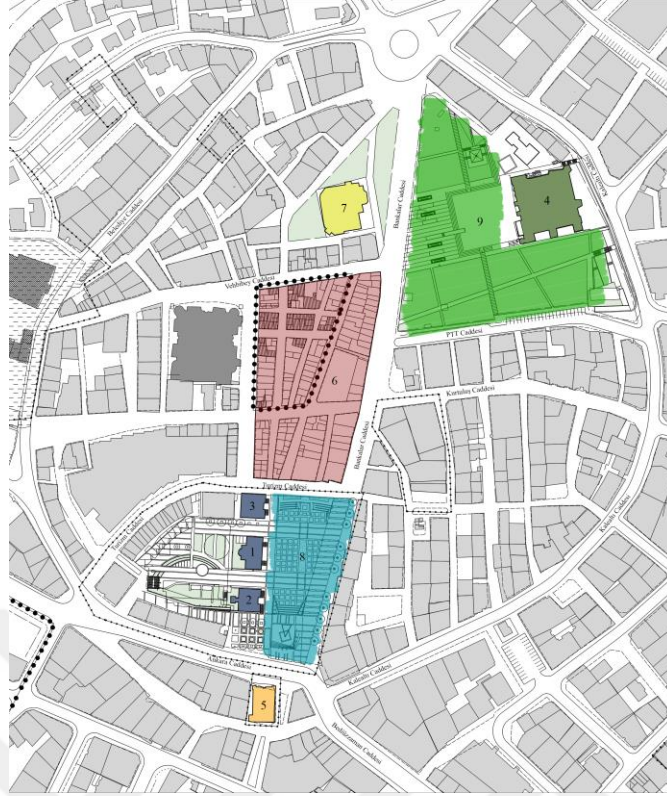
Yapılara, mekanlara yüklenen fonksiyonlar ve tarihsel süreç kapsamı, kent merkezinde mekanlar arası kademe oluşturmaktadır. Hükümet Konağı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami ve Ulu Cami Meydanı odaklı hiyerarşik düzen bulunmaktadır. Hiyerarşik bağlamda kümelenme oluşmaktadır. Odak noktaları kapsamında değerlendirilen iki açık alan toplumun çeşitli ihtiyaçlarına farklı cevaplar

vererek alan çeşitliliği oluşturmaktadır. Oluşan kümelenmeler, toplumsal bağlamda kentsel stratejiler bağlamında farklı niteliklerde değerlendirilmektedir. Kümelenme, tarihsel süreç kapsamı ile oluşmakla birlikte açık alan boyutu, alan çeşitliliği, odak farklılığı gibi birçok kapsamda oluşabilmektedir. Bu kapsamda Aksaray Kent Merkezi, kamusal ve yarı kamusal, ticari ve dini mekanlar gibi mekanlara yüklenen fonksiyonlar neticesinde hiyerarşik bağlamda kümelenmektedir. Kümelenme stratejisi, ihtiyaç odağında alan çeşitliliğinin sağlanmasıyla yoğunluğun toplumun sosyal, kültürel, ekonomik birçok ihtiyacı bağlamında dağıtılmasına cevap vermektedir.

Şekil 102 Kümelenme Stratejisi

Hiyerarşik bağlamda 1 ve 2 numaralı odak ve küme olarak nitelendirilebilecek Ulu Cami ve çevresi ile Hükümet Konağı ve çevresi alan çeşitliliğini sağlamak için geniş açık alana sahip oluşumlardır. Kümeler arası farklılık stratejisi kapsamında, kümelerin ayrışması, odakların sıfatlandırılması için su ve peyzaj yoğunluğu ile alan çeşitliliği sağlanabilmektedir. Ulu Cami ve çevresi mevcut peyzaj yoğunluğu açısından doygun bir mekan yapısına sahip olduğu için Hükümet Konağı ve çevresi su ögesinin yoğunluğu ile stratejik bağlamda ayrıştırılabilmektedir. Açık alan boyutu ve kültürel miras boyutlarıyla nitelendirilen değerler ve çevrelerinin alan çeşitliliği oluşturması için su ve peyzaj öğelerinin yoğunluğu kapsamında kümelenme stratejisi kurgulanmaktadır.

Şekil 103 Su ve Peyzaj Ögeleri ile Fonksiyon Çeşitliliğin Artırılması Stratejisi

5.2.3. Eski İzler ve Ara Bağlantılar

Kent merkezinde Bankalar Caddesi'nin ana aks olmasının sebeplerinden en önemlisi aksı belirleyen tarihi izlerdir. Kültür miras niteliği taşıyan, geçmişten günümüze aktarılan eserler arası bağlantıyı oluşturan cadde, kümelenen mekanları birbirlerine bağlama açısından önemli noktadır. Hiyerarşik bağlamda fonksiyonlarına ve tarihsel boyutuna bakılarak kümelenen mekanlar ana ve ara aksları oluşturmaktadır. Odak noktaları kapsamında belirlenmektedir.

Aksaray Kent Merkezi'nde tarihsel izlerin çokluğuna rağmen mekanlar arası bağlantı Bankalar Caddesi aksı ile sağlanmaktadır. Bankalar Caddesi aksını destekleyecek ara kesitler bulunmaktadır. Nirengi noktalarının yoğunlukta olduğu kent merkezinden dağılım Bankalar Caddesi ile birlikte ara kesitler olan caddelerle, sokaklarla da yapılmaktadır. Caddelerin, sokakların yoğunluğu dağıtmak ve fonksiyonları, kümeleri ayırmak gibi önemli özellikleri bulunmaktadır. Stratejik bağlamda ara kesit olarak destek olan Kurtuluş Caddesi, PTT Caddesi, Vehbibey

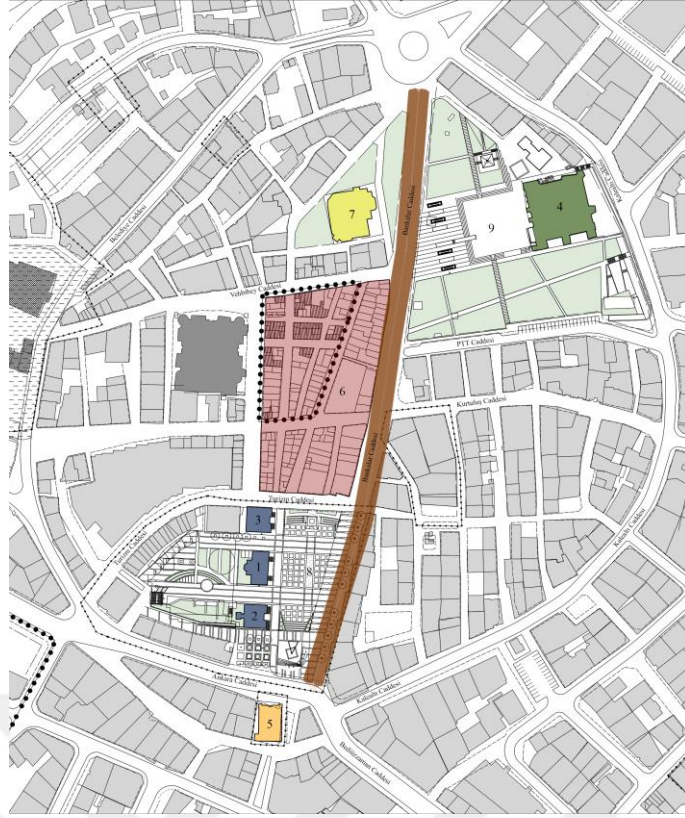

Şekil 105 Odakları Birleştiren Ana Aks, Bankalar Caddesi

Odaklar arası bağlantı kurgusu, mekânsal doku geçişleri, açık alan geçişleri, cazibe alanları ile fonksiyonel tasarım geçişleri ile kurgulanabilmektedir. 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami Meydanı arasında yaşanan mekânsal kopukluğu gidermenin stratejik yöntemleri Bankalar Caddesi aksı üzerinde kurgulanacak mekanlar ve yüklenecek fonksiyolar ile stratejik bağlamda giderilebilmektedir. Küresel bağlamda dünyaya açılan kentler yerel nüfus yoğunluğuna ek turist yoğunluğu ile karşı karşıyadır. Kenti tanımayan bireylerin, tarihsel izler arasında bağlantı kuracak aks ile odak noktaları arasındaki bağlantıyı takip edebilmektedir.

Şekil 106 Koyu Yeşil Renkte Olan Birleştirici Açık Alan Sirkülasyon Noktaları

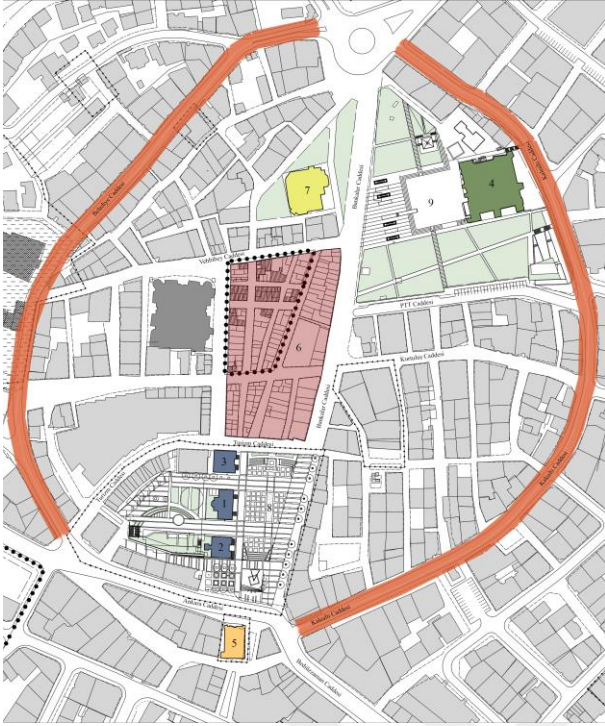

Şekil 108 Yarı Açık Alan Tasarımı ile Bütünleşme ve İklima Karşı Önlem

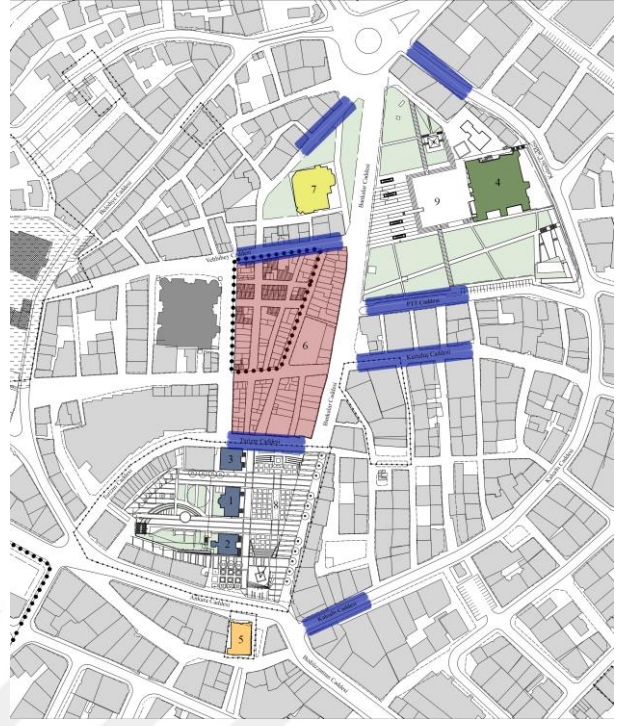
5.2.5. Mahalle Bağlantıları, Sokak Kesitleri ve Otopark

Kent merkezi, mahalle bağlantıları ve ulaşım ağını destekleyen sokak kesitleri ile birlikte bütünü oluşturmaktadır. Kamusal, ticari ve dini alanlara ek Belediye Caddesi ve Kalealtı Caddesi aksları içerisinde bulunan kent merkezinde konut yapıları da yoğunluktadır. Kent merkezi, Belediye Caddesi ve Kalealtı Caddesi'ne ait bağlantılar ile kentin diğer mahalleleri ile bağlantı kurmaktadır.

Tasarım stratejileri kapsamında bağlantıyı sağlayan caddeler üzerinden kente ulaşımı sağlayan, ulaşımı destekleyen sokak kesitleri ile ulaşım ağı yoğunluğu azaltılmaktadır. Ana yoğunluğun bulunduğu Bankalar Caddesi, Ankara Caddesi gibi caddelere ek ulaşım ağını rahatlatan ara kesitler bulunmaktadır. Stratejik bağlamda kümelenen kent, ara kesitlere yüklenecek fonksiyonlarla da geçişliliğini kuvvetlendirmektedir.

Şekil 110 Mahalle Bağlantıları

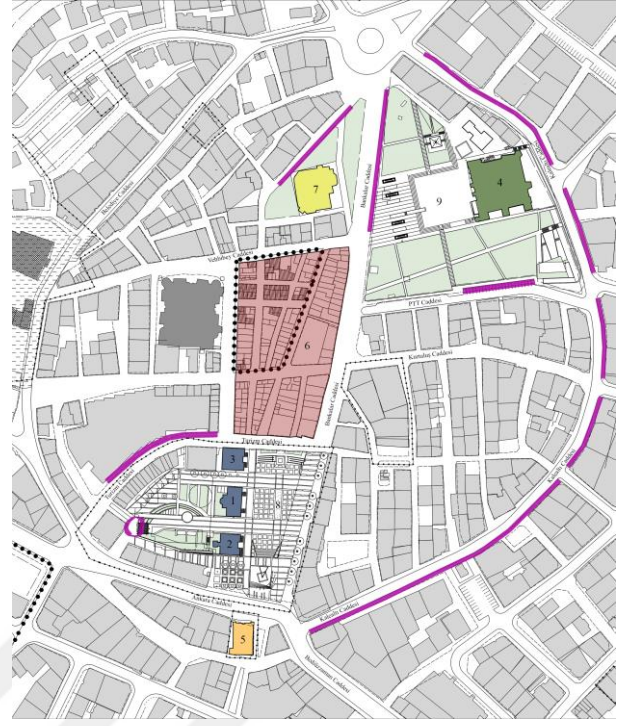
Şekil 109 Ulaşım Ağına Destek Sokak Kesitleri

Kent merkezinin, ticari, kamusal mekanları barındırması çalışma yoğunluğunun fazlalığını işaret etmektedir. Belediye, Hükümet Konağı gibi kamusal mekanlarda çalışan memurlar ile ticari mekanlarda çalışan kent bireyleri, kent merkezinin nüfusunu arttırmaktadır. Çalışan nüfusa ek olarak yaşamsal ihtiyaçlarını gidermek için kentlilerin kent merkezinde buluşması ile yoğunluk kapsamı büyümektedir. Yaya nüfusunun artışına ek olarak da kent merkezinde araç sayısının fazlalığı da ön plana çıkmaktadır.

Araç sayısının fazla olmasıyla Belediye Caddesi ile Kalealtı Caddesi içerisinde kalan kent merkezi alanının otopark bağlamında ihtiyaçlara yeterli karşılığı verememektedir. Otopark sayısına ek olarak mevcut durumda düzenlenen otopark alanlarının engel teşkil etmesi ile birlikte kent merkezinde, otopark problemi gündeme gelmektedir. Stratejik bağlamda kent merkezlerinde erişilebilirlik ilkesi bağlamında açık ve kapalı otopark tasarımlarının belirlenecek yerlerle çözümlenmesi gerekmektedir.

Şekil 111 Ulu Cami Meydanı ve Belediye Binası Arası, Bağlantı Aksını Engelleyen Otopark Düzenlemesi

Şekil 112 Kent Merkezinde Bulunan Mevcut Otopark Alanları

5.3. Kent Merkezinin Mekansal Dizin Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi

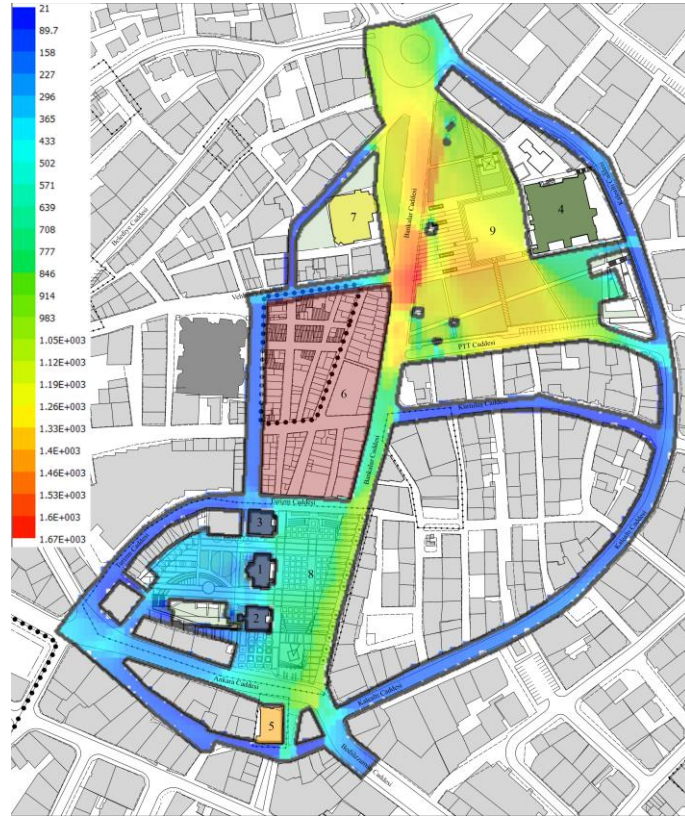
Kaya'ya göre; Mekan konfigürasyonu ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkileri araştırmaya olanak sağlayan “Mekansal Dizin” (Space Syntax) yöntemi, Prof. Bill Hillier tarafından Unit of Architectural Studies, University College’ da geliştirilmiştir (Hillier and Hanson, 1984). Gündoğdu'ya göre; Her dilin bir gramer yapısı ve sözcükleri bir arada tutan belli kuralları olduğu gibi, yapılanmada her kültürün biçimlendirdiği mekan dizileri içinde belli kuralların olduğu da bir gerçektir. Hillier, Social Logic of Space kitabında; space syntax (mekan dizini) analiz teknikleri ile; mekan görünümleri ile şehrin biçimlenme yapısını belirleyen, mekanların bir araya gelmesindeki ilişkilerin açıklanmasında, “ortak bir dilin” varlığından bahseder (Hillier, Hanson, 1984: 142).

“Mekansal Dizin (Space Syntax) yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür. Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyutu olduğundan hareketle, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı

bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır. Nesnel olarak kenti okumaya yarayan mekansal dizin, mekan örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğuna inanmakta, özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır.” (Çakmak Yılmaz,2010)

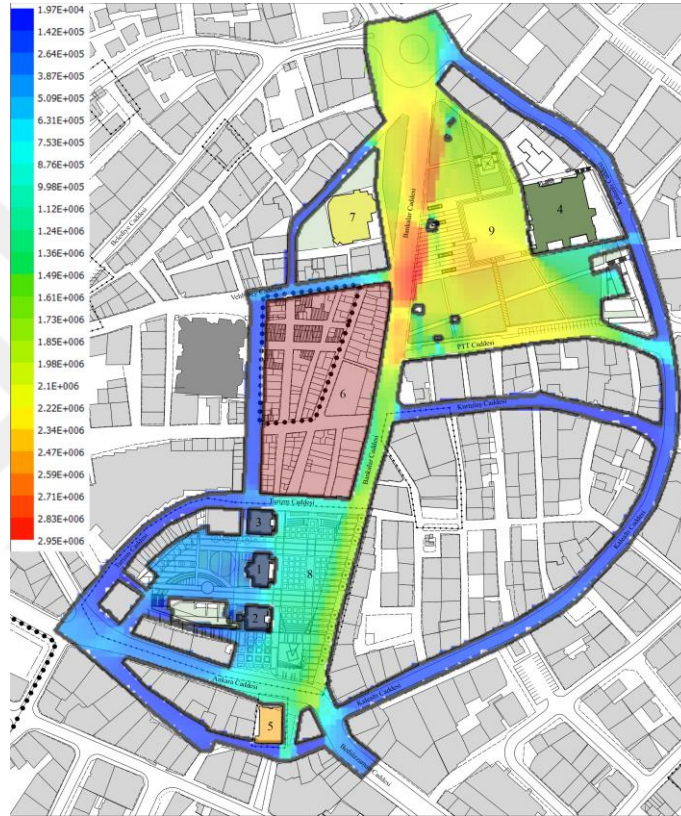
“Mekanın biçimlenme parametrelerinden “bütünleşme değeri” yöntemde ana ölçüttür. Bunun dışında analiz modelinde control, connectivity (bağlantı), derinlik (depth), geçirgenlik (permeability), kompaktlık (compactness), oriantation (yönlenme) vb. mekansal değer ve bunların birbirleri ile ilişkisi mimari ve şehir ölçeğinde mekansal özelliklerin analiz edilmesinde kullanılır.” (Gündoğdu,2014: 259) Bir mekanın doğrudan bağlı olduğu birincil derece mekan sayısı Bağlılık Değeri(Connectivity) ile ölçülmektedir.

Kaya’ya göre; Bütünleşme Değeri (Integration): Mekansal dizin yönteminin en önemli ölçüsü bütünleşme değeridir. Bir kentsel mekandaki bütünleşme değerinin dağılımının alandaki hareket dokusuyla ilişkili olduğu kabul edilmektedir. Böylelikle kentsel alanlar, değişik seviyelerdeki bütünleşme durumlarına göre birbirleriyle karşılaştırılabilir. Bütünleşme değeri kentsel alanlar için bir kalite ölçüsü olarak kullanılması mümkündür (Teklenburg ve diğ., 1993).

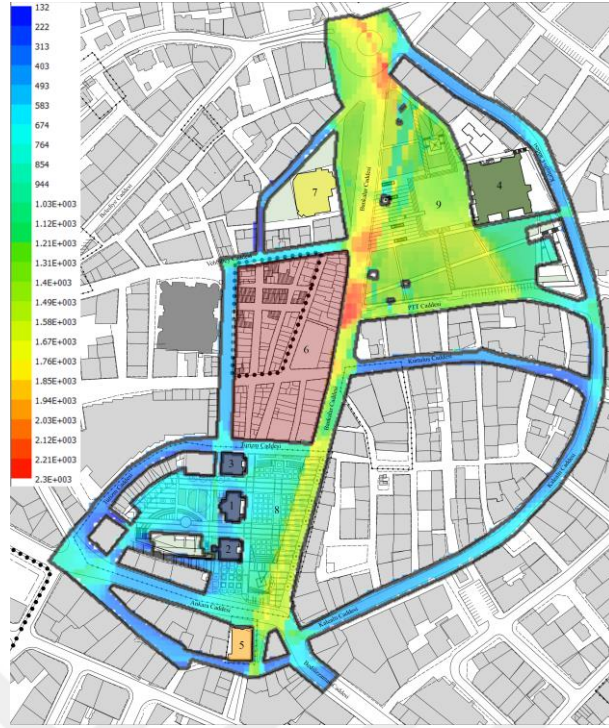
Şekil 113 Kent Merkezi Bağlılık Değeri (Connectivity) Analizi

Ulu Cami Meydanı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı birincil derece mekanlarla doğrudan temas eden, geniş açık alana sahip mekanlardır. Ticari, kamusal yoğunlukta mekanlara sahip iki alanın bağlantı noktası olan Bankalar Caddesi aksında temasın azaldığı görülmektedir. Mekanlarla doğrudan temasa etken açık alanın ölçeğine bağımlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bağlantı aksları arasında bağlılık değeri en yüksek cadde Bankalar Caddesi olarak görünmektedir.

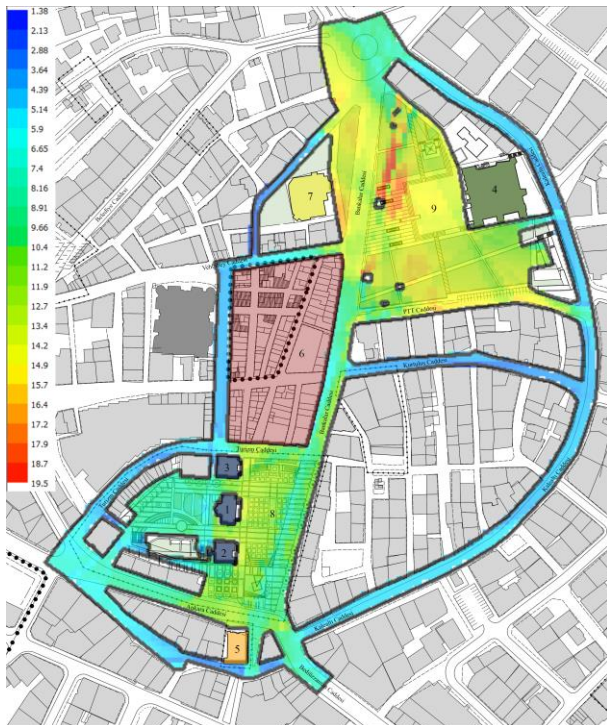
Şekil 114 Bütünleşme Değeri (Integration)

Hareket seviyesinin açık alanlarda yoğun olduğu analiz sonucu tespit edilebilmektedir. Hiyerarşik olarak kümelenen bölgeler arasında bütünleşme değeri baz alınarak kentsel mekan kalitesi, bağlantısı artırılabilir. Aksaray Kent Merkezi kapsamında hiyerarşik kümelenme sonucu ana odak noktaları olan Ulu Cami ve Hükümet Konağı önünde bulunan meydanların bütünleşme değerlerinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Kümeler arası bağlantı, bütünleşme kurgusu tasarım stratejileri bağlamında analiz yöntemiyle güçlenmektedir.

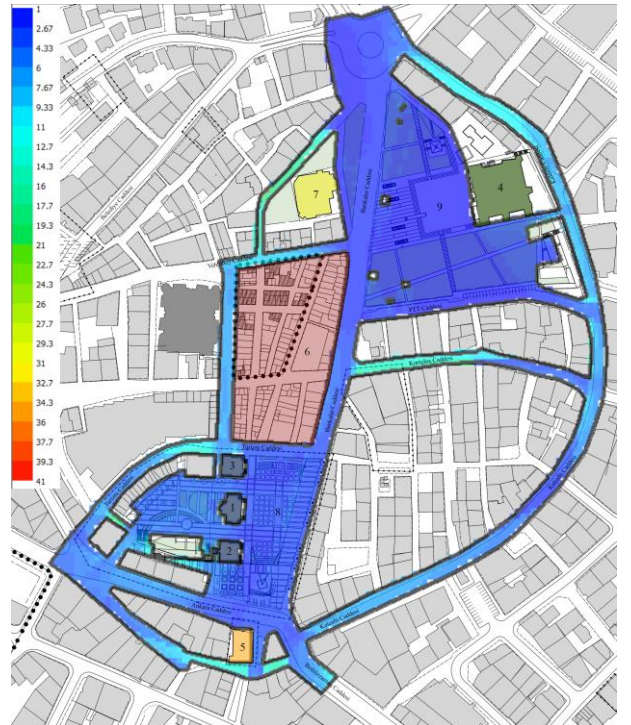

Şekil 115 Çevre Analizi (Perimeter)

Çevre analizi değerlendirmesinde bağlantı aksları kapsamında erişim alanlarının tespiti görülmektedir. Alan olarak yoğunluğa sahip Ulu Cami ve çevresine erişim aksları kuvvetli olmakla birlikte Hükümet Konağı ve çevresinde Bankalar Caddesi aksı Ulu Cami meydan aksına ulaşım sağladığı güçlü kalan akslardandır. Ulu Cami ve çevresi mahalle, cadde, sokak kesitlerinden kent meydanına oranla daha erişilebilir ve ulaşılabilir ölçektir. Oluşan kümelenme hiyerarşisi stratejik bağlamda tarihsel boyutla birlikte alan ölçütü ile de belirlenebilmektedir.

Şekil 117 Kompaktlık (Compactness)

Şekil 116 Kontrol Edilebilirlik-Hakimiyet Analizi (Controllability)

5.4. Kent Merkezi Kapsamında Anket Çalışması

Geçmişten günümüze ulaşan mevcut tarihsel izlerin, değerlerin, odak noktalarına etkilerinin ele alındığı Aksaray Kent Merkezi üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışma, yapıların mimari özelliklerinin yakın çevresi ile ilişkisini, kent merkezinin erişilebilirliğini, kent merkezinde kullanım yoğunluğu ve portföyünün oluşma şeklini ortaya çıkarmaktadır. Geçmişten günümüze ulaşan kültürel miraslar ve değerlerin kentlilerin belleğinde yer edinen hali ile kullanımı günümüz mekanları ile birlikte boyut değiştirmektedir. Mekansal bağlamda yapılarda ve çevrelerinde oluşan değişimler bulunmaktadır.

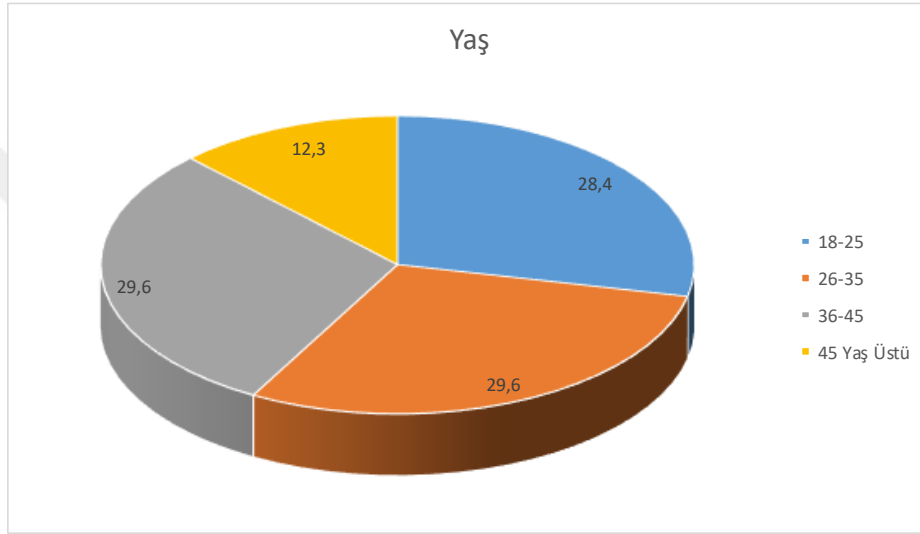
Kent merkezinin değişimine ve dönüşümüne bağımlı olarak deneklerden ulaşım koşulları ve yaşanan zorluklar, denegin kent merkezini en yoğun kullandığı zaman dilimleri ve kent merkezinde günde kaç saatini geçirdiği, kent merkezine gittiğinde vaktini yoğunlukla nerede geçirdiği soruları ile kentin erişilebilirliği, kullanım yoğunluğu değerlendirilmektedir. Mevcut çevrenin analizi, kent merkezinin engelsiz tasarım kapsamında uygunluğu, kent merkezinde açık ve yeşil alanların yeterliliği, sosyal ve kültürel bağlamda alanların yeterliliği sorularak tespit edilmektedir. Deneklerin vermiş oldukları cevapların ortalaması alınarak toplumsal bellek saptanmaya çalışılmaktadır. Kentlinin mevcut duruma bakarak kent merkezinde açık alan ihtiyacı olup olmadığı gözlemlenmektedir. Kent merkezinin Aksaray ilinde cazibe, nirengi noktası özelliğini ne ölçüde taşıdığı bireylerin kentte yoğunlukla kullandığı, ihtiyaçlarını karşılayan mekanların saptanması amaçlanmıştır. Kent merkezinin güzel, çirkin, düzenli, karmaşık gibi sıfatlar ile aidiyet, yaşam standartları gibi faktörler gibi kapsamların yeterliliği, verilerin ortalaması alınarak saptanmaya çalışılmaktadır.

Denek seçim ölçütleri, genç, yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı deneklerin çevrenin doğru değerlendirilebilmesi için eşit sayıda seçilmesi uygun görülmüştür. Değerlendirmeye katılan kişilerin eğitim durumları ve tecrübeleri ile Aksaray kentine hakimiyeti temel alınmıştır. Memleketi Aksaray olan ve Aksaray ili dışından olan deneklerin, kent merkezine hakimiyeti sorularak değerlendirmeye alınmıştır. Denekler, tarihsel sürece, sit alanlarına, kent merkezinde bulunan odak noktaları ve çevresinin tasarımına dair yeterli bilgiye sahip olması koşuluyla seçilmiştir.

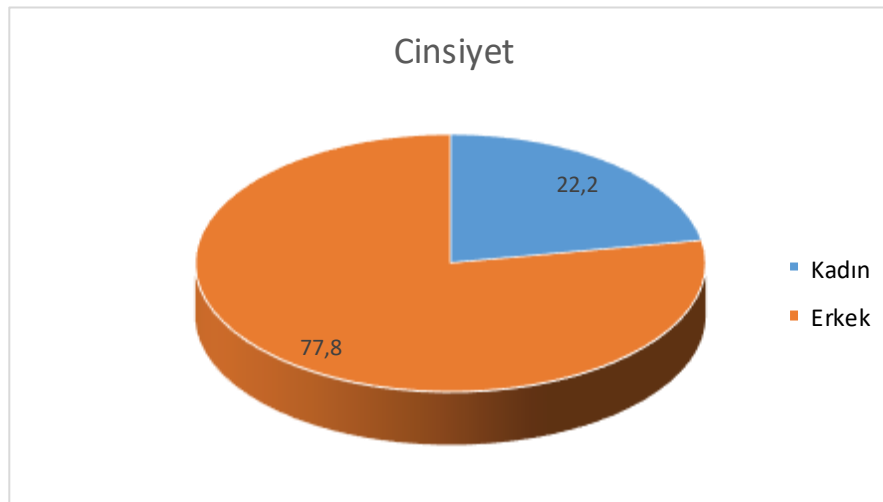
5.4.1. Değerlendirme Sonuçları

5.4.1.1. Değerlendirmeye Katılan Deneklerin Özellikleri

162 denek ile yapılan anket çalışmasında; deneklerin %28,4'ünü 18-25 yaş grubu, %29,6'sını 26-35 yaş grubu, %29,6'sını 36-45 yaş grubu ve %12,3'ünü 45 yaş üstü grup oluşturmaktadır. Deneklerin %22,2'si kadın, %77,8'i erkeklerden meydana gelmektedir. (Şekil 119 ve 120)

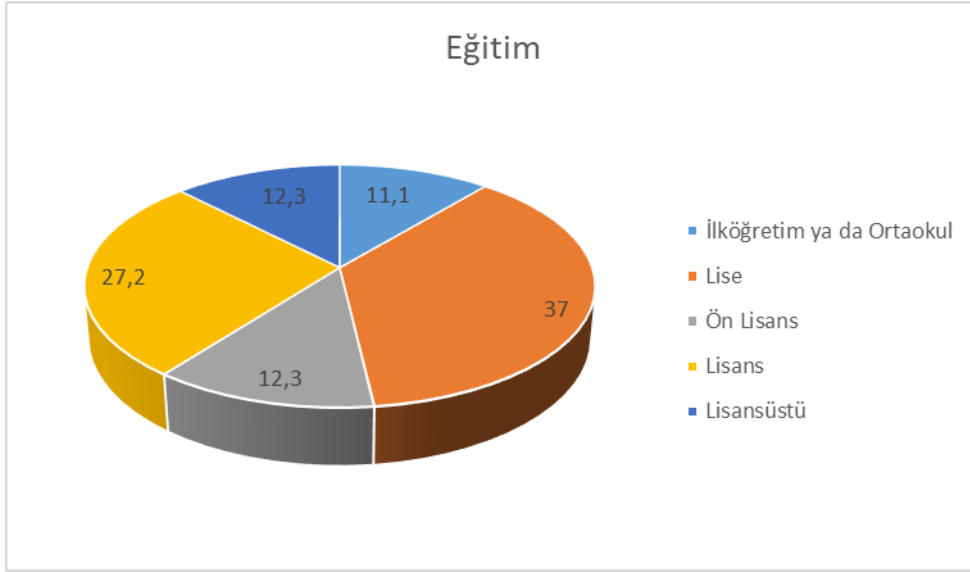

Şekil 119 Yaş Durumu Grafiği

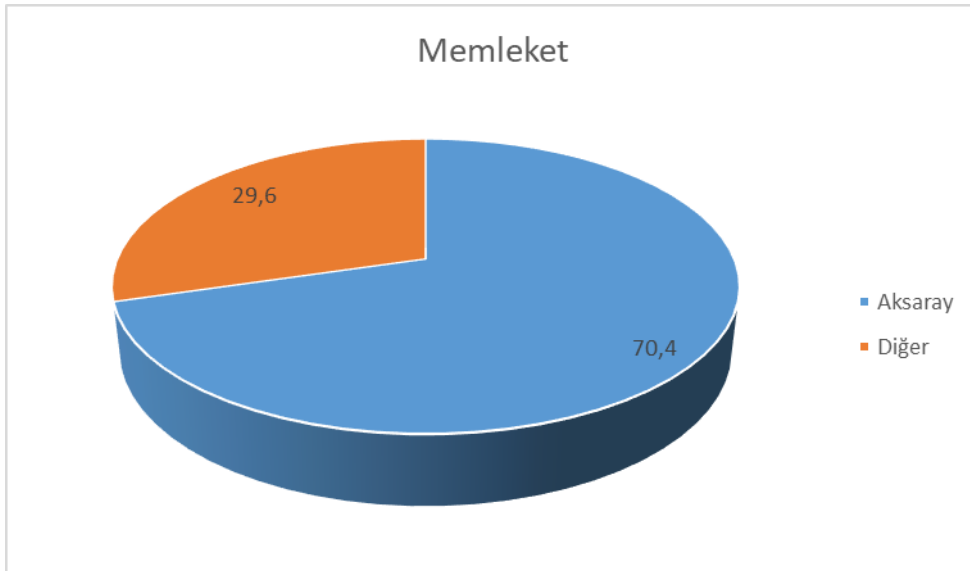
Şekil 120 Cinsiyet Durumu Grafiği

Anket çalışmasına katılan deneklerin, %11,1'i İlköğretim ya da Ortaokul mezunu, %37'si Lise mezunu, %12,3'ü Ön Lisans mezunu, %27,2'si Lisans Mezunu, %12,3'ü Yüksek Lisans mezunundan oluşmaktadır. (Şekil 121)

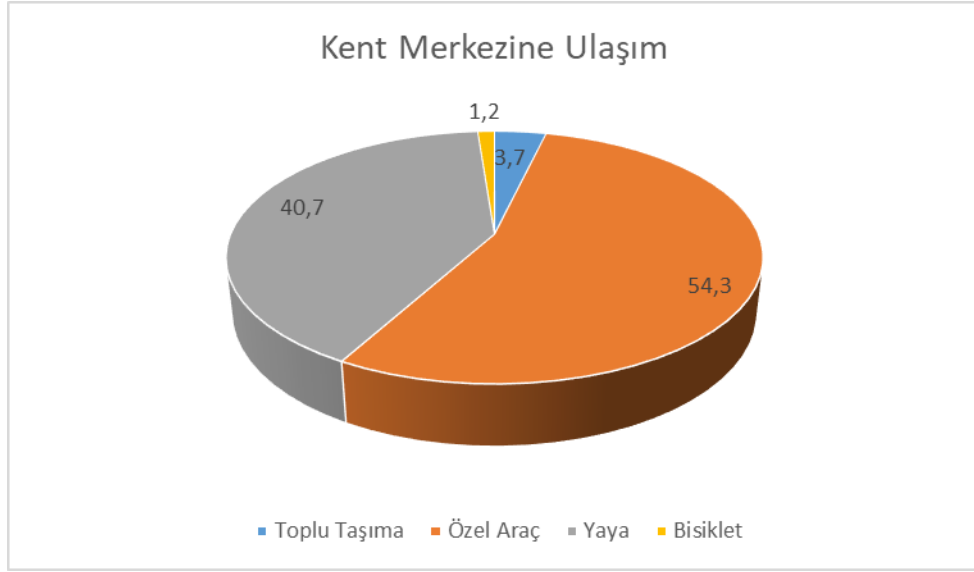
Şekil 121 Eğitim Durumu Grafiği

Deneklerin, %70,4'ü Aksaraylı, %29,6'sı farklı şehirlerden gelip Aksaray'da ikamet etmektedir. (Şekil 122)

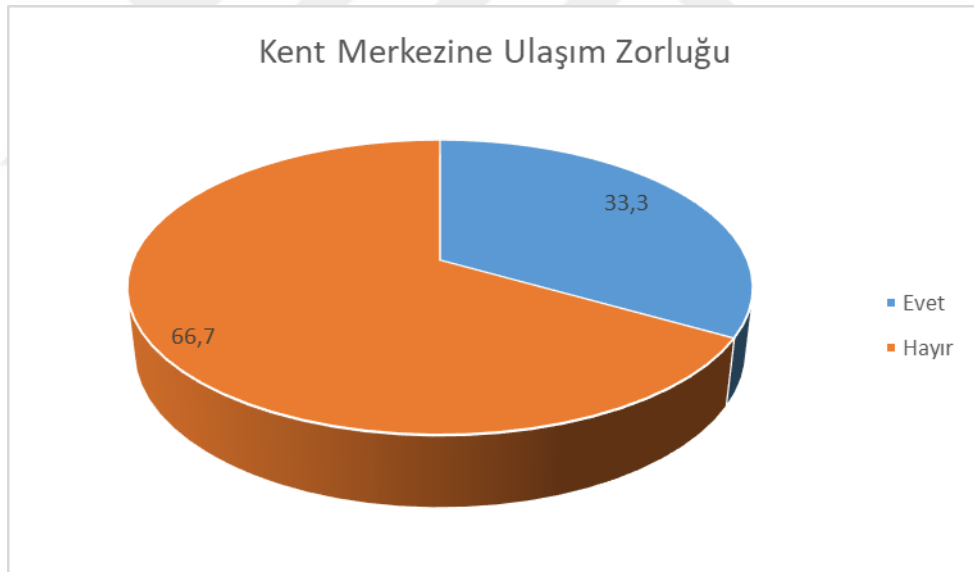
Şekil 122 Memleket Grafiği

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan, kent merkezine ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz sorusunu deneklerin, %54,3'ü özel araç, %40,7'si yaya, %3,7'si toplu taşıma, %1,2'si bisiklet şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 123)

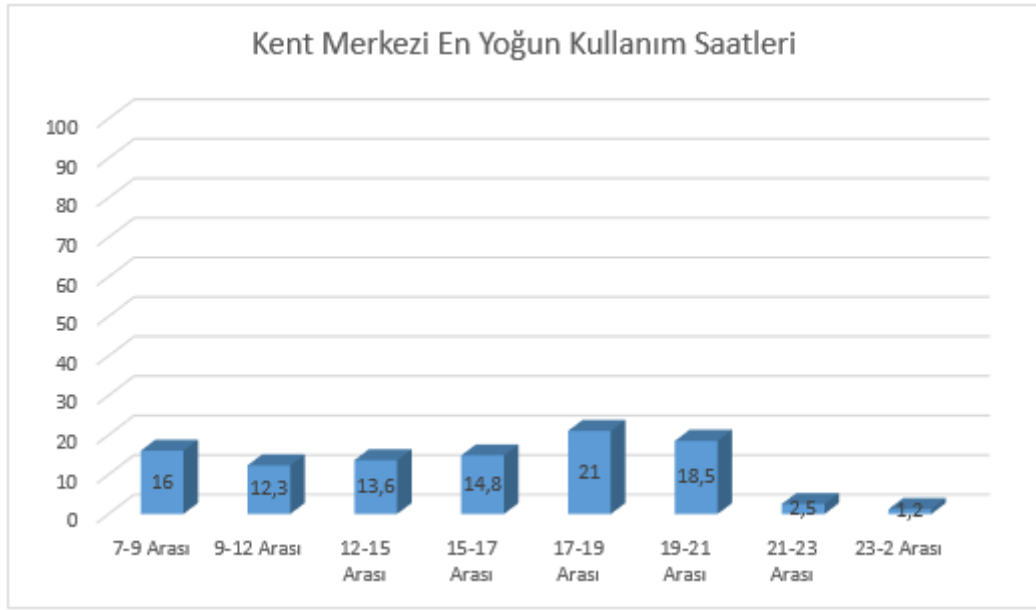
Şekil 123 Kent Merkezine Ulaşım Şekilleri

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan, kent merkezine ulaşımında zorluk yaşıyor musunuz sorusunu deneklerin, %33,3'ü evet, %66,7'si hayır şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 124)

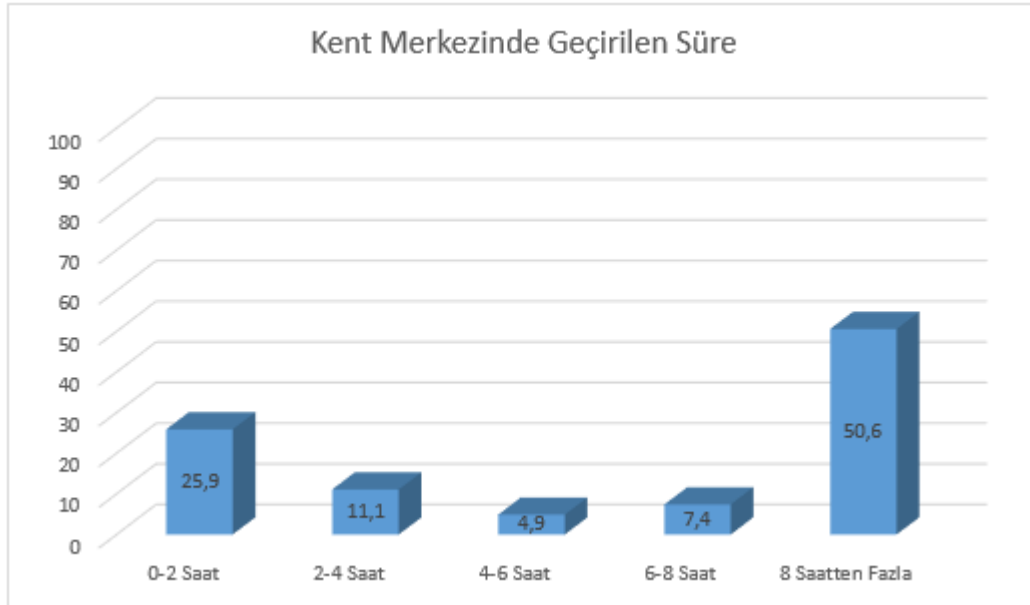
Şekil 124 Kent Merkezine Ulaşım Zorluğu

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan, kent merkezini en yoğun hangi saatler arasında kullanıyorsunuz sorusunu deneklerin, %16'sı 7-9 arası, %12,3'ü 9-12 arası, %13,6'sı 12-15 arası, %14,8'i 15-17 arası, %21'i 17-19 arası, %18,5'i 19-21 arası, %2,5'i 21-23 arası, %1,2'si 23-2 arası şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 125)

Şekil 125 Kent Merkezi En Yoğun Kullanım Saatleri

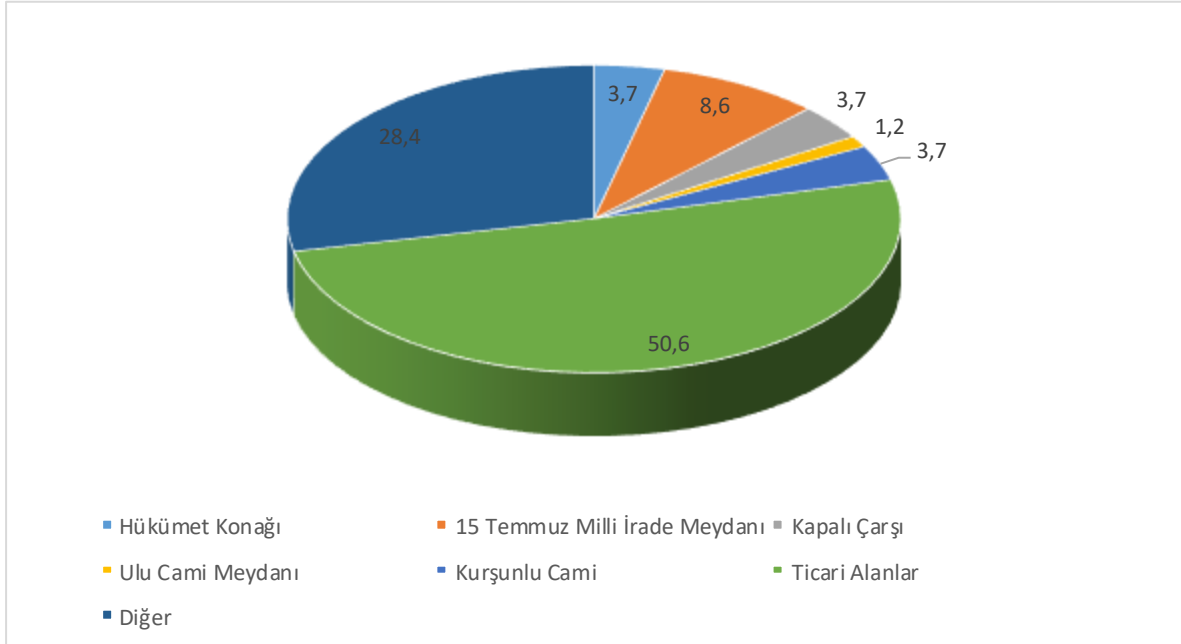
Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan günde kaç saatinizi kent merkezinde geçiriyorsunuz sorusunu deneklerin, %25,9'u 0-2 saat, %11,1'i 2-4 saat, %4,9'u 4-6 saat, %7,4'ü 6-8 saat, %50,6'sı 8 saatten fazla şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 126)

Şekil 126 Kent Merkezinde Geçirilen Süre

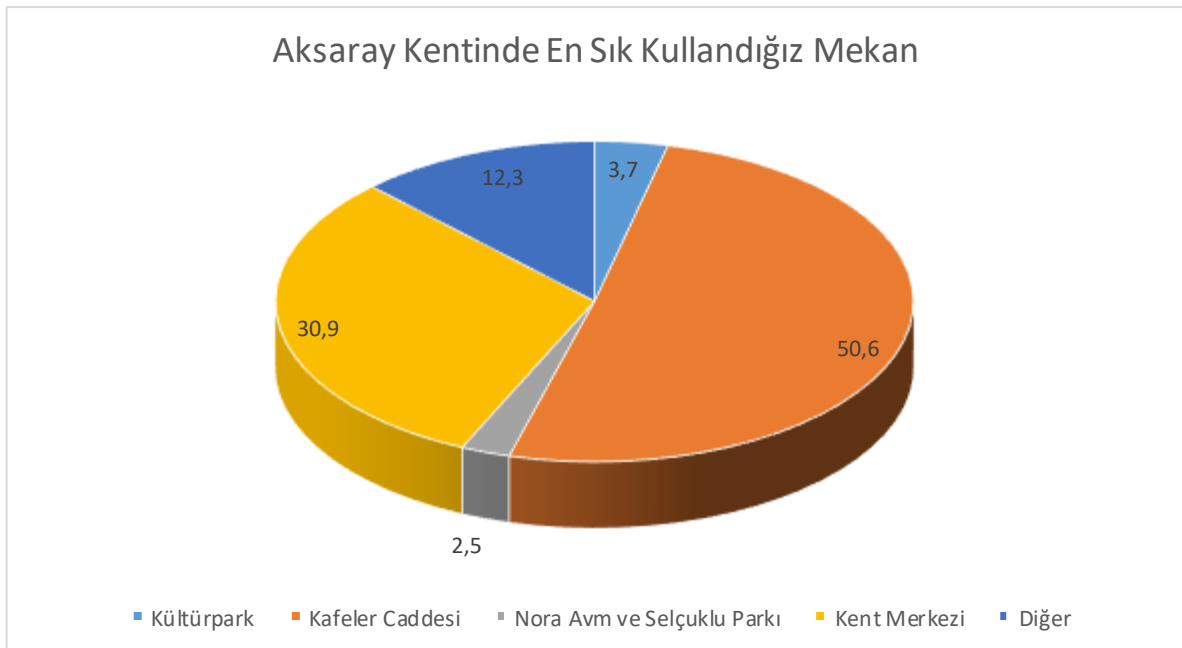
Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan kent merkezine gittiğinizde vaktinizi daha çok nerede geçiriyorsunuz sorusunu deneklerin, %50,6'sı Ticari Alanlar, %28,4'ü diğer, %8,6'sı 15 Temmuz Milli İrade Meydanı, %3,7'si Hükümet Konağı,

%3,7'si Kapalı Çarşı, %3,7'si Kurşunlu Cami, %1,2'si Ulu Cami Meydanı şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 127)

Şekil 127 Kent Merkezinde Daha Çok Vakit Geçirilen Mekan

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan Aksaray kentinde en sık kullandığınız sokak, cadde, mahalle, mekan hangisidir sorusunu deneklerin, %50,6'sı Kafeler Caddesi, %30,9'u Kent Merkezi, %12,3'ü Diğer, %3,7'si Kültürpark, %2,5'i Nora Avm ve Selçuklu Park şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 128)

Şekil 128 Aksaray Kentinde En Sık Kullanılan Mekan

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan kent merkezinde engellilere uygun düzenlemeler bulunuyor mu sorusunu deneklerin, %77,8'i Hayır, %22,2'si Evet şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 129)

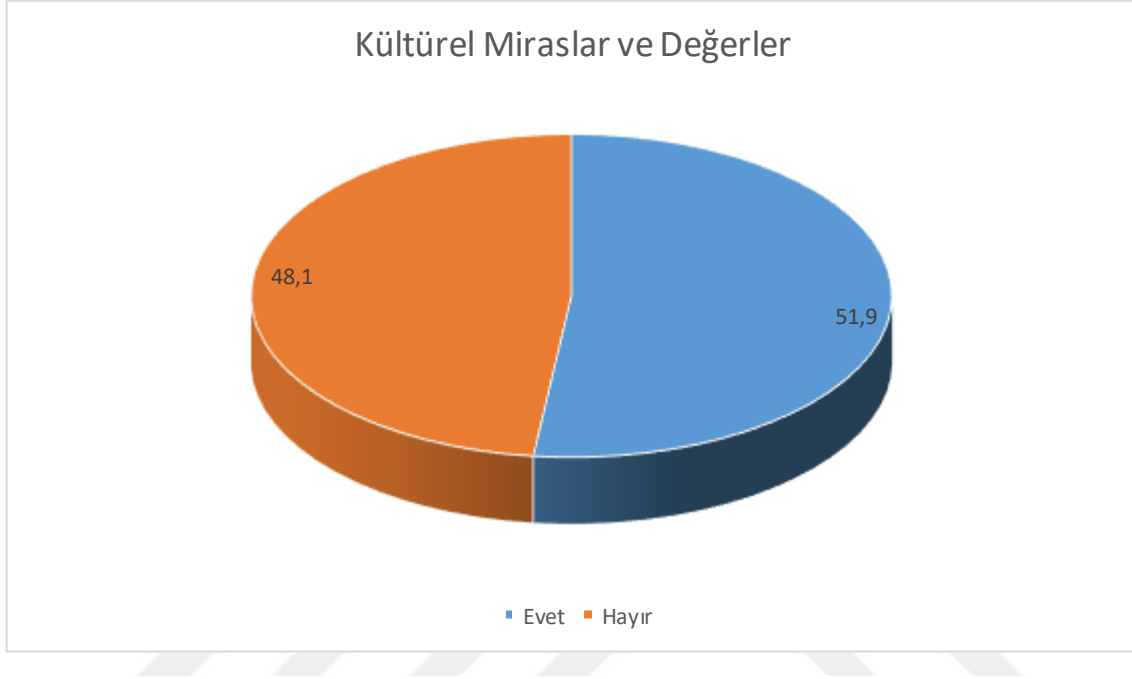
Şekil 129 Engellilere Uygun Düzenlemeler

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan kent merkezinde açık ve yeşil alan kullanımı yeterli mi sorusunu deneklerin, %90,1'i Hayır, %9,9'u Evet şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 130)

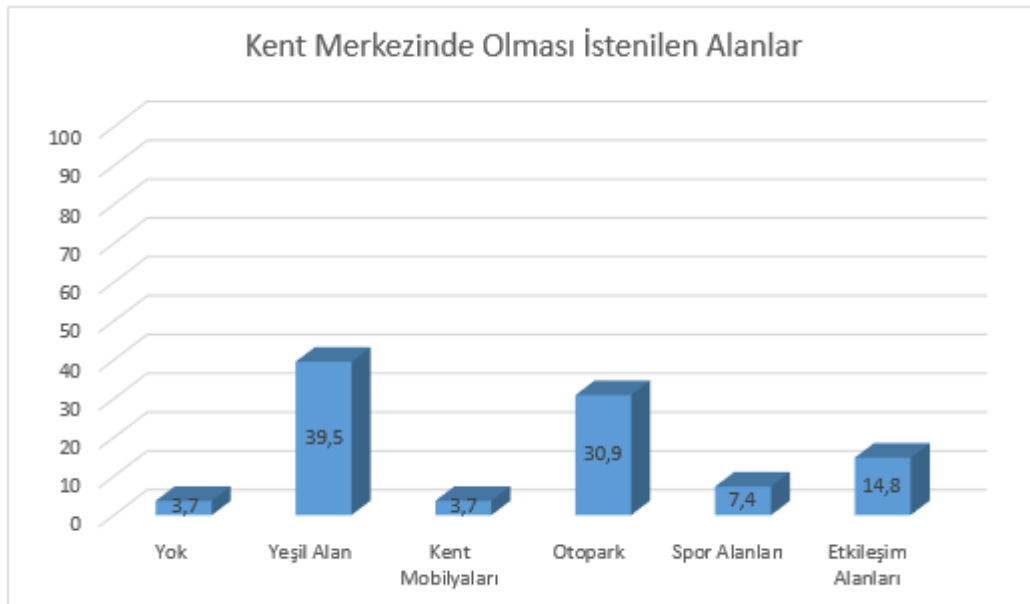
Şekil 130 Açık ve Yeşil Alan Kullanımı

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan kültürel miraslar, değerler dikkatinizi çekiyor mu sorusunu deneklerin, %48,1'i Hayır, %51,9'u Evet şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 131)

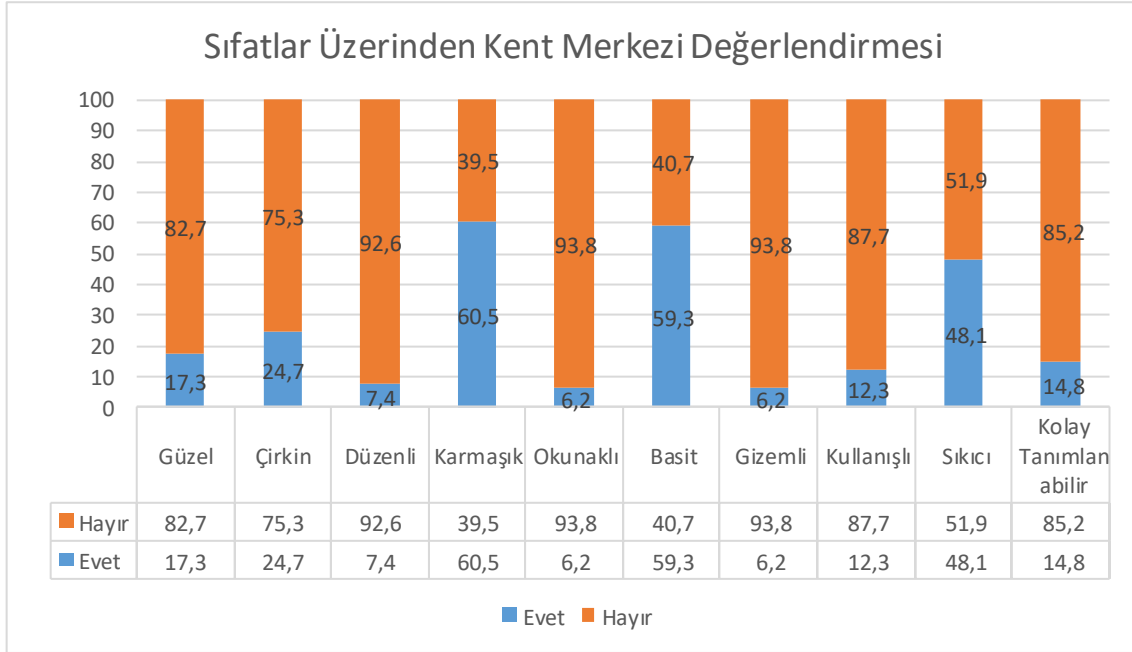
Şekil 131 Kültürel Miras ve Değerler

Anket çalışmasına katılan deneklere sorulan kent merkezinde olmasını istediğiniz açık alanlar var mı sorusunu deneklerin, %3,7'si Yok, %39,5'i Yeşil Alan, %3,7'si Kent Mobilyaları, %30,9'u Otopark, %7,4'ü Spor Alanları, %14,8'i Etkileşim Alanları şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 132)

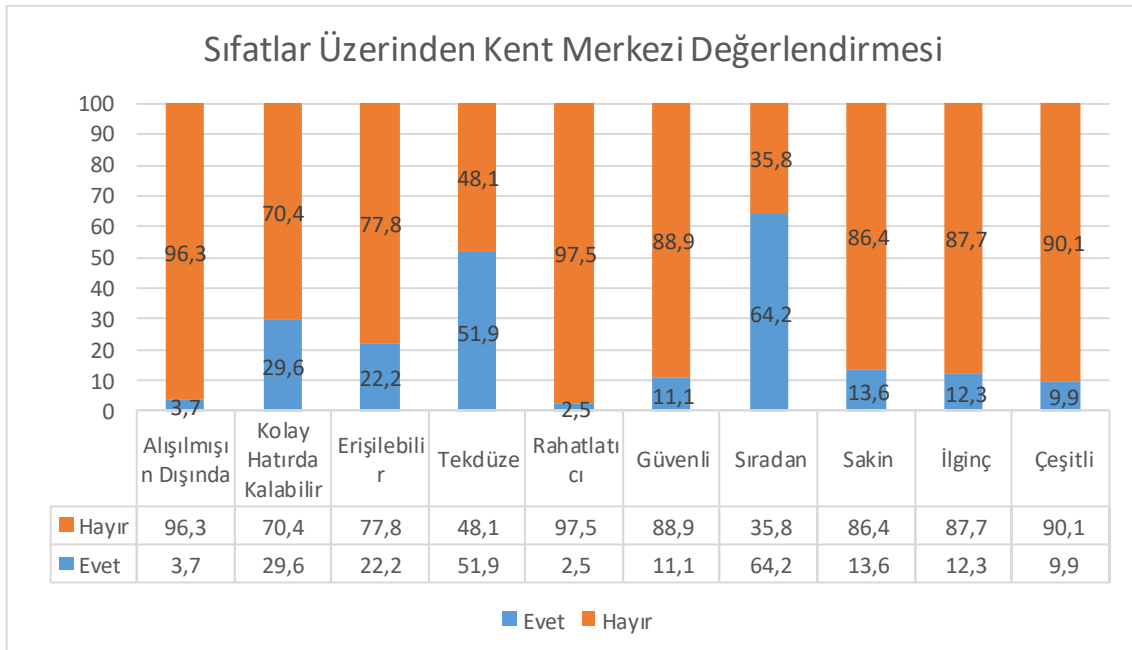

Şekil 132 Kent Merkezinde Olması İstenilen Alanlar

Anket çalışmasına katılan deneklerin kent merkezini belirlenen sıfatlar üzerinden değerlendirilmesi istenmiştir. (Şekil 133 ve 134)

Şekil 134 Sıfatlar Üzerinden Kent Merkezi Değerlendirmesi-1

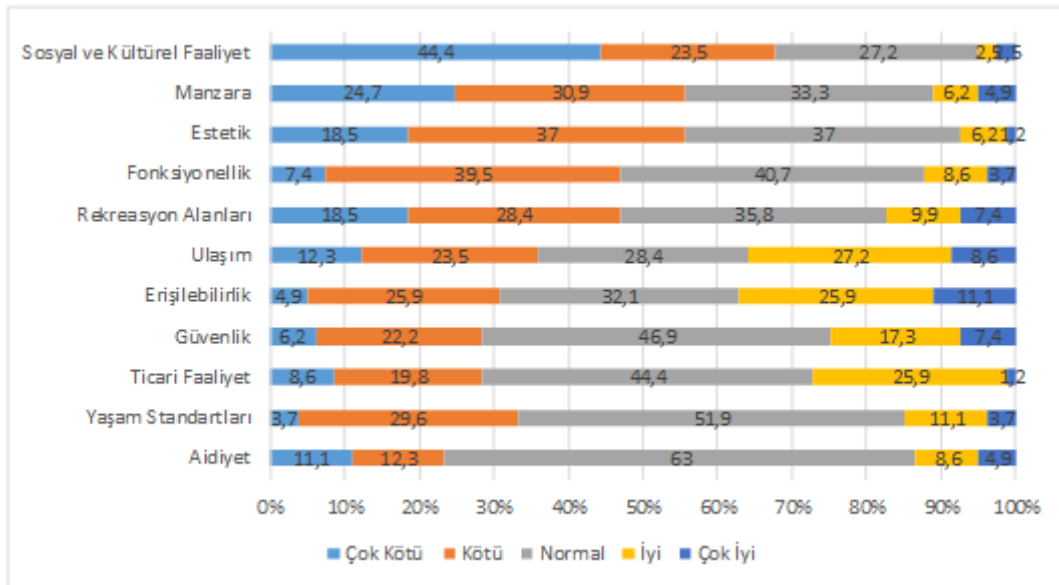
Şekil 133 Sıfatlar Üzerinden Kent Merkezi Değerlendirmesi-2

Anket çalışmasına katılan deneklere kent merkezinde sosyal ve kültürel alanları yeterli buluyor musunuz sorusunu deneklerin, %93,8'i Hayır, %6,2's, Evet şeklinde değerlendirmiştir. (Şekil 135)

Şekil 135 Sosyal ve Kültürel Alanların Yeterliliği

Anket çalışmasına katılan deneklerin kent merkezini belirleyen faktörler üzerinden yeterliliğinin değerlendirilmesi istenmiştir. (Şekil 136)

Şekil 136 Kent Merkezinin Bazı Faktörler Üzerinden Değerlendirilmesi

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentler tıpkı insanlar gibi yaşayan mekanizmalardır. Kentin yaşayan her hücresi birbiriyle etkileşim içerisinde. Geçmişten günümüze değişen, dönüşen kentler tarihsel süreçte yaşanan olayların, izlerin etkisi altında kalmaktadır. İçerisinde birçok medeniyeti barındıran kentler, zaman ve mekan bağıntısında değişkenlik göstermektedir. Değişime neden olan ekonomik, teknolojik, kültürel, demografik, fizyolojik, psikolojik birçok etken bulunmaktadır.

Belirli olaylar neticesinde mimarlık dünyası takvimde olduğu gibi çağ değişimleri yaşamaktadır. Mimari algının boyut değiştirmesi mekan kapsamını mikro ölçekten makro ölçeğe kadar etkilemektedir. Sanayileşme çağı ile birlikte mimarlık disiplini büyük ölçüde değişim yaşamıştır. Seri üretim etkisi ile hızla büyüyen teknolojiye ek nüfus yoğunluğunda da büyük ölçüde artış yaşanmıştır. Geçmiş çağlarda belirli nüfus için yaşayan kent mekanizması artan teknoloji hızı ve nüfus yoğunluğu ile sınırlarını genişletmektedir.

Zaman ve mekan bağıntısında kentler, barındırdığı medeniyetlerden izler taşımaktadır. Kentlerin yaşadığı dönemsel geçişler de mimarinin karakteristik özellikleri, zamana ve medeniyetlere bağımlı olarak değişkenlik göstermektedir. Aksaray Kent Merkezi örneğinde Beylikler Dönemi, sanayileşme sonrası Cumhuriyet Dönemi kapsamında I. ve II. Ulusal Mimarlık Akımları, 20. Yüzyıl Mimarlığı, Küreselleşme Dönemi gibi dönemlerin etkisi altında değişim göstermiştir. Günümüze birçok medeniyetten tarihi değerler ulaşabilmiştir. Ulu Cami, Hükümet Konağı gibi kültürel miras niteliği taşıyan eserler, kent merkezinin odak noktalarını ve mimari kimliğini oluşturmaktadır. Günümüz küreselleşen dünyasında tarihi izleriyle ön plana çıkan kentler dünya kenti olma yolunda ilerlemektedir. Bu kapsamda Aksaray kenti doğal ve yapay oluşumları ile uluslararası düzeyde tanınır ve ziyaret edilir olma yolunda ilerlemektedir.

Bir mekanı fizyolojik olduğu gibi bellek kapsamında da canlı tutmanın yolu mekana ruh katmaktan geçmektedir. Toplumsal hafıza, tarihsel süreçte imar edilen odak noktaları ve çevresinde yüklediği anlamla mekana yerin ruhu olgusunu yüklemektedir. Değişen dünya kapsamında strüktür, malzeme, teknoloji gibi değişkenler olmakla beraber tarihsel değerlerin, izlerin mekana kattığı yerin ruhu olgusu kentin karakterine, kimliğine, kültürel sürekliliğine katkıda bulunmaktadır. Küreselleşme ile uluslararası düzeyde etkileşimin önü açılmaktadır. Ülkelerin, kentlerin birbirleri ile etkileşimi

sonucu mekânsal, yapısal benzerlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Geçmişten günümüze belleğin de etkisiyle aktarılan mimari kimlik, yer duygusu zamanla zayıflamaktadır. Tarihsel süreçte yaşanan kopukluklar mimarlık disiplinin de nesilden nesile kimlik, kültür aktarımını sekteye uğratmaktadır.

Kentleri insanların tasarladığı, değiştirdiği, dönüştürdüğü gibi kentler de insan hayatını düzenlemekte, yönlendirmekte ve şekillendirmektedir. İnsanın dinlenmesi, barınması, ihtiyaçlarını gidermesine için sosyal, kültürel, kamusal, ticari, dini mekanlar ortaya çıkmaktadır. Farklı statülere sahip insanların bir araya gelerek ortak değerler oluşturduğu açık, yarı açık, kapalı mekanlar kurgulanmaktadır. Tarihsel süreçte mekan olgusu her mahalli andan ve hadiseden etkilenmektedir. Birçok medeniyetin etkisi altında mimarlık disiplini değişkenlik göstermektedir. Değişim geçmişin izlerinin geleceğe taşınması ile sürdürülmekte iken günümüz mimarisinde anolojik yaklaşımlar artmaktadır. Küresel etkiyle geçmişten ilham alan kentler, taklitsel yaklaşımlarla mimaride kimliksizliğe yol açmaktadır. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan modernizm dönemi sonrası postmodernizm döneminde, modern ötesi bakış açısıyla geçmişin izlerinin modern kapsama dahil edilmesi ile mimarlık dünyasının şekilleneceği fikri ön plana çıkmıştır.

Mimari ve planlama içerisinde birçok paradigmlar barındırır. Tasarım belirli kalıplar çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Sonsuz tasarım anlayışı mekan olgusunu plansız bir evrene sürüklemektedir. Tespit edilen problemler neticesinde kent kimliğinin, planlama stratejilerinin oluşumu belirlenen sınırlarda oluşmaktadır. Tasarım sınırları ekonomik, teknolojik nicel kavramlara bağlı olduğu gibi ekolojik, sosyal ve kültürel kapsamlara da bağlıdır. Kentlerin kimliğini koruyabilmesi ve mimari kimlik bağlamında gelişebilmesi için mevcut çevre verileri, ekolojik yapısı, sosyal ve kültürel değerler ihmal edilmemelidir. Uluslararası etkileşimle benzerlikler göstermeye başlayan kentler, coğrafi farklılıklar, iklimsel veriler kapsamında tasarlanmalıdır.

Tarihsel süreçte olaylar neticesinde gelişen olgular toplumu şekillendirmekte ve yapı taşlarını ortaya çıkarmaktadır. Önemli yapı taşlarından olan kültürel etki, toplumun belleğini oluşturmaktadır. Toplumun belleğini oluşturan kültür etkisi, kültürel süreklilik bağlamında geçmişten günümüze ulaşan olgularla birlikte günümüzde oluşan ve oluşacak olgular birleştirilerek gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır. Dünya kenti olgusu kültürel mirasların korunması ve ön plana çıkarılmasıyla kentler, diğer dünya kentleriyle yarışmaktadır. Tarihi değerlerin korunması ile birlikte kültürel sürekliliğin sağlanması geçmişten günümüze aktarılan belleğin, kültürün, gelecek

nesillere aktarılması gelecek olaylar ile birlikte mimari kimliğin korunmasını ve geliştirilmesini mümkün kılacaktır.

Tasarım doğal faktörler neticesinde sınırlanmakta ve doğal faktörlerin de tarihsel süreçte gösterdiği değişimle sınırları değişmekte ya da genişlemektedir. Tarihsel süreçte mekan olgusunu sınırlayan coğrafi etkiler, iklimsel etkiler, topoğrafik etkiler, jeomorfolojik etkiler bulunmaktadır. Milattan önce aynı coğrafyada yaşamış olan bir medeniyet ile günümüz kentleri arasında doğal faktörlerin değişimi sebebiyle tasarım sınırları aynı coğrafyada farklılık gösterebilmektedir. Değişen doğal faktörlerle birlikte gelişen teknoloji, artan nüfus yoğunluğu da tasarım sınırlarının değişmesiyle sonuçlanmaktadır. Artan nüfus yoğunluğuna bağımlı olarak modernizm döneminde dikey mimarlık etkisinin artması ya da Covid salgını nedeniyle yaşanan mekânsal dönüşümler tasarım sınırları kapsamının da değişkenliğini kanıtlamaktadır. Coğrafi, doğal, teknolojik, demografik değişimlere rağmen tasarım sınırlarını etkileyen sosyokültürel etki mimari kimliğin gelecek nesillere taşınmasına yardımcı olmaktadır. Sosyokültürel etki de uluslararası etkileşimler sonucu algısal dönüşümler yaşamakta ve bu dönüşümler belleği etkilemektedir. Mimari kimliğin sürdürülmesi için tasarımı sınırlarını değiştiren faktörlere rağmen tarihi doku, tarihi çevre, kültür kapsamları korunmalıdır.

Mekan kurgusunu oluşturan tasarım alanı büyüklüğü, topoğrafya verileri, iklim verileri, yaya ve araç yoğunluğu, mevcut imar durumu, doğal oluşumlar, kültürel miraslar, sit alanları gibi çevresel faktörler bulunmaktadır. Canlı mekanizmaların yaşamlarını sürdürdüğü kentlerde çevresel faktörler bağlamında kentlerde yaşam kalitesinin artması için stratejiler belirlenmektedir. Kentsel tasarım stratejilerinin belirlenme koşulları, tasarımı sınırlayıcı ögeler olan coğrafi koşullara, iklime, mekana, kültüre, ölçeğe, yönetmeliklere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yoğun kullanılan kentsel mekanlar eşitlik ilkesi çerçevesinde erişilebilirlik ilkesiyle tasarlanmaktadır. Farklı statüde kullanıcıların eşitlik ilkesiyle çeşitli yaşam koşullarına ihtiyaçları bulunmaktadır. Çeşitlilik ilkesi, çeşitli yaşam koşullarının tasarlandığı mekan kurgusunda karma yapı, mekan çeşitliliği ile sağlanmaktadır.

Kamusal alanlarda mekanların karakterini oluşturan, dokusu, tarihi, kültürel değerleri, kolektif bellek, zamanın ve bölgenin şartlarına uygun olarak dikkate alınmaktadır. Kenti oluşturan karakterler, kentin kimliğini oluşturmakla beraber yaşam standartlarını, toplumun ortak değerleri kapsamında geliştirmektedir. Değerler oluşturmak mimarlık bağlamında kaliteli ve konforlu kamusal alan tasarlanması için

önemli adımlardan birisidir. Mekanların karakteristik özellikleriyle birlikte oluşacak yeni değerler kentin kimliğini de ortaya çıkarmaktadır. Kent kimliği kavramını tanımlayan Kevin Lynch, beş adet kentsel kimlik ögesinden bahsetmektedir: bölge, aks, odak, kenar, nirengiler. Yapı türü, malzemesi, karakteri gibi özellikleri ile farklılaşan çevre, bölgeleri birbirine bağlayan akslar, bölgelerde bulunan yoğunluk odakları, ana merkezler, kesişim noktaları, bölgeleri yapay olarak sınırlayan kent ögeleri, kent silüetini etkileyen yapı nirengi noktaları kentsel kimliği oluşturan Lynch kavramlarıdır.

Tasarım stratejilerinde hedeflenen ulaşılabilirliğin artması, bütünleşme ve sürekliliğin artması, ekonomik ve yaşamsal canlılığın artması kent örtüsü ve kent dokusu bağlamlarında değerlendirilmektedir.

Etkileşim, kentte kümeleşen parçaların bütünleşmesi, mekanların yakın çevresi ile kurduğu ilişki, etkileşimi arttıracak cazibe alanları, kentsel dinamiklerin ele alınması ve kurgulanmasıyla mümkün olacaktır. Sirkülasyon, aksların süreklilik sağlaması için yeşil, su gibi ögelerle çevredeki yapıların form ve fonksiyon kurgusunun tarihsel izler kapsamı ön planda tutularak stratejik olarak planlanmaktadır. Sirkülasyon hattındaki odaklara farklı fonksiyon yükleme stratejisi, odaklar üzerinde kurgulanacak temalar fonksiyonel bağlamda sıralamayı ortaya çıkarmaktadır. Fonksiyonel ve formlar bağlamda mekanlar arasında hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Hiyerarşi oluştuktan sonra eski ve mevcut izler referans alınarak akslar şekillendirilmektedir. Kentsel planlama stratejilerinin planlanacağı alanda, doğal ve kültürel miraslar, yakın çevrede bulunan izler, imge niteliğindeki yapılar akslar üzerinde etkenlerdendir. Kent merkezinin birbirine bağlanması kentsel tasarım stratejilerinin temel kurgusunu oluşturmaktadır. Yeşil rekreasyon alanları, yeşil akslar, kentsel bir köprü oluşturmaktadır. Odak noktalarının, kamusal ve yarı kamusal alanların yoğunluğu, canlılığı simgelemektedir. Odak noktaları arasında hiyerarşik olarak kümelenme sağlandıktan sonra küme içerisine farklı fonksiyonlar yüklenmektedir. Çeşitliliği sağlayan kümelenmeler arası erişim stratejisi, cazibe alanlarıyla desteklenmektedir. Doğal ve kültürel izler, yapı fonksiyonları ve mekanlar arasında aks çeşitliliği için fırsat oluşturmaktadır. Doğal ve kültürel izler tasarımın odak boyutuna etken faktörler olan yön, topoğrafya, iklim, kültürel miraslardan oluşmaktadır. Doğal ve kültürel izler bağlamında oluşan odak noktaları tarihsel süreçte kültürel süreklilikle kent kimliğini oluşturmaktadır. Kent kimliğini oluşturan izler korunarak ve geliştirilerek stratejik bağlamda geleceğe aktarılmaktadır.

162 denek ile yapılan anket verilerine öre kent merkezine ulaşım özel araçla veya yaya olarak sağlanmaktadır. Kent merkezine ulaşımında zorluk yaşanmamasına rağmen araç kullanımları çokluğu sebebiyle otopark problemi yaşandığı tespit edilmiştir. Kent merkezinde otopark düzenlemesine uygun alan bulunmamaktadır. Yaya olarak ulaşım sağlayanların kişilerin çoğu kent merkezinde çalışan oldukları tespit edilmiştir. Kent merkezinde sosyal ve kültürel faaliyetlerin yeterli olmaması sebebiyle bireylerin vakitlerini daha çok Kafeler Caddesinde geçirdiği tespit edilmiştir. Bireylerin kent merkezi kullanım sıklığı ticari mekanlarda yoğunlaşmıştır. Deneklerin verdiği verilere göre kent merkezinde engellilere uygun düzenlemelerin artırılması gerektiği tespit edilmiştir. Engelli bireylerin kent merkezini uygun şartlarda kullanabilmesi için eşitlik ilkesi çerçevesinde tasarım yapılmalıdır. Açık ve yeşil alan yetersizliği anket sonuçlarında görülmektedir. Kent merkezi içerisinde yeşil doku ve açık alanlar Ulucami çevresinde yoğunlaşmaktadır. Kent merkezinin bütüncül tasarlanması için yeşil alan ve sert zemin oranının doğru bir şekilde ayarlanması gerekmektedir. Anket çalışmasına katılan bireyler çoğunlukla yeşil alan ve otopark alanlarının artırılmasını istemektedir. Ankete katılan bireyler kent merkezini düzensiz, basit, sıkıcı, karmaşık, tekdüze ve sıradan olarak nitelendirmektedir. Sosyal ve kültürel alanların yetersizliği tespit edilmiştir. Anket verilerine göre ulaşım, erişilebilirlik, güvenlik, ticari faaliyetler ortalama üzerinde iken sosyal ve kültürel faaliyetler, manzara, estetik, fonksiyonellik, rekreasyon alanları ortalamanın altında kalmaktadır.

Kent Merkezini çevreleyen tarihi kale kalıntıları ile sınırlanmaktadır. Çalışma alanı kamusal, ticari, dini odak noktalarından oluşmaktadır. Aksaray Kent Merkezi'nde odak noktaları hiyerarşik olarak kümelere ayrılmalıdır. Erişilebilirliği arttırmak için stratejik geçiş noktalarına ek olarak ara kesitler güçlendirilmelidir. Doğal ve yapay mekan oluşumları etkisi ile ortaya çıkan stratejik geçiş noktalarında yoğunluk yaşanmaktadır. Toplayıcı ve dağıtıcı bağlantı yetersizliği çözümlenmelidir. Kümeler arası bağlantı yolları tarihsel değerler gözetilerek kurgulanmalıdır. Mekanları birbirine bağlayan ulaşım akslarında araç ve yaya trafiğinin yoğun olduğu gözlenmektedir. Şehrin nirengi noktalarını birbirine bağlayan ulaşım aksları, yarı açık alan öğeleri, yeşil öğeleri, su öğeleri ile kuvvetlendirilmelidir. Kümelenme stratejisi ile ayrılan odak noktalarına alan çeşitliliğinin artırılması için sosyal, kültürel, ekonomik fonksiyonlar yüklenmelidir. Farklı bölgelerin birleştirilmesi için fonksiyon çeşitliliği artırılmalıdır. Yüklenen fonksiyonlar kent merkezinde kademe oluşturmaktadır. Geniş açık alanlara

sahip olan Ulucami ve çevresi, Hükümet Konağı ve çevresi yüklenen fonksiyonlar açısından ön plana çıkmaktadır.

Odaklar arası bağlantı aksını belirleyen tarihsel izler bulunmaktadır. Odak noktaları arasında etkileşim oranının arttırılması için cazibe alanları tasarlanmalıdır. Odakları birbirine bağlayan bankalar caddesi aksı etkileşimin en önemli noktasıdır. Bütünleştirici ana sirkülasyon görevi taşımaktadır. Bankalar Caddesi aksı mekânsal dizin analizinde de görüldüğü gibi 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulucami Meydanı arasında mekânsal kopukluğa sebep olmaktadır. Kopukluğu gidermek için cadde üzerinde yarı açık alan ve yeşil aks kullanılmalıdır. Bankalar caddesi aksını desteklemek için bu caddeye bağlanan diğer akslar da kuvvetlendirilmelidir. Tarihsel süreçte oluşan farklı dokular arası güçlü bağlantılar Aksaray Kent Merkezini erişilebilir ve kullanışlı hale getirecektir. Ana odaklar arası bağlantıya ek olarak tarihsel değer taşımayan yapıların form ve fonksiyonları kent silüetine göre tasarlanmalıdır.

Araç yoğunluğu fazla olan kent merkezi yaya ve bisiklet odaklı tasarlanmalıdır. Bunu sağlamak için kent merkezindeki otopark alanlarının Kalealtı caddesine ve Belediye caddesine kaydırılarak kent merkezi içerisindeki araç trafiği azaltılmalıdır. Yaya ve bisiklet yolları kurgulanmalıdır.

Zemin katta kaldırımın bir bölümü ticari alanlara dahil edilerek yarı açık alanlar oluşturulmalıdır. Oluşturulan bu yarı açık alanlar kent merkezini ziyarete gelen bireyler için iklime karşı koruma sağlayacaktır. Bu yarı açık alanların tasarımı Hükümet Konağı ve Ulucami silüetlerinin izlenebilmesi için olanak sağlamalıdır.

Kısacası bu çalışma sonucunda küresel etki ile kimliğini yitiren kent merkezi, mimari kimliksizliğin yanı sıra kullanışlılığını da yitirmektedir. Nüfus yoğunluğunun arttığı Aksaray Kenti'nde toplum ihtiyaçlarını fizyolojik ve psikolojik anlamda karşılayacak kent merkezi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Kültürel süreklilik bağlamında toplum belleği odak noktalarının yoğun olduğu kent merkezine yeniden kimlik kazandırılmalıdır. Temel olarak fonksiyonel, estetik ve dayanıklı kent merkezi tasarım anlayışı gerekmektedir. Bu tasarım anlayışı mikro ölçekte Aksaray Kent Merkezi'nde özgün ve kimlikli tasarım anlayışıyla desteklenmelidir. Mikro ölçekte elde edilecek tasarım başarılarının makro ölçek tasarımlarına yansıtılarak öncü olması amaçlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Vitruvius, P., 1993, Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Yayınları, 1993,ss.11,12
- Cansever,T., 2013, İslam’da Şehir ve Mimari, Timaş Yayınları, ss. 103
- Omay Polat ve Can, 2008, Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım ve Kapsam, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, Cilt 3, Sayı 2
- Sezgin, F., 2005, Mimarlığın Geleceği Üzerine Kestirimler, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,Dergisi, 9-3
- Göksu, A.F, Akalp, S. ve diğ., 2019, KENTSEL DÖNÜŞÜME YÖNELİK ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI, MEKANSAL KOD,ss.49-68
- Benevolo, L., 1971, The origins of Modern Town Planning, MIT Press
- Ayyıldız ve Ertürk, 2017, Kentsel Kimlik Bileşenleri ile Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği, Mimarlık ve Yaşam Dergisi 2(1), ss.69-74
- Oğurlu, İ., 2014, ÇEVRE- KENT İMAJI - KENT KİMLİĞİ- KENT KÜLTÜRÜ ETKİLEŞİMLERİNE BİR BAKIŞ, İTÜ Fen Bilimleri Dergisi Yıl:13 Sayı:26, ss.275
- Silahlı Böge, 2019, Aksaray Kent Meydanının Toplum İlişkileri Bakımından Değerlendirilmesi, SETSCI Conference Proceedings, 4 (3), ss. 203
- Özer ve Saban, 2018, AKSARAY İLİ KENT MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİ MİRASININ İNCELENMESİ, Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi Yıl 2018 Cilt: 35-9, ss. 142
- Öz, C., 2019, KÜLTÜREL SÜREKLİLİK BAĞLAMINDA ANTİKÇAĞDAN GÜNÜMÜZE KUTSAL AĞAÇ VEYA HAYAT AĞACI, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 11 Sayı: 56, ss. 214
- Örselli, E. ve Akbay, C., 2019, Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 229-230
- Subaşı Direk, Y., 2006, SOSYO-KÜLTÜREL YAPININ KONUT OLUŞUMUNA ETKİSİ: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Bahar-2006 C.5 S.16, ss. 106
- Aykal,F.D., Baran, M. ve Erbaş, M., Mimarideki Geçmişin Geleceğin Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği, Kent Akademisi Cilt:12 Sayı:1, ss. 119-128

Okur, M.A., 2020, COVID-19 SALGINI, DÜNYA DÜZENİ VE TÜRKİYE, The Academic Elegance Cilt:7 Sayı:13, ss. 311

Yılmaz Çakmak, B., 2010, Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması, Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu, ss. 7

Gündoğdu, M., 2014, MEKAN DİZİMİ ANALİZ YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA KONULARI, ART-SANAT 2/2014, ss. 255-259

Kaya, B., 2007, MEKANIN GÖRÜLEBİLİRLİK ÖZELLİKLERİ İLE GÜVENLİK HİSSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARAŞTIRILMASI, MAÇKA DEMORKASI PARKI ÖRNEĞİ, Yüksek Lisans Tezi, ss.37-41

Akbulut, Ç.D. ve Önder, s., 2011, Aksaray Kenti Açık-Yeşil Alanlarının Nitelik ve Nicelik Yönünden İncelenmesi, Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi 25 (1), ss. 91

Gürel Ağır, Ç., 2019, TARİHSEL ÇEVRENİN SUNDUĞU İMGEYİ OKUYARAK KENTSEL KİMLİK ARAYIŞINA BİR YAKLAŞIM: AKSARAY ÖRNEĞİ, Yüksek Lisans Tezi, ss. 82-129

Yaman, A. ve Kurt, M., 2019, Tarihi ve kültürel mirasların belgelenmesi ve üç boyutlu modellenmesi için Geoslam yersel lazer tarayıcının kullanım olanaklarının araştırılması: Aksaray İli Ulucami Örneği, Türkiye LİDAR Dergisi, ss. 6

Eroğlu, B. ve Yıldız, E., 2006, KÜLTÜR MİRASININ SÜREKLİLİĞİ İÇİN ANITSAL BİNALARIN YENİDEN KULLANILMASI BAĞLAMINDA ERMENEK TOL MEDRESE, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:15, ss. 317

Çakır, N., 2006, GÜNÜMÜZ KENT DİNAMİKLERİNİN KENTSEL DÖNÜŞÜME ETKİLERİ, Yüksek Lisans Tezi, ss. 19

Tekeli, İ. 1991, “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, Kent Planlaması Konuşmaları, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss.79-89.

Hacıhasanoğlu, O. 1996, “Kimlik Sorunu; Mimarlığın Evrensel ve Yerel Boyutları”, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, VIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi, Bursa, ss.257-264.

Kayabaşı,R.G. ve Aydoğan, T., 2018, Aksaray Efsanelerinin Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 23, ss. 160

Oral, M.Z, 2014, Aksaray’ın Tarihi Önemi ve Vakıfları, Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi Yıl:1 Sayı:2, ss. 222

Gül, M.F., 2013, Aksaray Şehrini İktisadî Tarihi Hakkında Bir Deneme, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 11 Sayı: 14, ss. 160

Gül, M.F., 2020, AKSARAY'IN SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI (1908-1933), Doktora Tezi, ss. 20

Güner, S., 2013, AKSARAY KENT MERKEZİNDE YER ALAN KÜLTÜREL MİRASIN BÜTÜNCÜL SUNUMU VE PLANLANMASI, Ankara Üniversitesi Dönem Projesi, ss. 70

Kır, İ., 2009, KENT MEYDANLARININ KENT KİMLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİ; İZMİR ÖRNEĞİ, Yüksek Lisans Tezi, ss. 5

Aksaray Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.aksaray.gov.tr/> Ziyaret Tarihi:15 Şubat 2021

<https://www.aksaray.bel.tr/> Ziyaret Tarihi:15 Şubat 2021

<http://www.restoraturk.com/> Ziyaret Tarihi:15 Şubat 2021

<http://www.mimarlikdergisi.com/> Ziyaret Tarihi:15 Şubat 2021

<https://www.beyaztarih.com/> Ziyaret Tarihi:15 Şubat 2021

erdogankaya.tr.gg Ziyaret Tarihi: 29 Mayıs 2021

<https://esergularkin1.wordpress.com/page/2/> Ziyaret Tarihi: 15 Şubat 2021

<https://sozluk.gov.tr/> Ziyaret Tarihi: 15 Şubat 2021

Url 1: <https://www.arkitera.com/proje/superkilen/> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 2: <https://www.theplan.it/award-2020-culture/kigali-genocide-memorial-amphitheatre-in-a-circular-void-wall-corporationselim-senin> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 3: <http://www.tasarimyarismalari.com/sishanepark/> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 4: <https://www.e-architect.com/denhaag/zip-2516-binckhorst-den-haag> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 5: <https://tr.pinterest.com/pin/341147740494824780/> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 6: <https://mimarobot.com/tasarim/proje-dosyalar%C4%B1/photos/2220/villa-savoye-le-corbusier> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 7: <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/gaudinin-buyulu-sehri-barselona-barselona-gezi-rehberi,Sw0ZZR9Sc06Vgc06-2yRJA/2tDoRZ7yN02c8ZzuoK5psA>

Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 8: <https://twitter.com/hashtag/istanbulmanzara> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 9: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/90-yillik-tarihin-tanigi-1374676> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 10: <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/11/10/anitkabirin-mimarisi-ne-anlatiyor/> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 11: <https://www.imar.istanbul/tr/proje/istanbul-buyuksehir-belediyesi-binasi> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 12: <https://tr.pinterest.com/pin/339810734365323791/> Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 13: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eelale_Evi Ziyaret Tarihi:10 Haziran 2021

Url 14: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 15: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 16: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 17: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 18: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 19: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi_129704 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 20: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/balikesir-uluslararasi-yoruk-ve-turkmen-soleni-organizasyon-alani-kentsel-tasarim-ve-mimari-avan-projesi_128018 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 21: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/balikesir-uluslararasi-yoruk-ve-turkmen-soleni-organizasyon-alani-kentsel-tasarim-ve-mimari-avan-projesi_128018 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

Url 22: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/balikesir-uluslararasi-yoruk-ve-turkmen-soleni-organizasyon-alani-kentsel-tasarim-ve-mimari-avan-projesi_128018 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021

- Url 23: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 24: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 25: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 26: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 27: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 28: <http://www.arkiv.com.tr/proje/2-odul-cekirge-meydani-mimari-kentsel-tasarim-ve-peyzaj-tasarimi-yarismasi/7848> Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 29: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/divrigi-cumhuriyet-meydani_129001 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 30: https://www.mimarizm.com/mimari-projeler/kentsel-tasarim/divrigi-cumhuriyet-meydani_129001 Ziyaret Tarihi: 28 Mayıs 2021
- Url 31: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/aksaray/gezilecekyer/asikli-hoyuk> Ziyaret Tarihi: 29 Mayıs 2021
- Url 32: <https://www.turktoyu.com/bir-anadolu-selcuklu-yadigari-aksaray-ulu-cami> Ziyaret Tarihi: 29 Mayıs 2021
- Url 33: <https://www.turktoyu.com/bir-anadolu-selcuklu-yadigari-aksaray-ulu-cami> Ziyaret Tarihi: 29 Mayıs 2021
- Url 34: <https://www.yeniakit.com.tr/foto-galeri/buyuk-bir-saheser-aksaray-kursunlu-camiisi-15546> Ziyaret Tarihi: 29 Mayıs 2021

EKLER

Ek-1: Anket

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE DEĞİŞKENLERİYLE MİMARİ TASARIM SINIRLARI
AKSARAY KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ ANKETİ**

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
Yaşınız () 18-25 () 26-35 () 36-45 () 45 Yaş Üstü
Eğitim Durumunuz () Okur-Yazar () İlkokul () İlköğretim ya da Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora
Memleketiniz () Aksaray () Diğer

- Kent merkezine ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz?
☐ Toplu Taşıma
☐ Özel Araç
☐ Yaya
☐ Bisiklet
- Kent merkezine ulaşımında zorluk yaşıyor musunuz?
☐ Evet
☐ Hayır
- Kent merkezini en yoğun hangi saatler arasında kullanıyorsunuz? (Kent merkezinde aşağıda belirtilen aralıklardan daha fazla vakit geçiriyorsanız birden fazla sık işaretleyebilirsiniz)
☐ 7-9 arası
☐ 9-12 arası
☐ 12-15 arası
☐ 15-17 arası
☐ 17-19 arası
☐ 19-21 arası
☐ 21-23 arası
☐ 23-2 arası
- Günde kaç saatinizi kent merkezinde geçiriyorsunuz?
☐ 0-2 saat arası
☐ 2-4 saat arası
☐ 4-6 saat arası
☐ 6-8 saat arası
☐ 8 saatten daha fazla

5. Kent merkezine gittiğinizde vaktinizi daha çok nerede geçiriyorsunuz?
 - ☐ Hükümet Konağı
 - ☐ 15 Temmuz Kent Meydanı
 - ☐ Kapalı Çarşı
 - ☐ Belediye Binası
 - ☐ Ulucami
 - ☐ Ulucami Meydanı
 - ☐ Kurşunlu Cami
 - ☐ Ticari Alanlar (Yeme-içme, alışveriş)
 - ☐ Diğer
6. Aksaray kentinde en sık kullandığınız sokak, cadde, mahalle, ~~mekan~~ hangisidir?
 - ☐ ~~Kültürpark~~
 - ☐ Kafeler Caddesi
 - ☐ Nora ~~Ayın~~ ve Selçuklu park
 - ☐ Kent merkezi
 - ☐ Diğer
7. Kent merkezinde engellilere uygun düzenlemeler bulunuyor mu?
 - ☐ Evet
 - ☐ Hayır
8. Kent merkezinde açık ve yeşil alan kullanımını yeterli mi?
 - ☐ Evet
 - ☐ Hayır
9. Kültürel miraslar, değerler dikkatinizi çekiyor mu?
 - ☐ Evet
 - ☐ Hayır
10. Kent merkezinde olmasını istediğiniz açık alanlar var mı? Eğer var ise hangileridir?
 - ☐ Yok
 - ☐ Yeşil Alan
 - ☐ Kent Mobilyaları
 - ☐ Otopark
 - ☐ Spor Alanları
 - ☐ Etkileşim Alanları

11. Kent merkezini aşağıdaki sıfatlar üzerinden değerlendiriniz.

Güzel	Basit	AlışılmıŖm DıŖında	Güvenli
Çirkin	Gizemli	Kolay hatırda kalabilir	Sıradan
Düzenli	KullanıŖlı	EriŖilebilir	Sakin
KarmaŖık	Sıkıcı	Tekdüze	İlginç
Okunaklı	Kolay Tanımlanabilir	Rahatlatıcı	ÇeŖitli

12. Kent merkezinde sosyal ve kültürel alanları yeterli buluyor musunuz?

() Evet

() Hayır

13. Kent merkezini aşağıda bulunan faktörler üzerinden yeterliliğini değerlendiriniz.

	1) Çok İyi	2) İyi	3) Normal	4) Kötü	5) Çok Kötü
Aidiyet					
YaŖam Standartları					
Ticari Faaliyet					
Güvenlik					
EriŖilebilirlik					
UlaŖım					
Rekreasyon Alanları (Park, Piknik alanları)					
Fonksiyonellik					
Estetik					
Manzara					
Sosyal ve Kültürel Faaliyet (Tiyatro, Sinema, Konser)					